

**INSTITUT FOR NORDISKE STUDIER OG SPROGVIDENSKAB
DET HUMANISTISKE FAKULTET
KØBENHAVNS UNIVERSITET**

**KANDIDATSPECIALE
EVA ALEXANDRA LA COUR**

DEN POSTKOLONIALE FORLØSNING

**EN UNDERSØGELSE AF FREMSTILLINGEN AF DET
GRØNLANDSKE I NY DANSK LITTERATUR MED SÆRLIGT
FOKUS PÅ KIM LEINES *KALAK***

Den postkoloniale forløsning

En undersøgelse af fremstillingen af det grønlandske i ny dansk litteratur med særligt fokus på Kim Leines *Kalak*

Speciale af Eva Alexandra la Cour

Afleveret 1. juli 2011

Institut for Nordiske Studier og Sprogvidenskab
Det Humanistiske Fakultet
Københavns Universitet

Vejleder: Erik Skyum-Nielsen

Title in English: The Postcolonial Redemption
An examination of the representation of the Greenlandic in new
Danish literature with focus on Kim Leine's *Kalak*

191.994 tegn (79,9 normalsider) inkl. abstract (1.957 tegn), fodnoter og bibliografi

ABSTRACT

In this master's thesis I analyse the novel *Kalak* written by Kim Leine in 2007 by using postcolonial terms like *orientalism*, *the Other*, *mapping* and *mimicry*. Postcolonial theory does not include a specific method, but the chosen terms have inspired my reading and interpretation. Kim Leine is an interesting writer when it comes to the deconstruction of the stereotype view of Greenland which has been the case in many Danish fictions since B.S. Ingemann in 1842. Most Danish writers have produced and reproduced the image of Greenland and Greenlanders as either native, original people or poor victims who are overruled by civilisation. In my analysis I use postcolonial terms to explain how the Greenlanders are represented by Leine and how the main character acts in relation to the colonial past. Secondly, I analyse how his attempts to assimilate in Greenlandic culture unfold regarding the traditional relations of power, and lastly, I focus on some themes that are common in Danish literature involving Greenland. I compare Kim Leine's *Kalak* and *Tunu* with Lotte Inuk's *Sultekunstnerinde* as well as Carsten Jensen's *Sidste Rejse*, and I especially concentrate on the qivitoq-theme that has inspired many Danish writers, and the way the Greenlanders are represented. I consider whether Leine's rather one-dimensional view deconstructs or reproduces the stereotypes. However, there are stylistic and thematic reasons why Leine's picture of Greenland is quite one-dimensional, which becomes evident when one considers the difference between writer and narrator. How the main character in *Kalak*, Kim, regards Greenlanders, is not necessarily the way Leine regards them. Although the stereotyping picture of native Greenlanders is Kim's and not Leine's, it is still the picture that remains after reading the book, and I therefore discuss whether the writer has a moral responsibility to the society or if the art of literature is the most important.

INDHOLDSFORTEGNELSE

ABSTRACT	3
1 INDLEDNING	6
1.1 EMNEVALG	6
1.2 PROBLEMFORMLERING	8
1.3 VALG AF TEORI	9
1.4 SPECIALETS OPBYGNING	9
2 TEORI	12
2.1 POSTKOLONIALISME	12
2.1.1 HVAD ER POSTKOLONIALISME?	12
2.1.2 POSTKOLONIALISMENS HISTORISKE UDVIKLING	16
2.1.3 HOVEDTEORETIKERE	17
2.1 METODE	21
3 KOLONISERINGEN AF GRØNLAND – ET HISTORISK OVERBLIK	23
3.1 BAGGRUNDEN FOR DANMARKS KOLONIALE BESTRÆBELSER	23
3.2 DANMARK SOM KOLONIMAGT	24
3.3 OPFATTELSEN AF GRØNLÆNDERE	26
3.4 BEGYNDENDE AFKOLONISERING	28
3.5 DEN KOLONIALE TANKEGANG I PRAKSIS	31
3.6 HJEMMESTYRE 1979	32
4 GRØNLAND I DANSK LITTERATUR – ET LITTERATURHISTORISK OVERBLIK	35
4.1 OVERBLIK	35
4.2 B.S. INGEMANN OG DEN FØRSTE DANSKE GRØNLANDSFIKTION	39
4.2 HENRIK PONTOPPIDAN OG GRØNLAND SOM TILFLUGTSSTED	40
4.3 KNUD RASMUSSEN, DANMARKS POLARPRINS	42
4.4 PETER HØEG OG DEKONSTRUKTIONEN VS. GENTAGELSEN AF STEREOTYPIEN	45
5 ANALYSE	48
5.1 LEINE OG DET GRØNLANDSKE	48
5.1.1 STIL OG KOMPOSITION	48
5.1.2 VEJEN TIL GRØNLAND	50
5.1.3 MØDET MED GRØNLAND	51
5.1.4 KIMS TILGANG TIL GRØNLANDSK KULTUR	53
5.1.5 GRØNLANDSKE KVINDER	56
5.1.6 GRØNLANDSKE MÆND	60
5.1.7 FREMSTILLINGEN AF DET GRØNLANDSKE	64
5.1.8 PÅ VEJ MOD FJELDET	66
5.1.9 TUNU	67
5.2 ANDRE NYE DANSKE GRØNLANDSFIKTIONER	73
5.2.1 SULTEKUNSTNERINDE	73
5.2.2 SIDSTE REJSE	78
5.3 FJELDGÆNGERTEMAET	82
6 DISKUSSION	87

6.1 GRØNLAND I DANSK BEVIDSTHED	87
6.2 KUNSTNERISK FRIHED VS. SAMFUNDSHISTORISK ANSVAR	89
7 KONKLUSION OG PERSPEKTIVERING	92
8 BIBLIOGRAFI	96
8.1 PRIMÆRLITTERATUR	96
8.2 SEKUNDÆRLITTERATUR	96

1 INDLEDNING

Hvis de fremmede ikke eksisterede, ville begrebet danskhed heller ikke eksistere.

Bülent Diken 1997¹

Som citatet indikerer, opstår identitet i kontrast til noget andet. Hvad ville femininitet være uden maskuliniteten som modsætning; ungdomsårene uden den forgangne barndom og den forestående voksenhed? På samme måde udvikles nationalidentitet som opposition til andre nationaliteter. Fremstillingen af Grønland i dansk litteratur bærer præg af at danskerne har behov for det arktiske og de eskimoiske naturfolk for at udspalte det civiliserede europæiske kulturmenneske. Grønland som Danmarks Orient og den tidligere koloni som det kultiverede og komplekse menneskes mulighed for personlig forløsning er nærværende speciales overordnede fokus.

1.1 EMNEVALG

Ud fra en grundlæggende interesse i identitetsdannelse samt de verserende samfundsdebatter om nationalitet, etnicitet, integration og assimilation ønskede jeg oprindeligt at undersøge identitet i forhold til nationalitet og hvordan nationaliteten sættes i spil i ny dansk litteratur, i synet på det danske gennem øjnene på etnisk danske forfattere såvel som danskere med en helt eller delvist anden etnisk baggrund, fx Lone Aburas og Knud Romer. Gennem min læsning af forskellige skønlitterære værker der problematiserede denne nationalidentitets-konflikt, blev jeg dog hurtigt sporet ind på Kim Leine og Jakob Ejersbos romaner om hhv. Grønland og Tanzania og relevansen af at foretage en postkolonialistisk læsning af disse værker. For mig at se repræsenterer Leine og Ejersbo en tendens i dansk litteratur der gør en postkolonial læsning endnu mere nødvendig end den hidtil har været i dansk kontekst. Det blev dog klart for mig at det speciale jeg forestillede mig,

¹ Hauge 2003:55

ikke kunne realiseres med både Ejersbos og Leines værker som analyseobjekter, og jeg valgte derfor at lægge det absolutte fokus på Leines *Kalak* og *Tunu* for dermed at kunne lave en rent grønlandsk vinkel der også inddrager historiske forhold såsom Grønlands kolonisering samt en mere afgrænset litteraturhistorisk vinkel. Efterhånden som jeg læste mig ind på emnet, blev jeg i stigende grad interesseret i fremstillingen af det grønlandske i dansk litteratur og valgte derfor også at inddrage Lotte Inuks *Sultekunstnerinde* samt Carsten Jensens *Sidste Rejse* i analysedelen. Min motivation har været at anskue den danske litteratur – med hovedfokus på *Kalak* – som et perspektiv på temaer som identitet, nationalitet, etnicitet, assimilation, integration og hybriditet.

Dette speciale indeholder derfor først og fremmest en analyse af Kim Leines romaner *Kalak* og *Tunu*, der udkom i henholdsvis 2007 og 2009. Fælles for de to romaner er at de foregår i Grønland, og at hele *Kalak* og dele af *Tunu* er fortalt gennem en tilrejsende dansk mands synspunkt. De adskiller sig dog derved at *Kalak* er en 'erindringsroman' med stærke selvbiografiske træk, mens *Tunu* er ren fiktion. En anden væsentlig forskel er at *Kalak* har én fortæller, mens *Tunu* veksler mellem den danske sygeplejerske og forskellige lokale grønlandere.

Hovedvægten i analysen vil ligge på *Kalak*, idet den i højest grad tematiserer den kobling mellem identitet og nationalitet som er specialets udgangspunkt. I *Kalak* forsøger hovedpersonen, Kim, at assimilere sig så meget i den grønlandske kultur at grønlanderne giver ham tilnavnet Kalak; "skide grønlander". Kims forsøg på at få en ny nationalitet – og dermed en ny identitet – udspringer af de traumatiserende oplevelser han har haft både i sin norske barndom samt danske ungdom. I Norge vokser han op hos sin mor og stedfar i et miljø der er præget af Jehovas Vidner og dommedagsprofetier, og som 15-årig flygter han fra Harmageddon og tanken om den straffende Gud til sin københavnske og homoseksuelle far, der hurtigt indleder det incestuøse forhold til ham der kommer til at udgøre kernen i et større motivkompleks omkring misbrug, seksualitet og grænser. Kim flygter fra dette misbrug og kommer til Grønland, hvor hans eget misbrug af kvinder og stoffer eskaleres. Gennem 15 år flytter han rundt mellem forskellige grønlandske og danske byer, konstant i en selvdestruktiv søgen efter sin egen identitet og på flugt fra sin fars 'kærlighed'.

1.2 PROBLEMFORMULERING

Jeg vil undersøge hvordan Grønland og grønlandere fremstilles i ny dansk litteratur, specielt med fokus på Kim Leines *Kalak* og *Tunu*. Hvordan manøvrerer hovedpersonen i *Kalak* i forhold til Danmarks kolonisorolle over for Grønland, og hvordan hænger hans bestræbelser på at tilegne sig/assimilere sig i den grønlandske kultur sammen med de traditionelle magtrelationer? Hvordan optræder han som "hvid mand i tidligere koloni", og hvilke tematikker går på tværs af nyere danske grønlandsfiktioner såsom Leines bøger, Lotte Inuk og Carsten Jensens?

Relationen mellem Danmark og Grønland har som konsekvens af Danmarks kolonisering og efterfølgende behandling af Grønland i mange år været ujævnbyrdig, og danskernes forestilling om grønlanderne har oftest været enten "den fulde grønlander" eller "den ædle vilde". Jeg vil undersøge hvordan denne magtrelation fremstilles i Kim Leines bøger, og hvilken betydning det har for Kim og hans personlige relationer til grønlanderne. I hvilket omfang lykkes det ham at komme ud over den opfattelse grønlanderne har af ham som "danskeren"? Det er interessant at overveje disse relationer i forhold til begreber hentet fra den postkoloniale teori, hvor et begreb som mimicry (Bhabha) omhandler den måde hvorpå den kolonialiserede med en ironisk distance efterligner den (oftest) hvide kultur. I *Kalak* er det ikke grønlanderne der efterligner Kim, men derimod Kim der efterligner grønlanderne. Og det er Kims vaklende identitet der tangerer det postkoloniale begreb om hybriditet. Således kan man sige at magtrelationerne er vendt på hovedet i forhold til de fleste andre værker inden for den postkoloniale diskurs. Jeg vil derfor også forholde mig til i hvilken grad det giver mening at anskue *Kalak* og *Tunu* som danske bud på en postkolonial litteratur, og i denne forbindelse vil jeg også inddrage Carsten Jensens *Sidste Rejse* og Lotte Inuks *Sultekunstnerinde*, der begge kan anskues som eksempler på en postkolonial niche i dansk litteratur.

1.3 VALG AF TEORI

Jeg har valgt postkolonialismen som mit teoretiske udgangspunkt ud fra den antagelse at postkolonialistiske begreber har en berettigelse i en analyse af identitet og nationalitet. Når man beskæftiger sig med litteratur der tematiserer en tidligere koloni som Grønland, er det oplagt at inddrage teori der netop beskæftiger sig med forholdet mellem tidligere kolonier og kolonimagter. Postkolonialisme er endnu ikke så udbredt i dansk litteraturforskning, om end der er ændringer på vej². Begreber som mimicry, hybriditet og den Anden er relevante, dels i forhold til Danmarks tidligere status som kolonisator og forholdet til Grønland i dag, men også i forhold til koblingen af identitet og nationalitet i mange andre sammenhænge, hvilket jeg vil komme nærmere ind på i perspektiveringen i kapitel 7. Jeg har udvalgt nogle af de mest centrale begreber inden for den litterære gren af postkolonialismen og anvender dem som baggrund for min læsning.

1.4 SPECIALETS OPBYGNING

Specialet indledes med et teoretisk kapitel der redegør for baggrunden for samt udviklingen af postkolonialistiske teorier. Her vil jeg give en introduktion til den litterære gren af postkolonialismen, som er et mangefacetteret og komplekst teoretisk felt idet flere forskellige og indbyrdes uenige teoretikere kan kategoriseres som postkoloniale. En postkolonialistisk læsning forudsætter en forankring i samfundsforhold og politisk-historiske omstændigheder og er i høj grad kontekstbaseret. Et værk kan ikke læses eller ansues som postkolonialt uden at medtænke forfatterens baggrund og handlingens geografi.

For at kunne indsætte handlingen i *Kalak* samt de andre værker i en samfundshistorisk kontekst har jeg valgt at redegøre for selve koloniseringen af Grønland samt Danmarks rolle som kolonisator i kapitel 3 for at have denne historiske baggrund som ramme for analysen. "Et lille humant indstillet folk, der hjælper og beskytter et endnu mindre og endnu mere udsat folk, dét er den

² Jf. fx Barlyng (red.) 2004

grundfortælling, hvorpå relationen til Grønland byggedes”³, og denne opfattelse er dels central for forståelsen af relevansen af den postkolonialistiske læsning, dels for tolkningen af de relationer der tematiseres i de analyserede værker.

Synet på Danmark som human kolonisator samt grønlænderne som det stakkels uciviliserede folkefærd der skulle hjælpes, har været afspejlet i litteraturen i mange år. I kapitel 4 præsenterer jeg et udpluk af de danske forfattere der har skrevet om Grønland. Jeg har valgt at gå i dybden med fire udvalgte forfattere, nemlig B.S. Ingemann der som den første skrev et skønlitterært værk om Grønland; Henrik Pontoppidan der introducerer den siden så udbredte dikotomi vedrørende grønlænderen som naturmenneske over for det danske kulturmenneske og den splittelse det medfører; Knud Rasmussen der var en af de forfattere der fik størst indflydelse på danskeres syn på Grønland; og endelig Peter Høeg der med *Frøken Smillas Fornemmelse for Sne* har skrevet en af de danske grønlandsfiktioner som er mest kendt blandt nulevende danskere.

Kapitel 5 indeholder en litterær analyse af først og fremmest Leines *Kalak*, dernæst Leines *Tunu* samt Lotte Inuks *Sultekunstnerinde* og Carsten Jensens *Sidste Rejse*. Med udgangspunkt i de postkolonialistiske begreber som er introduceret i kapitel 2, undersøger jeg hvordan det grønlandske fremstilles, samt hvordan mødet med Grønland fungerer som muligheden for at tilegne sig en ny identitet. Jeg vil også berøre det forhold mellem forfatter og fortæller som er afgørende i Leines fremstilling. Endvidere vil forhold som komposition og litterær stil blive berørt. Som afslutning på analysen vil jeg i afsnit 5.3 sammenligne de fire analyserede værker.

I kapitel 6 diskuterer jeg dels hvilken rolle Grønland har i dansk bevidsthed, og hvordan dette afspejles i litteraturen, dels forholdet mellem Leines kunstneriske frihed og den samfundsmæssige indflydelse der potentielt set er i hans bøger.

Kapitel 7 afslutter specialet med en konklusion på specialets problemformulering og en refleksion over mit valg af teori samt relevansen af postkolonialistisk teori i en

³ Thisted 2011:3. Thisted's tekst "Gi'r du en øl, dansker?" er med forfatterens tilladelse læst inden den blev trykt, og derfor henviser sidetallene ikke til den udgivne udgave, men til Thisted's egen kopi af manuskriptet.

dansk sammenhæng. Kapitlet indeholder også en perspektivering af specialets emne i forhold til anden dansk litteratur.

2 TEORI

2.1 POSTKOLONIALISME

2.1.1 HVAD ER POSTKOLONIALISME?

Postkolonialismen er en måde at slippe ud af den nationale betragtningsmåde på på en bestemt måde uden naivt at forestille os at vi kan sætte os i de andres sted, eller at vi ved en god viljesakt kan sætte os ud over eurocentrismen.

Hauge 2003:161

Postkolonialisme er en samlebetegnelse for en lang række forskellige teorier og teksttilgange og ikke en metode eller en teori der umiddelbart kan eller skal anvendes på en tekst⁴. Postkolonialisme bruges bl.a. om selve tiden efter koloniseringen af lande som fx Indien, Australien og mange afrikanske lande, men postkolonialisme betegner også studiet af de nye former for litteratur der opstod da de tidligere koloniserede lande fik deres selvstændighed, og det er denne litteraturteoretiske gren jeg vil fokusere på i det følgende.

Overordnet kan man sige at postkolonialismen beskæftiger sig med effekterne og konsekvenserne af kolonialisme. I sit udgangspunkt er postkolonialismen kritisk i den forstand at den ikke kun kortlægger og identificerer koloniale træk og konsekvenser af kolonitiden, men også kritiserer den kulturelle, litterære og intellektuelle dominans som Vesten har over tidligere koloniserede lande. Det er en grundantagelse inden for den postkoloniale teori at imperialismen og kolonitiden ikke kun gav sig udslag i fysisk og økonomisk dominans, men også som en diskurs der indebar viden og repræsentation, og at denne diskurs har medført en fortsat politisk, social og økonomisk ulighed mellem kolonimagten og det koloniserede samfund, også efter den formelle afkolonisering.

⁴ Hauge 2007:20

Den postkoloniale teoretiker Abdul R. JanMohamed anskuer kolonialismen som indeholdende to faser⁵: en 'dominerende' der varer fra koloniseringens begyndelse til koloniens uafhængighed, og som består i direkte kontrol, og en 'hegemonisk' der indtræder efter uafhængigheden, og hvor de indfødte begynder at internalisere kolonisatorens ideer. Hegemonien betegner altså en periode hvor den tidligere koloni stadig i en eller anden form er underlagt den tidligere kolonimagts kultur, men uden den direkte kontrol, som fx på Island efter uafhængigheden i 1944 og i Norge efter 1814. Netop i Norges tilfælde gik påvirkningen dog begge veje. Fx blev den danske litteratur i 1800-tallet mere påvirket af norsk end omvendt. Selvom hverken Grønland eller Færøerne i dag har opnået uafhængighed, kan man godt tale om den danske hegemoni der hersker begge steder. Det er denne hegemoniske periode der af de fleste betegnes postkolonialisme.

Postkolonialisme henviser både til postkolonial litteratur og til en måde at læse den på, altså både et genstandsområde og en metode. Den litteratur der kaldes og/eller læses postkolonialt, er litteratur skrevet af dels vestlige forfattere om det tidligere koloniale område og dels forfattere der selv kommer derfra. Fx vil både engelske og indiske forfattere der skriver om Indien, kunne betegnes som postkoloniale. Den postkolonialistiske litteratur kan deles op i tre undergenrer⁶: den imperiale, migrantlitteraturen og den lokale. Den imperiale dækker over den klassiske litteratur som fx Charlotte Brontës *Jane Eyre* eller Johannes V. Jensens *Kongens Fald* der genlæses postkolonialt. Her er formålet at se om "litteraturen giver stemme til de undertrykte, i revnerne og sprækkerne"⁷, mens den hybride eller migrantlitteraturen kan analyseres med fokus på begrebet "kulturel oversættelse". Forfatterne er migranter som fx Salman Rushdie eller anden-generations-forfattere som Zadie Smith eller Lone Aburas der manøvrerer i en "multikulturel virkelighed"⁸. Den lokale postkolonialistiske litteratur er skrevet på det lokale sprog og henvender sig til den koloniserede part. Et eksempel på lokal postkolonialistisk forfatter er den grønlandske Ole Korneliussen. Kim Leine og Lotte Inuk besidder træk fra både den imperiale og den hybride kategori da de

⁵ Jf. Hauge 2001:371

⁶ Jf. Thisted 2005:69

⁷ Thisted 2005:69

⁸ Jf. Thisted 2005:69

begge præsenterer kulturmødets potentiale for hybriditet, men hovedpersonerne i både *Kalak* og *Sultekunstnerinde* repræsenterer kolonimagten over for de lokale grønlanderne.

Postkolonialisme inddrager viden fra fag som historie, kulturstudier, psykologi, antropologi og samfundsvidenskab, hvilket gør det til et meget bredt studium. Noget der bidrager til at gøre retningen yderligere kompleks, er at mange begreber defineres åbent, og de forskellige teoretikere er ikke enige om hverken begreberne eller forudsætningerne for selve postkolonialismen. De teoretikere der anskuer kolonitiden som overstået, fx de australske teoretikere Ashcroft, Griffiths og Tiffin, bruger en bindestreg: *post-colonialism*, mens andre der betragter kolonitiden som vedvarende, skriver *postcolonialism* uden bindestreg⁹.

At man er begyndt at udvide postkolonialismens genstandsområde til andre litteraturer end de traditionelt postkoloniale, gør grænserne for teoriens anvendelsesområde endnu mere flydende. Det er stadig relativt nyt at anvende postkolonialistisk teori på dansk litteratur, selvom Danmark har en fortid som kolonisator af både Grønland, Vestindien og Trankebar. Der eksperimenteres dog med postkolonialistiske læsninger af både gammel og ny dansk litteratur, bl.a. *Kongens Fald*, St. St. Blicher og H. C. Andersen, ud fra den holdning at den postkoloniale læsning kan "berige læsningen af selv den danske danske litteratur"¹⁰.

HVORI BESTÅR DET POSTKOLONIALISTISKE?

Der er delte meninger om hvorvidt det postkolonialistiske ved teorien er dens genstand (altså et værk der defineres som postkolonialt pga. dets forfatter og/eller tema), eller om det er en særlig analysemetode, et særligt blik, der kan bruges på hvad som helst. Eller om begge krav skal være opfyldt: En særlig analysemetode der kan anvendes på litteratur skrevet i tidligere kolonier eller af forfattere fra tidligere kolonimagter. Ashcroft, Griffiths og Tiffin mener at postkoloniale tekster er specielle og anderledes end europæiske, og derfor kan de ikke læses på samme

⁹ Hauge 2007:8

¹⁰ Gaustad og Thisted 2004:5

måde som man læser europæiske¹¹. I denne antagelse ligger at det er selve teksten der tilvejebringer det postkolonialistiske aspekt ved en postkolonialistisk læsning, og læseren fratages således muligheden for at fortolke teksten. I Ashcroft, Griffith og Tiffins argument ligger også at det ikke er alle der kan læse alle tekster lige godt, hvilket er en modsætning til den hermeneutiske forestilling om at alle tekster principielt er forståelige for alle. Ashcroft, Griffiths og Tiffin er således i opposition til Hans Huges påstand om at teorien er ved at løsrive sig fra tid og sted¹².

Det er tillige vanskeligt at indkredse hvad en særlig postkolonialistisk analyse indeholder som en ikke-postkolonialistisk analyse ikke indeholder, da det ikke ekspliciteres hvilken metode den særlige postkoloniale læsning egentlig anvender, ud over at det først og fremmest handler om at dekonstruere tegnene på den mentale kolonisering. Gayatri Spivak og Homi Bhabha, som er nogle af de mest indflydelsesrige teoretikere inden for den litterære postkolonialisme, er inspireret af især Jacques Derridas teori om dekonstruktion samt Michel Foucaults diskursanalyser og begreb om magt. Den danske litteraturforsker Hans Hauge mener at postkolonial teori primært består af poststrukturalistisk teori anvendt på postkolonial litteratur¹³, hvilket vil sige at det i hans øjne er analyseobjektet (værket) der afgør om analysen er postkolonial. En postkolonial analyse af et værk vil ofte anvende de samme greb som poststrukturalismen, psykoanalysen og dekonstruktionen, men det der adskiller postkolonialismen fra de andre retninger, er at postkolonialismen sætter teksten ind i en særlig kontekst¹⁴. Implicit i den postkolonialistiske litteraturlæsning er nemlig en stærk biografisk læsning. Konteksten er helt central for tolkningen af litteraturen, hvilket naturligvis hænger sammen med forankringen i samfundsmæssige forhold og stiller teorien i skarp opposition til eksempelvis nykritikken – her anes dog en modsætning, idet nykritikken jo netop er en del af poststrukturalismen som ifølge Hauge udgør en del af de greb en postkolonial læsning benytter sig af. Relevansen af forfatterens baggrund for læsningen og dermed en indbygget biografisk læsning er et opgør med forestillingen om at et værk kan læses løsrevet fra sin kontekst. Vil man læse

¹¹ Jf. Hauge 2001:378

¹² Hauge 2007:7

¹³ Ibid.

¹⁴ Jf. Hauge 2001:398

en bog postkolonialt, er man nødt til at inddrage forfatterens (nationale) baggrund samt historiske og politiske samfundsforhold for det sted teksten omhandler, hvilket er årsagen til at antifiktionalisme og nybiografisme er beslægtet med postkolonialismen¹⁵. Det betyder også at det ikke kun handler om *hvad* vi læser, men *hvordan* vi læser det. Dermed bliver læsningen som akt relevant og er ikke en neutral handling¹⁶ – læsningen inddrages som grundlag for at kalde en analyse postkolonial. En postkolonial analyses postkoloniale islæt kan dermed ikke siges kun at hænge sammen med objektet for analysen, altså værket, men også med selve læsningen og dermed læserens baggrund.

2.1.2 POSTKOLONIALISMENS HISTORISKE UDVIKLING

Postkolonialisme har sine rødder i tanker og teorier fra anti-koloniale bevægelser, fx kampe i Afrika og Asien imod udnyttelse og for politisk uafhængighed. De postkolonialistiske teorier er dog selvreflekterende og ser ikke Europa som noget per definition dårligt, men der består en udfordring i at undgå at gentage Vestens repræsentation af de tidligere koloniserede ved at danne en elitær teoretisk repræsentation og dermed konsolidere det magtforhold man ønsker at dekonstruere. De postkolonialistiske litteraturer startede i Asien, Afrika og Latinamerika, og herefter nåede tendensen Vesten. Hauge beskriver hvorledes orientalismen (se nedenfor) startede i Cairo og Palæstina, mens de første postkoloniale intellektuelle kom fra Indien – i hans optik på samme måde som mange andre teorier er opstået i periferien¹⁷. Det er først inden for de seneste 20 år at postkolonialisme for alvor er nået til Danmark, og endnu i 2003 hvor Hauge skriver, tages teorien ikke helt alvorligt andre steder end på engelsk institutter¹⁸. Det er dog mit indtryk at dette er ved at ændre sig, og at postkolonialisme bliver mere og mere udbredt som forståelsesramme, samt at teorien har fået sat fokus på Danmarks koloniale fortid bl.a. i Grønland.

¹⁵ Hauge 2003:155

¹⁶ Jf. Frow i Huggan 2001:31

¹⁷ Hauge 2003:156

¹⁸ *ibid.*

2.1.3 HOVEDTEORETIKERE

EDWARD SAID OG ORIENTALISMEN

I 1978 udkom Edward Saids epokegørende bog *Orientalism*. Denne bog cementerede postkolonial teori som kritisk metode og postkoloniale studier som disciplin og undersøgte "the processes by which the 'Orient' was, and continues to be, constructed in European thinking"¹⁹. Saids anke er at Vestens syn på Orienten er præget af stereotypisering og fordomme som fx "det mystiske Arabien". Orientalisme er ifølge Said én stor narrativ hvori øster- og vesterlændinge kontrasteres og polariseres. Alle vestlige og østlige kulturer skæres over hver deres kam som om der var tale om to homogene (og kontrasterende) masser. Orientalismen er ifølge Said indlejret i den almene kultur og kan betegnes som et fortolkningsfællesskab, et paradigme eller en diskurs med hhv. Stanley Fishs, Thomas Kuhns og Michel Foucaults ord²⁰.

Orienten er [...] et af de mest fundamentale og hyppigst forekommende billeder af andetheden. Derudover har Orienten været med til at definere Europa (eller Vesten) som et billede, en idé, en personlighed eller en erfaring, der afviger fra Orienten.

Said 2002 (1978):27

Vesten studerer Østen gennem en objektgørende optik som pacificerer Østen, og dermed skabes et ulige magtforhold. "Orientalismen er med andre ord en vestlig metode til at dominere, omstrukturere og få magt over Orienten"²¹.

Orientalisme-begrebets grundpræmis er at vestlige kolonisatorer "historically have constructed the East, the Orient as exotic, strange, exciting, dangerous, to be exhibited, tamed, silenced. Their imperialistic response always Otherises the East and people from the East (..)"²². Orienten blev romantiseret og forbundet med spænding og eventyr, bl.a. af etnologistudiet, der opstod sidst i 1800-tallet. Said ønsker at gøre op med denne orientalisme og opfordrer til et mere nuanceret syn.

¹⁹ Ashcroft et al. 2000:167

²⁰ Jf. Hauge 2001:382

²¹ Said 2002 (1978):29

²² Wisker 2007:201

Hans læsning af kolonialisme som orientalisme prægede den første bølge af postkolonialistiske studier. Huges opsummering af orientalismen er: "Orientalismen er ikke andet end en generalisering der gør at en orientalsk mand er orientalsk, før han er en mand"²³.

En anden af de mest indflydelsesrige postkoloniale teoretikere, Gayatri Spivak, er meget kritisk over for Said idet hun mener han er nationalistisk²⁴. Said kritiseres jævnligt for at hænge fast i en retorik der fastholder opdelingen i "kolonisorator" og "koloniseret"; "dem" og "os", altså et uodynamisk dominansforhold²⁵. Homi Bhabha sætter spørgsmålstegn ved disse binære systemer og taler i stedet om "det koloniale subjekt". Hans begreb om hybriditet inddrager også muligheden for at den koloniserende part påvirkes af mødet (se nedenfor). Spivak advarer desuden imod at postkolonialismen udvikler sig til hvad hun kalder "ny-orientalismen". Hun forholder sig kritisk til om den subalterne kan tale²⁶ og gør opmærksom på risikoen for at postkolonialismen blot danner nye (falske) repræsentationer på samme måde som orientalistene.

Nordientalisme

Hans Hauge introducerer begrebet *nordientalisme* eller *nordisme* som en pendant til Saims orientalisme. Denne nordientalisme skaber ligesom orientalismen det asiatiske som sit Andet for at skabe sig selv; det nordiske²⁷. Det asiatiske har tidligere været i skikkelse af finner, samer og grønlanderne mens det i dag primært er indvandrere fra Mellemøsten der udgør den Anden. "Indvandrere gør illusionen om danskheden virkelig"²⁸. Det er i opposition til den Anden at vores identitet som nation skabes, mener Said. Uden forestillingen om den Anden kan et nationalt fællesskab ikke opstå²⁹. Denne forestilling om den Anden går naturligvis begge veje: Den grønlandske nationalfølelse opstår, som det vil fremgå af kapitel 3,

²³ Hauge 2003:66

²⁴ Hauge 2001: 373

²⁵ Jf. Hauge 2001:388

²⁶ Wisker 2007:206

²⁷ Hauge 2003:146

²⁸ *ibid.*:9

²⁹ *ibid.*:116

i høj grad i opposition til den danske kolonimagt. Det er også et velkendt faktum at den danske nationalidentitet for alvor fik vind i sejlene efter 1864 hvor tyskerne konstrueredes som fjendebillede. Man positionerer sig selv ved at udspalte det man *ikke* er. Vesten opstår således ved at klassificere Orienten.

At der finder en eksotisering sted i den danske perception af det grønlandske, er en udbredt opfattelse. Den postkoloniale eksotisering kan forklares som

A particular mode of aesthetic perception – one which renders people, objects and places strange even as it domesticates them and which effectively manufactures otherness even as it claims to surrender to its immanent mystery.

Huggan 2001:13

Denne eksotisering er tæt forbundet med orientalismen. Thisted anvender begrebet *eskimoeksotisme*³⁰ – det dækker over den eksotisering der finder sted i mange danskeres opfattelse af grønlandere, og kan således ses som en arktisk pendant til Suids orientalisme eller et alternativ til Hauges nordientalisme.

HOMI BHABHA

Homi Bhabha (født 1949 i Indien, emigreret til England og nu bosat i USA) er en af de mest indflydelsesrige forfattere inden for den teoretiske postkolonialisme. En af hans pointer er at identitet i det koloniale møde er aldrig fast og fikseret, men fungerer som en transaktion mellem koloniasator og koloniseret³¹. Bhabha trækker på Suids forestilling om den Anden når han fremfører at europæeren konstruerer sin identitet gennem en relation baseret på forskelle. Koloniasatoren har brug for den koloniserede for at kunne skabe sin identitet, og den hvides identitet er således afhængig af den indfødte. Fetish/phobia-paradokset består i at den hvide koloniasator er både tiltrukket og frastødt af den fremmede på samme tid og ønsker at ophæve forskellen³².

³⁰ Thisted 2006a

³¹ Nayar 2010:26

³² Nayar 2010:27

Mimicry er Bhabhas begreb om den bevidste, disciplinerede imitation af den hvide mand, foretaget af den angiveligt underlegne indfødte. *Mimicry* kan ses som Bhabhas svar på Spivaks spørgsmål om hvorvidt den subalterne kan tale. Den indfødte trænes gennem uddannelse, strukturer og religion til at opføre sig ligesom den hvide og bliver således "almost the same, but not quite"³³. Bhabha mener at den koloniale autoritet nedbrydes. Den indfødte anglificeres, men bliver aldrig hvid. Den indfødte mimer derimod den koloniale kultur. *Mimicry* afslører at koloniseringen aldrig kan blive total. *Mimicry* "locates a crack in the certainty of colonial dominance"³⁴. Koloniseringen kommer til kort, også fordi den hvide kun halvhjertet ønsker at den indfødte skal opføre sig som en hvid. Det er nemlig også i kolonisatorens interesse at forskellen opretholdes mellem dem. Hauge anfører en parallel til muslimske indvandrere i Danmark. Han mener at hvis indvandrerne kommer til at ligne os for meget, er de ikke længere fremmede, og så bliver vi selv uvirkelige. Derfor rettes vreden ikke mod burkaklædte kvinder, men unge indvandrerdrengene der klæder sig vestligt og taler uden accent³⁵. Ved den totale assimilation forsvinder det eksotiske³⁶, som er det der – i kolonisatorens optik – berettiger koloniseringen og magtbalancen til gavn for kolonisatoren. Kolonisatoren vil derfor både forstærke og udviske forskelle. Den indfødtes mimen indeholder både overfladisk lydighed og dybere ulydighed, og derfor er der indlejret et element af hån eller spot (*mockery*). Den indfødte lader til at udtrykke høflighed og respekt, men udtrykker i virkeligheden modstand og bringes således i en "in-between"-position: mellem den adopterede engelskhed og den oprindelige indfødthed, mellem lydighed og modstand. Dette er hvad Bhabha benævner hybriditet. Hybriditeten skaber et "third space" hvor kolonial og indfødt identitet mødes og konkurrerer.

Hybriditet er mødet mellem koloniasator og koloniseret hvor der opstår nye ideer, mennesker, subjektiviteter. Hybriditeten indebærer at man tænker "beyond narratives of ordinary and initial subjectivities and [...] focus on those moments or

³³ Bhabha [1994] 2006:122

³⁴ Ashcroft et al. 2000 (1998): 139

³⁵ Hauge 2003:68

³⁶ Huggan 2001:13

processes that are produced in the articulation of cultural differences”³⁷. Begrebet angiver at forholdet mellem koloni og herredømme ikke var et forhold der gjorde den koloniserede Anden tavs – tværtimod forandres både herre og ”slave”³⁸. Hybriditeten beskriver livet i en globaliseret verden hvor identiteten ikke kan kategoriseres som enten det ene eller det andet, men derimod ”in-between” og hinsides opdelingen i to kulturer. Lidt forenklet kan man sige at postkolonialismen forsøger at gøre op med opdelingen i fx sort og hvid og i stedet fokuserer på gråzonerne. I disse gråzoner opstår et ”third space” eller ”in between” der kan beskrives ved hjælp af fx begrebet om hybriditet.

2.1 METODE

Postkolonialismen udgør den teoretiske baggrund for min analyse og min fremgangsmåde i specialet som helhed. Dog indeholder den postkolonialistiske teori – eller de postkolonialistiske teorier, idet *postkolonialisme* snarere er en paraplybetegnelse for en række teoretikere end én samlet homogen teori – ikke en konkret analysemetode, og postkolonialismen udgør den vinkel jeg vælger at analysere teksterne ud fra. Jeg har i læsningen og analysen af Kim Leines bøger valgt at lægge fokus på Leines fremstilling af det grønlandske for at kunne undersøge hvorledes denne fremstilling indskrives sig i den danske imperiale tradition for dyrkningen af klicheer og stereotyper, ligesom jeg har rettet en stor del af min opmærksomhed mod hovedpersonen i *Kalak*, Kims, vej ind i den grønlandske kultur samt hans forsøg på assimilation. Også resten af specialet bærer præg af den postkolonialistiske indgangsvinkel idet jeg forud for analysen redegør for selve koloniseringen af Grønland, hvilket er i tråd med den kontekstafhængige læsning postkolonialismen forudsætter. Postkolonialismen udgør en indgangsvinkel til analysen idet jeg med de postkoloniale begreber i baghovedet får åbnet op for teksten. Jeg analyserer dog også teksten i forhold til fx fortællerinstans, sproglige virkemidler og litterær komposition da disse forhold er væsentlige faktorer i forhold til romanen og dens samlede budskab. Fx er dét at

³⁷ Bhabha 2006 (1994):1

³⁸ Følgende baseret på Hauge 2007:26

skelne mellem forfatter og fortæller essentielt i forhold til en vurdering af romanens samlede fremstilling af det grønlandske.

De postkoloniale begreber som jeg har præsenteret i ovenstående teoriafsnit, er ikke begreber som jeg vil analysere alle teksterne ud fra. Derimod betragter jeg dem som en inspirationskilde der har bidraget til min egen forståelse af det postkoloniale felt, og som dermed har skærpet mit blik for det væsentlige i analysen. Begreber som fx orientalisme, den Anden og mimicry vil blive inddraget i analysen, ligesom begrebet *mapping* vil blive introduceret og anvendt undervejs.

3 KOLONISERINGEN AF GRØNLAND – ET HISTORISK OVERBLIK

3.1 BAGGRUNDEN FOR DANMARKS KOLONIALE BESTRÆBELSER

Moderne grønlændere nedstammer fra Asien og er beslægtet med mongolske folk i Øst- og Nordasien. Sammen med indianernes forfædre vandrede de fra Asien til Nordamerika. Efterhånden vandrede flere grupper af disse inuitjægere videre langs Canadas nordkyst og nåede i løbet af flere hundrede år til Grønland. Sidst i 900-tallet kom der også en gruppe indvandrere – anført af Erik den Røde – fra Island som slog sig ned i det sydvestlige Grønland, hvor de pga. et mildere klima end i dag kunne klare sig med landbrug og fåreavl. De såkaldte nordboere levede i Grønland i flere hundrede år, og så vidt man ved med en vis kontakt til inuitterne/eskimoerne. I 1200-tallet blev Island – og dermed også Grønland pga. nordboernes bosættelser på sydøstkysten – skattelands under den norske krone, men efterfølgende svandt kontakten mellem nordboerne og Europa ind. Nordboernes accept af den norske konges beskatning blev dog grundlaget for Danmarks kolonisering af Grønland. Norge og Danmark blev ét rige i 1380, og da Danmark afstod Norge til Sverige i 1814, forblev Grønland, Island og Færøerne under den danske krone. Man ved i dag ikke hvad der skete med nordboerne. Nogle mener at de blev udryddet af de inuitter som hidtil fortrinsvis havde levet i det nordlige Grønland, men som derefter begyndte at sprede sig i resten af landet. Andre teorier omhandler sygdom, sørøverangreb eller udvandring til Amerika. Faktum er at nordboernes ukendte skæbne var det der motiverede Hans Egede til at drage mod Grønland i 1721. Han ønskede at bringe den lutherske mission til de katolske nordboere i Grønland. Da Egede ikke fandt nogen nordboere, etablerede han en missionsvirksomhed blandt inuitbefolkningen og indledte på denne måde den danske kolonisering. Sideløbende oprettede danskerne et handelsselskab som skulle finansiere missionsvirksomheden.

De første årtier efter Egedes ankomst fik de danske handelsfolk stærk konkurrence fra fremmede købmænd, bl.a. hollændere, men i 1774 oprettedes det Kongelige Grønlandske Handelskompagni (KGH), som monopoliserede handelen. I

1776 overtog KGH driften af kolonierne og blev statens forlængede arm i Grønland. Af hensyn til firmaets indtjening beskyttede man det oprindelige sælfangererhverv, og på denne måde opstod billedet af grønlanderne som sæl- og kajakfanger³⁹. Beskyttelsen af sælfangererhvervet handlede dels om at man, især etnologen H.J. Rink, anså civilisationen som en trussel for det grønlandske samfund, dels om at man ønskede at beskytte KGH's økonomiske interesser.

Handelskompagniet mente ikke at europæiske kvinder egnede sig til livet i Grønland⁴⁰. Derfor måtte danske kvinder ikke komme med deres mænd derop. Man så bort fra at det nordligste af Norge, som jo dengang var under dansk krone, lå nordligere end Sydgrønland. Grunden var formentlig at kvinderne ville give handelskompagniet (forløberen for KGH) en udgift i form af fx krav til bedre indkvartering. De udstationerede ønskede sig ofte at gifte sig med grønlandske kvinder, men det ønskede kirken ikke. Man indførte derfor strenge krav for eventuelle blandede ægteskaber, bl.a. skulle manden forpligte sig til at blive på Grønland på livstid. Da der skete en stigning i antallet af blandede ægteskaber, indførtes det at ægteskaber kun kunne bevilges i tilfælde af svangerskab, men da dette resulterede i en del før-ægteskabelige seksuelle aktiviteter, indførtes det til sidst at mænd der havde gjort grønlandske kvinder gravide, blev sendt hjem. Disse reaktioner vidner om hvor mange anstrengelser man gjorde for at undgå en blanding af danskere og grønlandere. Man ønskede den danske arbejdskraft, men ikke at de to befolkningsgrupper skulle have omgang med hinanden.

3.2 DANMARK SOM KOLONIMAGT

Danmark har tit fået æren for at have været en såkaldt human kolonisator i Grønland, bl.a. fordi kajakerhvervet blev beskyttet, hvor andre kolonimagter slagtede den indfødte befolkning og fx anlagde jernbaner tværs over prærien (Thomsen 1998:23). I sine vestindiske kolonier opførte Danmark sig dog ikke mere humant end de andre kolonimagter (ibid.). De ædle idealer i Grønland skyldtes at der reelt ikke var noget alternativ, idet Grønland kunne kun fungere hvis

³⁹ Thomsen 1998:23-24

⁴⁰ Følgende baseret på Hastrup 2010:151

grønlændere fortsatte deres hidtidige livsform, da det traditionelle danske landbrug ikke umiddelbart kunne omsættes til Grønland på grund af klimaet (ibid.), og KGH fik derfor etableret et billede af sælfangsten som indbegrebet af det særligt grønlandske i et forsøg på at fastholde grønlænderne i dette erhverv og dermed holde dem væk fra fiskeri og lønarbejde; noget der ville give KGH en mindre indtjening (ibid.:24). Moderniseringstiltag i samfundet betød at den fangst som fangerne traditionelt delte med andre, nu blev kanaliseret over til KGH. Dette skabte "urentable" fangere som ikke kunne forsørge sig selv, og som dermed måtte ansættes som lønarbejdere da alternativet var fattighjælp (ibid.:24-25).

For at holde andre handlende væk tegnede KGH udadtil et billede af et land der var præget af åndeligt og materielt forfald, og på denne måde lykkedes det KGH at fastholde monopolet (ibid.:24). Grønlænderne har ofte været anskuet som et barnligt folk der havde brug for danskernes hjælp til at blive civiliserede, og forholdet mellem grønlandere og danskere tænkes som forholdet mellem børn og voksne (ibid.:26). Kun i fangsten var grønlænderne overlegne, men her mente man at de måtte have hjælp fra danskerne til at holde sig i gang (ibid.). Da sælfangsten omkring 1900 gik tilbage, og fiskeriet på grund af et mildere klima voksede, undergik det grønlandske samfund en forandring fra subsistenssamfund til pengeøkonomi. Nu blev grønlænderen danskerens lærling og afhængig af danskernes viden om fiskeri (ibid.:34).

Fra dansk side forsøgte man at fremelske en nationalfølelse hos grønlænderne (ibid.:26). Koloniadministrationen kom med flere initiativer som skulle gøre Grønland til et moderne samfund med oplyste borgere der kunne medvirke til at skabe en nation eller et politisk eller kulturelt fællesskab (baseret på fangererhvervet) (ibid.). Også på de nyoprettede seminarier forsøgte man at appellere til en nationalfølelse, bl.a. ved at kontrastere den grønlandske kultur med den danske, der opstilledes som et ideal (ibid.). På denne måde konstruerede man danskeren som grønlændernes "Anden" som de kunne skabe deres nationalfølelse i opposition til. Fra 1861 udkom en grønlandsk avis der medførte en følelse af et "forestillet fællesskab" (jf. Benedict Andersons begreb om *imagined*

*communities*⁴¹): en national horisont i stedet for den lokale. Gennem flere år etableredes en grønlandsk nation karakteriseret af fangererhvervet, sprog og kultur (Thomsen 1998:28). Denne grønlandske kultur overtog KGH's billede af den gode grønlænder som sælfanger, og lønarbejderen som den dovne uautentiske grønlænder. Selvom danskeren havde autoritet, smittede det altså ikke af på de grønlændere der tilnærmede sig den europæiske livsstil, tværtimod.

3.3 OPFATTELSEN AF GRØNLÆNDERE

I løbet af 1600-tallet opstod der i Europa en ny erkendelse af at der levede (næsten) rigtige mennesker i Grønland. Indtil da havde man troet at der boede pygmæer og fabelvæsner⁴². Hans Egede betragtede grønlænderne som koldsindige, dumme, følelseløse, grove, umoralske og urenlige, men også fredelige og omgængelige og med potentiale til at lære af danskerne⁴³. Europæerne forbandt ofte grønlænderne med frihed og styrke, men billedet var ikke entydigt positivt⁴⁴. I 1722 foreslog Hans Egede at et antal grønlændere skulle sendes til Danmark for at lære dansk og dermed opnå en større forståelse for kristendommen end det var muligt gennem det grønlandske sprog⁴⁵. Efter opholdet i Danmark kunne de så vende tilbage til Grønland og lære de nye kundskaber til deres landsmænd. Denne ide foregriber 1950'ernes sociale eksperimenter med grønlandske børn (se afsnit 3.5). I 1724 lykkedes det at overtale to grønlandske mænd, Poek og K'iperoq, til en tur til København. Her blev de til Frederik IV's fornøjelse vist frem, og der blev arrangeret en opvisning i kajakkunst på Esrum Sø samt et optog i Københavns kanaler hvor de kastede spyd efter ænder. Både i den folkelige digtekunst samt blandt lærde, fx Holberg, vakte de to grønlændere opmærksomhed og var genstand for en vis respekt og/eller beundring⁴⁶. Opfattelsen af grønlænderne var således overvejende positiv, om end præget af en høj grad af eksotisering. Hans Egede så

⁴¹ Anderson, Benedict (2001, originaludgave 1985): *Forestillede fællesskaber. Refleksioner over nationalismens oprindelse og udbredelse*, Roskilde Universitetsforlag

⁴² Hastrup 2010:56

⁴³ Thomsen 1998:29

⁴⁴ *ibid.*

⁴⁵ Hastrup 2010:61

⁴⁶ *ibid.*:63

eskimoerne som hedenske og ude af stand til at tænke selv, mens H.J. Rink betragtede dem som mennesker der var ofre for påvirkningen fra Danmark og Europa. Desuden var de ifølge Rink udsat for ubegrundede forestillinger om løgnagtighed og voldelighed. Rink mente at Egede var ude efter et socialt herredømme over eskimoerne⁴⁷. I løbet af 1800-tallet udbredtes den opfattelse at grønlændernes dårlige sider skyldtes udefrakommende faktorer, som grønlænderne var ofre for⁴⁸. Med Rink, Fridtjof Nansen og især Knud Rasmussen begyndte grønlænderne at få plads som ligeværdige mennesker i den europæiske forestillingsverden⁴⁹. Knud Rasmussen, der havde en delvist grønlandsk baggrund, bidrog til billedet af at civilisationen var farlig for grønlænderen. Han idealiserede grønlænderen som et frit naturbarn, men samtidig var han i Grønland talsmand for den opfattelse at grønlænderne måtte gå samme vej som andre naturfolk og blive "voksne". Rasmussen så positivt på den danske kolonisering, bl.a. fordi denne havde forsøgt at holde spiritus væk fra grønlænderne (Thomsen 1998:29). Rasmussens betydning for fremstillingen af grønlændere vil blive uddybet i afsnit 4.3.

I dag er det en udbredt holdning blandt både grønlændere og danskere at grønlænderen er god og glad, og når de har problemer, skyldes det den udefrakommende påvirkning som er gået for hurtigt og har ødelagt grønlændernes liv i pagt med naturen (ibid.:21). Danskerne har begået 'kulturelt folkedrab', og grønlændernes manglende kulturelle selvrespekt er skyld i misbrug, druk, selvmord etc (ibid.). Det er karakteristisk for danskernes forhold til grønlænderne at hvor fx indianerne i USA repræsenterede den grimme side af livet, repræsenterer grønlænderne for danskerne det ædle, "pure until corrupted by civilization". Indianerne blev amerikanernes modstandere i kampen om jord, mens grønlænderne var danskernes hjælpere til udnyttelsen af de arktiske ressourcer (Fienup-Riordan i Thomsen 1998:30).

⁴⁷ ibid.:66

⁴⁸ Thomsen 1998:29

⁴⁹ Hastrup 2010:85

3.4 BEGYNDEDE AFKOLONISERING

I begyndelsen af 1900-tallet begyndte utilfredsheden med koloniadministrationen at ulme i både Danmark og Grønland. Grønlænderne var i stigende grad frustrerede over den danske dominans og det manglende samarbejde. I Danmark diskuterede man en reform af Grønlands styrelse idet mange ønskede en adskillelse af handel og administration. Sådant en adskillelse var sket på Færøerne allerede i 1852. Der var en udbredt skepsis over for KGH's evner til at adskille egne interesser og befolkningens (ibid.:31), og i 1908 adskiltes styrelsen fra KGH. Et resultat af denne ændring var at der blev nedsat landsråd og kommuneråd hvor danskere ikke kunne sidde. Formændene var danske, men havde ingen stemmeret (ibid.). Den grønlandske befolkning blev herefter mere inddraget i beslutninger, og nationalfølelsen styrkedes idet de gennem rådene fik mere kontakt med andre dele af landet.

Omkring 1900 bestod det grønlandske samfund hovedsageligt af to grupper: fangerne og de ansatte ved handel og mission. Sidstnævnte gruppe udgjordes hovedsageligt af personer med blandet (dansk-grønlandsk) baggrund og var omfattet af dansk ret. Kateketerne kom til at udgøre en grønlandsk elite der satte dagsordenen og debatterede hvad det særligt grønlandske var, og hvor Grønland skulle bevæge sig hen (ibid.:34). Kateketerne, som var en slags hjælpepræster og lærere, var uddannet på seminariet. I 1800-tallet var de stadig fangere ved siden af arbejdet som kateket, primært fordi den danske administration mente at de derved kunne bevare forbindelsen til de "almindelige" grønlændere, men også fordi man ønskede de skulle være selvforsynende. I 1900-tallet var de ikke længere fangere og havde derfor en vis afstand til den oprindelige grønlandske fangerkultur og var i høj grad assimileret til en dansk kultur. Kateketerne var fortalere for at grønlænderne skulle uddanne sig og lære at følge med i verden udenfor. Det debatteredes i flere år med avisen som kommunikationsmiddel om det var fangererhvervet eller sproget der udgjorde det særligt grønlandske (ibid.:36). Fangerne mente at det var fangererhvervet der var det grønlandske, og at dem der var ansat i handel og styrelse, stræbte efter at blive danske og derfor ikke var rigtige grønlændere. Kateketerne mente at det var sproget og kærligheden til

landet og historien⁵⁰. Knud Rasmussen var central for argumentet om at grønlandskheden ikke var knyttet til erhverv, idet han skrev om at skandinaver også engang havde været et fangerfolk som med tiden havde udviklet sig til noget andet⁵¹. Rasmussen tilførte en ny evolutionistisk forståelsesramme: Grønlænderne skulle op ad kulturstigen. Gennem kendskab til Thule-grønlænderne fik vestgrønlænderne et indtryk af hvor langt de selv var nået. Efter denne identitetsdebat (i mellemkrigstiden) blev det muligt at være en "rigtig" grønlander uden at være fanger. Det var nu sproget – og ikke erhvervet – der var det særligt grønlandske.

I forbindelse med Norge og Danmarks strid om retten til Østgrønland i starten af 1930'erne indsendte grønlænderne selv en erklæring om at de betragtede Grønland som ét land som ikke burde deles i dansk og norsk. Deres henvendelse blev imidlertid draget i tvivl fordi man ikke havde tiltro at de var tilstrækkeligt oplyste til at kunne udtale sig om sagen. Rasmussen blev afgørende for forhandlingerne da han trådte ind og talte grønlændernes sag. Ikke blot var han enig med dem; han argumenterede også for at man skulle høre efter og respektere hvad de selv mente. Rasmussen slog fast at grønlænderne var moderne mennesker der sagtens kunne træffe beslutninger på egne vegne⁵².

I mellemkrigsårene voksede ønsket om en ligestilling med Danmark frem. Augo Lyngé var forfatter og politiker og skrev *300-ngererat (Tre hundrede år efter, grønlandsk 1931, dansk 1989)* – en fremtidsroman der skildrer Grønland som samtidens Danmark. Augo Lyngé var den mest fremtrædende politiker i sin samtid og nåede at blive folketingspolitiker i Danmark inden han forliste med skibet *Hans Hedtoft* i 1959. Lyngé ønskede at fjerne "det eskimoiske" og stræbte således efter en 'danificering' af den grønlandske befolkning. Det vigtige for grønlænderne var et politisk fællesskab med danskerne hvor grønlanderen var en ligestillet dansk borger der var del af et grønlandsk kulturfællesskab, og Lyngé harmedes derfor over forskelsbehandling på danskere/grønlændere. Danskerne så dog Grønland

⁵⁰ Thisted 2006 b:138

⁵¹ Jf. Thomsen 1998:36

⁵² Hastrup 2010:182-83

som et kulturelt *og* politisk fællesskab og lagde vægt på at grønlænderne ikke skulle forskelsbehandles i forhold til hinanden – men altså gerne i forhold til danskerne⁵³.

Med industrialiseringen blev grønlænderne degraderet yderligere fra deres "lærlingestatus" som fiskere til stik-i-rend-drenge i industrien⁵⁴. Under Anden Verdenskrig fik Grønland og Danmark kappet forbindelsen, og Grønland fik etableret en handelskontakt til USA der forsynede Grønland med varer til gengæld for kryolit. Grønland understregede dog over for USA at Danmark skulle beholde sin overhøjhed efter krigen og ønskede ikke at benytte denne lejlighed til at frigøre sig fra Danmark. Dette er et særsyn i kolonihistorien. Modsat de fleste andre kolonier ønskede Grønland ikke at frigøre sig fra sin koloniherre, derimod ønskede de at blive en del af det danske rige. Dette ønske blev opfyldt i 1953, da Grønland blev et dansk amt. Over 200 år som dansk koloni var dermed forbi. I forbindelse med afkoloniseringen blev KGH's monopol afskaffet, og de to grønlandske landsråd blev slået sammen til et enkelt.

I de første årtier efter 1953 troede man i Danmark at det politiske fællesskab automatisk ville føre til at grønlænderne assimilerede sig i den danske kultur. Udtryk som "Syddanmark" og "Norddanmark" om hhv. Danmark og Grønland var udtryk for en forventning om en fremtidig total kulturel og etnisk assimilation. Det vakte derfor forbløffelse da den unge grønlandske politiker Knud Hertling i 1966 udtalte at det var vigtigt for en nation at kende sig selv og at finde sin egen identitet. Hertling var den første der gav udtryk for en sådan etnisk og identitetsmæssig bekymring, og det var til mange danskeres undren og irritation⁵⁵. Indtil da havde den etniske diskrimination været accepteret som en slags "naturens orden".

⁵³ Thomsen 1998:39

⁵⁴ *ibid.*

⁵⁵ Kleivan 1970:210

3.5 DEN KOLONIALE TANKEGANG I PRAKSIS

Et konkret eksempel på Danmarks rolle i forhold til Grønland er sagen om de 22 grønlandske børn der i 1951 blev sendt til Danmark for at lære dansk sprog og kultur⁵⁶. Børnene blev udvalgt blandt fattige familier, men det har siden vist sig at mange af børnenes familier ikke var klar over hvad de sagde ja til, eller at de følte sig presset til at afgive deres barn. De 22 børn boede hos forskellige plejefamilier i et år og havde kun begrænset kontakt med hinanden. Efter et år vendte de 16 børn tilbage til Grønland, mens seks blev adopteret af deres danske plejeforældre – i flere tilfælde med tvivlsom accept fra de biologiske forældre. De børn der vendte tilbage til Grønland, blev anbragt på et børnehjem i Nuuk i stedet for at komme hjem til deres familier, som de nu ikke længere kunne tale med idet de havde mistet deres grønlandske sprog. Børnene voksede op på børnehjemmet hvor der var forbud mod at tale grønlandsk, og gik i skole med de danske børn i Nuuk. Hensigten var angiveligt var at skabe en grønlandske elite som kunne danne fortrop i Grønlands udvikling fra arktisk jægersamfund til europæisk civilisation. Ved at lære disse udvalgte børn om dansk kultur og sprog regnede man med at de ville påvirke deres landsmænd i positiv retning. Den splittelse der opstod da børnene efterhånden hverken følte sig grønlandske eller danske, havde man ikke taget højde for, ligesom det moralske aspekt ved at fjerne børnene fra deres familie uden forklaring heller ikke blev overvejet. Sagen var ukendt for både offentligheden og de involverede børn og deres pårørende i mange år, indtil Tine Bryld sidst i 1990'erne begyndte at opsøge de involverede børn der nu var voksne. Langt de fleste af disse mennesker havde været præget af den splittelse "fordanskningen" medførte, ligesom deres forhold til deres familie sjældent var blevet genoprettet. Mange havde levet i uvished om hvad der egentlig var foregået dengang, indtil Bryld opsøgte dem.

Ingen mistænker i dag Røde Kors, som i fællesskab med den danske stat stod bag projektet, for at have gjort dette i ond tro. Tværtimod er det klart at man gjorde dette i den bedste mening fordi man troede at man hjalp både de udvalgte børn samt det grønlandske samfund som helhed. Imidlertid er denne indstilling et

⁵⁶ Følgende afsnit er baseret på Brylds redegørelse for forløbet, Bryld 2010:9-20

stærkt vidnesbyrd om det syn man har haft på grønlænderne. Historien blev filmatiseret som *Eksperimentet* i 2009 og førte til en relativt omfattende opmærksomhed i pressen. Dog er det stadig udbredt blandt danskere at anse Danmark som en ganske uskyldig og human kolonimagt hvis man da overhovedet er bevidst om Danmarks status som tidligere kolonisator.

Røde Kors gav en uforbeholden undskyldning i september 2010, mens den nuværende regering endnu ikke har anerkendt grønlændernes ønske om en undskyldning på vegne af den danske stat.

Praksissen med at sende børn i skole i Danmark fortsatte i 1960'erne og '70'erne⁵⁷. I alt anslås det at 1.350 grønlandske børn har tilbragt et år i Danmark som led i deres skolegang da det var et krav for at fortsætte til anden real. Hertil kommer at flere hundrede grønlandske børn blev adopteret af danske forældre gennem 1960'erne og '70'erne – på en måde der “mere ligner regulære overgreb end frivillige adoptioner”⁵⁸, samt at handicappede børn i 1950'erne blev anbragt på institutioner i Danmark, langt væk fra deres egen kulturelle og sproglige identitet. Endnu i dag anbringes grønlandske kriminelle i danske fængsler.

Danmark blev af FN betegnet som “verdens bedste kolonimagt” i 1953, hvilket bl.a. skyldes at Danmark finansierede væsentlige moderniseringer af Grønland, vel at mærke inden Grønland blev en del af det danske rige. Hertil kommer at grønlandsk blev bevaret som undervisningssprog helt til seminarieniveau. Dette er forudsætningen for at det grønlandske sprog eksisterer i dag.

3.6 HJEMMESTYRE 1979

I tiden op til hjemmestyrets indførelse var det ikke udviklingen i sig selv der blev kritiseret, men mere det faktum at grønlænderne ikke qua denne udvikling var blevet løftet, men derimod marginaliseret. Hvor grønlænderne selv følte at de var blev hægtet af udviklingen i deres eget land, var der en udbredt tendens blandt

⁵⁷ Jf. Bryld 2010:263-64

⁵⁸ Pedersen 2010

danskere til at tro at grønlænderne følte sig splittet mellem den moderne danske og den oprindelige grønlandske kultur⁵⁹.

1960'erne og 70'erne var på Grønland som i resten af Europa præget af industrialisering og urbanisering. Der skete en stigning i antallet af danskere der kom til Grønland som arbejdskraft, men selvom Grønland nu på papiret var ligestillet med resten af Danmark, var der stor forskelsbehandling, hvilket førte til stigende nationalisme i Grønland. Hjemstavnskriteriet fra 1958 betød at danskere fik højere løn end grønlændere for det samme arbejde. Formålet var at sikre at Grønland på sigt kunne opretholde fangererhvervet, og derfor ville man ikke gøre forskel på lønarbejdere og fangere⁶⁰. Grønlændere der havde boet i Danmark i mindst ti år, fik status som danskere, hvilket mødte stor kritik som man forsøgte at imødegå med Fødestedskriteriet 1964 der dog kun forværrede situationen idet grønlændere nu ingen mulighed havde for at opnå samme løn som danskere, ligegyldigt om de havde boet i Danmark eller ej. Grønlænderne betalte til gengæld for de lavere lønninger ikke skat, og de havde angiveligt også lavere leveomkostninger end danskerne⁶¹. Det var dog ikke kun lønmæssigt at grønlænderne følte sig diskrimineret. Alle vegne mødte de højerestående danskere, og grønlænderne blev derfor konstant konfronteret med danskernes magt og status. Elitens grønlændere oplevede dette som etnisk diskrimination. Der var dog også andre forhold der gav anledning til utilfredshed, fx tvangsnedlæggelsen af bygder, Grønlands medlemskab af EF, uenigheder om retten til undergrunden samt en debat i Danmark om de nordatlantiske stemmer, som i grønlandske øjne tydede på at grønlænderne ikke blev betragtet som en reel del af fællesskabet⁶². Danmark var ikke længere et forbillede, og mor-barn-metaforen var afskaffet. Grønland følte sig nu som et særligt folk og som et både kulturelt og politisk fællesskab⁶³ og begyndte i 1970'erne at kræve selvstændighed.

⁵⁹ Thisted 2006 b:142

⁶⁰ Thomsen 1998:41

⁶¹ Kleivan 1970:216

⁶² Thomsen 1998:43

⁶³ *ibid.*

I 1979 blev hjemmestyret indført med opbakning fra 75 % af grønlænderne, men der gik flere år før ligeløn mellem danskere og grønlændere blev en realitet.

Med selvstyret i 2009 blev grønlænderne anerkendt som et folk. Grønlandsk er det officielle sprog, mens dansk er første fremmedsprog i skolen. Grønland får (med tiden) ejendomsretten til olien og råstofferne i undergrunden, og samtidig er landet rykket et skridt nærmere drømmen om en dag at løsrive sig fra Danmark.

4 GRØNLAND I DANSK LITTERATUR – ET LITTERATURHISTORISK OVERBLIK

4.1 OVERBLIK

Jeg vil i det følgende give en oversigt over en del af den skønlitteratur der er skrevet på dansk om Grønland, hvorefter jeg vil gå lidt mere i dybden med udvalgte forfattere.

De udvalgte forfattere er bl.a. **B.S. Ingemann** og **Henrik Pontoppidan** fordi de i deres egenskab af at være de første der skrev om Grønland i en skønlitterær form, i høj grad var med til at skabe den diskurs der har præget forestillingen om det grønlandske lige siden. B.S. Ingemanns bog *Kunnuk og Naja eller Grønlænderne* blev den primære kilde til mange danskeres viden om Grønland i mange år fremover, og Henrik Pontoppidans *Isbjørnen* introducerede Grønland som et tilflugtssted for utilpassede eksistenser. **Aage Ibsen** (1847-1915) boede på Grønland som læge i flere år. Hans selvbiografiske *Nordlys* fra 1894 efterfulgtes af romanerne *Søster Helene* 1895 og *Fjældgænger* 1908. *Fjældgænger* handler om en mand af blandet herkomst der oplever en dyb splittelse mellem dansk og grønlandsk kultur, og det er i denne sammenhæng at det siden så udbredte splittelsestema optræder første gang. Fjældgængertemaet bunder i den grønlandske myte om qivitoq og har appelleret meget til danske forfattere. En fjældgænger er en person som i vrede, sorg eller skam har forladt sine medmennesker for at drage ud i det store øde. Afskåret fra samliv med andre mennesker ophører vedkommende med at være et rigtigt menneske og formodedes i folketroen at besidde overnaturlige kræfter. Man frygtede derfor qivittoqens hævn⁶⁴. Ibsens *Fjældgænger* udkom på et tidspunkt hvor der var stor opmærksomhed omkring kulturkløften og Danmarks ansvar for kolonien, og mange ønskede at holde igen med investeringer for at bevare den oprindelige kultur⁶⁵. *Fjældgænger* bidrog til opfattelsen af at der var fundamentale forskelle mellem dansk og grønlandsk kultur.

⁶⁴ Thisted 2003:40

⁶⁵ *ibid.*

Fridtjof Nansen, Peter Freuchen og **Knud Rasmussen** bidrog i høj grad til at sætte forholdet mellem Grønland og Danmark på dagsordenen, både i Danmark og Grønland, om end de også var præget af deres samtid med den følge at deres billede af grønlænderne ofte var romantiseret og unuanceret. Nansen (1861-1930) var norsk videnskabsmand, diplomat og polarfarer og ledede den ekspedition der i 1888 krydsede indlandsisen som den første nogensinde. Han skrev bl.a. *Eskimoliv* fra 1891, som indeholdt mange af de ideer der senere blev grundlaget for Knud Rasmussens arbejde, herunder forestillingen om at alle eskimoer fra Østgrønland til Sibirien udgjorde ét folk, og at dette folks kultur kunne anses for ensartet og uforanderlig⁶⁶. Freuchen (1886-1957) var som ung studerende med på Danmark-ekspeditionen 1906-08, og siden blev det til flere ekspeditioner, bl.a. sammen med Knud Rasmussen, med hvem han også oprettede en handelsstation i Thule⁶⁷. Freuchen rejste meget i Grønland og Alaska, blev gift med en grønlandsk kvinde og skrev flere romaner om det grønlandske folk, men hans hovedværker foregår i Canada og Alaska. Grundkonflikten er dog den samme: sammenstødet mellem naturfolk og europæere. Freuchen fremstiller konsekvent naturfolket som den sympatiske part. Der optræder dog også hvide mænd der som i Pontoppidans *Isbjørnen* er kommet på kant med deres eget samfund og finder sig til rette blandt naturfolkene. Bøgerne fik opnåede stor popularitet. Grønlænderen blev fremstillet som den ædle vilde, men samtidig havde Freuchen stor respekt for den oprindelige kultur. Som journalist og foredragsholder gjorde han meget for at skabe debat i Grønland og opfordrede til at grønlænderne selv skulle implementere den kolonisering de ikke ønskede. Han delte i øvrigt den opfattelse at Danmark var en human kolonimagt der ikke kunne sammenlignes med andre kolonimagter. I romanen *Ivalu* anvender Freuchen en del selvbiografisk stof, idet bogen handler om en hvid mands forhold til en eskimokvinde. Romanen *Hvid Mand* gentager lidt af det samme tema som Pontoppidans *Isbjørnen*, idet den beskriver et dansk par i Grønland der ikke kan tilpasse sig danske normer, men som føler sig hjemme i Grønland, hvor positionen som hvid mand dog udnyttes. Rasmussen, som senere er blevet omtalt som "Danmarks Polarprins", er endnu en af de forfattere jeg vil berøre

⁶⁶ Thisted 2003:33-34

⁶⁷ Følgende baseret på Thisted 2003:41-44

grundigere i det følgende, idet han fik en uomtvistelig betydning for synet på Grønland og i øvrigt også for forholdet mellem Danmark og Grønland.

Knud Sønderby skrev på baggrund af et sommerophold i Grønland romanen *De kolde flammer* 1940, hvori Grønland udgør kulissen for et kærlighedsdrama. Her indgår temaer som flugten fra civilisationen og mødet med den primitive natur. Romanen introduceres på sin bagside som en pendant til Hemingways møde med det primitive i Afrika og Mexico. Grønland iscenesættes således som "Danmarks eget eksotiske sted". Romanen indeholder også en fjeldgængerhistorie hvor den splittede "overindianer" ikke kan finde sig til rette og derfor søger væk. Det forudsættes i bogen at den moderne grønlander er splittet⁶⁸.

Jacob Bech Nygaards (1911-88) generelle interesse for samfundets laveste grupper og deres sociale problemer udmøntede sig i bl.a. *Natten er nådig* fra 1963, hvor et omdrejningspunkt er den skam som mange grønlandere føler fordi de ikke kan klare sig selv uden danskernes hjælp⁶⁹, samt *Solen står lavt* fra 1971. Nygaard boede hos en grønlandsk familie over en længere periode, hvilket forsynede ham med et bedre indblik i det grønlandske samfund end de forfattere der skrev på baggrund af et kort ferieophold eller blot på baggrund af anden litteratur, havde, og dette kan være årsagen til at hans bøger fremstår mere nuancerede end de fleste andre grønlandsfiktioner⁷⁰.

Thorkild Hansens (1927-89) essay *Sidste sommer i Angmagssalik* fra 1978 kredser om den unge Richardts selvmord, og Richardt fremstilles som et offer for civilisationen, men også som en tragisk helt. Hansen skriver sig ind i den splittelsesdiskurs der ser grønlandernes "oprindelighed" som en hindring for omstillingen til et moderne samfund⁷¹. **Jørn Riel** (1931-) var udstationeret i Grønland 1953-63 og debuterede med romantrilogien *Mine Fædres Hus* (1970-72), en arktishistorie der foregriber den skrøneform der er blevet Jørn Riels kendetegn. Siden har han skrevet flere lignende grønlands-skrøner (fra *Den kolde jomfru* (1974) til *Forliset og andre skrøner* (1996)), noveller fra andre eksotiske steder i verden samt den eskimoiske tusindårskrønike *Sangen for livet, 1-3* (1983-85). Hauge

⁶⁸ Jf. Thisted 2003:46-47

⁶⁹ *ibid.*:50

⁷⁰ Thisted i Sørensen 2008

⁷¹ Thisted 2003:53

nævner Riel som et eksempel på appropriering af andre folks myter og sammenligner ham med Legos tyveri af maorifolkets myter⁷². **Vagn Lundbye** repræsenterer den økologiske realisme eller den ædle vildes genkomst⁷³ i bøger omhandlende både indianere og grønlandere, fx *Mytologisk rejse i et grønlandsk landskab* (1985). Grønland anskues hos ham som en mytologisk verden som det moderne menneske ikke kan besøge upåvirket⁷⁴.

Peter Høegs *Frk Smillas Fornemmelse for Sne* er en af de mest læste grønlandsfiktioner overhovedet og er derfor med til at præge det billede af grønlandere som mange danskere har i dag, hvorfor det fjerde afsnit i det litteraturhistoriske overblik vil omhandle Høeg.

Det er kendetegnende for al denne litteratur at grønlanderne overordnet anskues positivt, men enten som ofre for civilisationen eller lykkelige naturbørn. Fx var Nansen meget forarget over Hans Egedes kritik af grønlanderne: vanvittige, løgnagtige og koldsindige⁷⁵. Egede mente dog at grønlanderne med den rette hjælp fra danskerne kunne udvikle sig til bedre mennesker. Med nationalromantikens fremkomst i 1800-tallet blev billedet af grønlanderne som uskyldige naturbørn dog det dominerende, og med Ingemanns roman opstod billedet af grønlanderne som børn og de danske missionærer som opdragende forældre⁷⁶. Samtidig med det romantiserede billede af grønlanderne som uskyldige naturbørn holdt KGH fast i billedet af et Grønland i forfald, og disse to fremstillinger skabte til sammen den diskurs der i mange år prægede (og til en vis grad stadig præger) debatten, nemlig den at danskerne i civilisationens navn havde fået den opgave pålagt at hjælpe den grønlandske befolkning opad på evolutionens stige⁷⁷.

⁷² Hauge 2003:162

⁷³ Thisted 2003:58

⁷⁴ *ibid.*:59

⁷⁵ *ibid.*:34

⁷⁶ *ibid.*:36-37

⁷⁷ Jf. Thisted, 2011:2

4.2 B.S. INGEMANN OG DEN FØRSTE DANSKE GRØNLANDSFIKTION

Kunnuk og Naja eller Grønlænderne (1842) af B.S. Ingemann (1789-1862) var den første bog i dansk litteraturhistorie der omhandlede Grønland. Ingemann havde ikke selv været i Grønland, men fik formentlig sin interesse for Grønland gennem et barndomsvenskab med Hans Egedes oldebarn, hvis far, H.C. Glahn, var tidligere grønlandsmissionær. Det er sandsynligt at Ingemann gennem denne familie har stiftet bekendtskab med Grønland⁷⁸. Allerede i 1823 skrev Ingemann et digt om Hans Egede som findes i digtsamlingen *Bautastene*, udgivet af St. St. Blicher.

Ved at omsætte eskimoiske myter og sagn til historier skrev han en bog der kom til at udgøre den primære kilde til danskernes kendskab til Grønland i mange år fremover. Fortællingen var med Ingemanns egne ord "en Reproduction af det Totalbillede, samtlige Beretninger om Livet og Naturen i Grønland har fremkaldt hos mig, efterat jeg i længere Tid havde levet mig aandeligt ind deri"⁷⁹. Den primære kilde var Hans Egede Saabyes dagbog *Brudstykker af en Dagbog, holden i Grønland 1770-1780*, udgivet i 1816. Egede Saabye (barnebarn af Hans Egede) var missionær i Grønland fra 1770-79 og i årene derpå nabo til Ingemanns far på Falster. *Kunnuk og Naja* indeholder mange detaljer, men også en del svipsere som afslører at Ingemann ikke selv har været i Grønland. Han digter bl.a. at grønلænderne sammenligner isbjerge med slotte selvom grønлænderne jo ingen erfaring med slotte havde⁸⁰. Det er dog primært i skildringen af de sociale forhold Ingemanns bog er unøjagtig. Fx lader han grønлænderne sammenligne havdyrene med slaver, til trods for at slaveri var et fuldstændig ukendt fænomen i Grønland⁸¹.

Bogen var medvirkende til at udbrede kendskabet til grønлandsk kultur og blev oversat til svensk, tysk, hollandsk og engelsk. Ingemanns billede af grønлænderne er uomtvisteligt positivt, om end noget romantiseret. Grønлænderne fremstilles som børn hvis forældre udgøres af de danske missionærer, hvilket var typisk for Ingemanns samtid. Det grønлandske samfund beskrives som noget ophøjet og

⁷⁸ Kleivan 1961:241

⁷⁹ Ingemanns forord i Kleivan 1961:242

⁸⁰ Kleivan 1961:247

⁸¹ *ibid.*:252

storladent, men også nådesløst og hårdt på linje med den danske oldtid⁸². Han cementerer sin egen romantiske fremstilling af grønlænderne ved at konkludere "Grønlænderne ere et lykkeligt Folk"⁸³. Det positive ved Ingemanns fremstilling er dog at han lader grønlænderne træde frem som mennesker⁸⁴. Både Ingemann selv og eftertidens kritikere nævner at han primært skrev bogen for at flygte fra tidens politiske stridigheder og egne problemer⁸⁵. Bogen vakte meget opmærksomhed da den udkom, og affødte tre lange anmeldelser, hvoraf er to skeptiske idet de ikke mener at noget så barbarisk som Grønland er interessant for civiliserede mennesker.

Kunnuk og Naja, hvad er det for et Par barbariske Navne,
hvor er det muligt med dem at forbinde Forestillingen om
interessante Personligheder? Og Grønland, dette Land
hvortil man kun er vant at knytte Tanken om Isbjerge og
Isbjørne, om 40 Dages Nat og 40 Nætters Dag, om skidne
Jordhytter og Trankjedler, hvor der kan foregaa Noget som
fortjener den civiliserede Verdens Opmærksomhed?

Fædrelandet 1843⁸⁶

Anmelderen i Det Berlingske Tidendes Søndagsblad mener derimod at bogen er en "poetisk Skildring af et Liv og en Natur, som vi først og fremmest, om af Fordom eller Ukjendskab dertil, ere vante til at forestille os blottede for al Poesi"⁸⁷.

4.2 HENRIK PONTOPPIDAN OG GRØNLAND SOM TILFLUGTSSTED

Henrik Pontoppidan (1857-1943) besøgte heller aldrig Grønland, men var gennem sin interesse for geologi meget optaget af "det hvide rige", som han drømte om at besøge. Da han ikke blev udvalgt til at deltage i en ekspedition, skrev han romanen *Isbjørnen* i 1887. Her introduceredes Grønland som tilflugtssted for utilpassede eksistenser for første gang. Hovedpersonen Thorkild kan ikke finde sig til rette i

⁸² Thisted 2003:37

⁸³ Jf. Kleivan 1961:257

⁸⁴ *ibid.*

⁸⁵ *ibid.*

⁸⁶ Kleivan 1961:258

⁸⁷ Det Berlingske Tidendes Søndagsblad nr. 18, 1842, Kleivan 1961:258

Danmark. Han er en "stor og kejtet Fyr, der gjerne var til Latter overalt, hvor han viste sig, og som altid var i Vejen med sin kluntede Krop og lange Lemmer, skjønt han [...] gjorde sig saa lille og ubemærket, som det blot var ham muligt" (Pontoppidan 1887:23). Selv hans venner og familie betragter ham som en "Umulighed" (ibid.:25) og beslutter derfor på Thorkilds vegne at sende ham til Grønland som præst – en beslutning der får ham til at synke ned i en sløvhedstilstand (ibid.). Da afrejsen til Grønland nærmer sig, forsøger han uden held at undgå den, men selvom den første vinter i Grønland bliver hård, føler Thorkild "en pludselig Trang til at virke, til at føle alle sine Evner og Kræfter taget i Brug (...)" (ibid.:42). Trods fordybelsen i bøger kan han dog stadig mærke "en vaagnende Angst for noget lavt og foragteligt, han følte i Færd med at bryde frem hos sig, og som truede med at tage Magten over ham" (ibid.). Thorkild er fra starten draget mod det grønlandske, samtidig med at han skammer sig over det "med en fortvivlet Følelse af sin egen Lavhed og ulykkelige Natur" (ibid.:45). Efter en pludselig indskydelse drager Thorkild med en mindre gruppe grønlændere fra kolonien ud til sommerbopladsen, og da han vender tilbage herfra er han et nyt menneske.

Det var ikke alene det, at hans Hoved havde rejst sig, hans Ryg rettet sig; at han havde faaet Liv i Øjnene og Farve i Kinderne. Men der var virkelig kommet ligesom noget af Sletternes vide Uendelighed i hans Blik, noget af Jagtens gjaldende Hallo i hans mægtige Stemme, ja selv en Mindelse om Renens rappe Klove i hans springske, hastige Tale. Han var bleven et andet... et nyfødt Menneske.

Pontoppidan 1887:53

Den selvforagt og undertrykkelse der prægede hans liv i Danmark, er forsvundet. "Nu, da Taget en Gang var sluppet, Springet gjort, lukkede han Øjnene, stoppede Ørene til... og lod sig glide" (ibid.:55). Splittelsen nager ham, og han overvældes af og til af "Foragt for sig selv, af Anger og Fortvivlelse, kunde han da knuge Hænderne sammen og love at kæmpe mod sin ulykkelige Natur og trygle Gud om Hjælp til endnu at reddes og vindes tilbage for Menneskelivet" (ibid.:57). Dog lader han sig "glide", bliver i Grønland i flere år og gifter sig med en grønlandsk kvinde. Han mister forbindelsen med Danmark og glemmer til sidst helt sit hjem (ibid.:64), men

blandt grønlænderne "lærte han en Lykke at kjende, han ikke havde drømt om. Her fandt han [...] det Hjem, der var blevet hans Barndom nægtet, de Venner, han altid havde savnet, den Gjærning, der blev forstaaet og gjorde ham elsket." (ibid.:64), men da han bliver ældre, begynder han at længes efter Danmark; skovene, lærkerne, markerne med kvæg, koner med mælkespande på hovedet, heste og ikke mindst moderens grav. Som da han ankommer til Grønland og længes efter at give los for drifterne, fornægter han nu længslen efter hjemlandet, men da hans kone dør, beslutter han at vende tilbage til Danmark. Hans hjemvenden til Danmark går dog ikke helt som han havde forestillet sig, og selvom sognebørnene kommer til at holde af ham, idet de føler sig forstaaet på en måde der er usædvanlig for præster (ibid.: 79), møder han modstand fra resten af præstestanden og ender med at rejse tilbage til Grønland.

Som hos Ingemann er grønlænderne lykkelige naturbørn, og Thorkild indtager en patriarkalsk rolle som grønlændernes hjælper. "(...) alle disse Naturbørns fælles Fader, deres Raadgiver og Trøster" (ibid.:64). Pontoppidan behandler dog også spørgsmålet om grønlænderne som ofre for koloniseringen og gør dette til et spørgsmål om modsætningen mellem natur og kultur, hvilket er et genkommende tema i hele hans forfatterskab⁸⁸.

Grønland fungerer hos Pontoppidan især som modbillede til det danske borgerskab. Grønland er en kulisse for Thorkild der søger det uciviliserede og vilde – et sted hvor modsætningen mellem natur og kultur kan træde frem. Grønland fungerer således som en spejling af hovedpersonen. Der er flere forhold i *Isbjørnen* der får Pontoppidan til at fremstå småracistisk og kolonialiserende, fx beskrivelsen af Thorkilds grønlandske kone hvor den arktiske orientalisme eller nordientalismen slår igennem, hvilket kan ses lige så meget som et udtryk for den tid han levede i, som personlige synspunkter fra Pontoppidans side.

4.3 KNUD RASMUSSEN, DANMARKS POLARPRINS

Alle Naturfolks Liv i Fremtiden er kun afhængigt af dets
Udviklingsmuligheder under nye Forhold: Vejen frem maa

⁸⁸ Thisted 2003:39

gaa over deres egen Races Lig (...) Vi maa tage deres for
Civilisationen upraktiske Særpræg fra dem og forsøge paa
at faa dem til at ligne os selv.

Knud Rasmussen 1920 ⁸⁹

Knud Rasmussen (1879-1933) var den første dansker der beskrev Grønland indefra. Selvom flere af Rasmussens tekster kan læses som små noveller, opfattes hans forfatterskab som regel som videnskabeligt, mens Freuchens forfatterskab er mere udpræget skønlitterært og fiktivt⁹⁰.

Rasmussen var født og opvokset i Grønland og blev oftest betragtet som halvt grønlander. Faktisk var det hans oldemor der var inuit. Denne etniske baggrund samt den kulturelle dobbelthed fremhæves altid som den væsentligste forklaring på hans succes⁹¹, men mon ikke hans forståelse for det grønlandske samfund snarere skyldtes hans opvækst, hvoraf de første 12 år blev tilbragt på Grønland, end hans oldemors etnicitet? Som 12-årig kom han til Danmark for at gå i skole, men som voksen vendte han tilbage til Grønland adskillige gange på ekspeditioner, herunder Thule-ekspeditioner sammen med Peter Freuchen og den litterære grønlandsekspedition, hvis formål var at beskrive landet og dets befolkning ud fra en kunstnerisk synsvinkel. Rasmussen forfattede flere skøn- og faglitterære værker om Grønland og havde et meget nøgternt syn på Grønland, men var ambivalent i spørgsmålet om kulturmødet er et nødvendigt gode eller et syndefald fra den paradisiske naturtilstand⁹².

Han begræd at den eskimoiske kultur blev udvisket, men var bevidst om at det ikke var den rene idyl, og at ikke alt eskimoisk var lige bevaringsværdigt⁹³. Han var dog optimist og mente at grønlanderne kunne forandre sig. Den hvide mand var kommet for at blive, og Rasmussen anskuede eskimoen som den svage der måtte tilegne sig den hvide mands karaktertræk for at kunne hamle op med ham⁹⁴.

⁸⁹ Knud Rasmussen 1920 i Thisted 2006 b:131

⁹⁰ Thisted 2002:313

⁹¹ Hastrup 2010:20

⁹² Thisted 2006 b:132

⁹³ Jf. Thisted 2003:35

⁹⁴ Thisted 2006 b:133

Rasmussen fremstår ikke selv som splittet. Tværtimod findes der næppe bedre eksempel på en person der kreativt har formået at manøvrere imellem flere sprog, kulturer og baggrunde end netop Knud Rasmussen⁹⁵. Han kunne både identificere sig med eskimoerne og med den udvikling der ikke ville udslette dem totalt, men blot i den nuværende form og omskabe dem til noget andet, som i danske øjne var dansk/europæisk, men som i grønlandske øjne indeholdt noget specifikt grønlandsk⁹⁶. Rasmussen placerer sig således mellem modernitet og tradition; "et tredje sted" (jf. Bhabha)⁹⁷. Man kan med postkolonialismen i baghovedet også sige "at Rasmussen kun *på skrømt* anbringer sig i kolonisatorens position – at han *forstiller sig* i et forsøg på at skaffe agens, valgmuligheder og magt for de koloniserede"⁹⁸, og han udfører således en avanceret mimicry-manøvre.

Thi det er jo saaledes, at det første umiddelbare Indtryk, vi faar af Eskimoen, er, at han lever i en Tilværelse af Idyl og barnlig Uskyld, som Kulturmennesket har mistet. Hans gode Humør, hans rungende latter og hele hans ubekymrede Sorgløshed kan virke saa overvældende på os, at vi undertiden faar lyst til at bebrejde ham Mangel paa Alvor. Men trods dette lette Sind, den daglige Glæde og det muntre Kammeratskab, som bære til Skue indbyrdes, er Eskimoerne dog som alle Naturfolk overordentlig utrygge og mistænksomme over for hinanden. Thi bag ved alt dette umiddelbart indtagende skjuler der sig en Mangel paa Frigjorthed og en Følelse af Afhængighed, ikke blot over for Naturen og dens Magter, men ogsaa over for de Mennesker, de lever sammen med, og dette præger i høj Grad alle deres religiøse Forestillinger. Det er den arktiske Natur, Mørketidens knugende Rædsel, Stormenes Uhygge og Ensomheden paa de uendelige Vidder, der er Baggrunden for den eskimoiske Religion – en Religion, hvor al Livsbetragtning bunder i kategoriske og barske Bud og Forbud og ikke kender noget til den Mildhed og Hengivelse, der følger med Tilbedelse. Alle Naturens vilde Kræfter har talt til Mennesket og gjort det lille, lille over for Elementernes vældige Sprog, famlende over for

⁹⁵ *ibid.*:143

⁹⁶ *ibid.*

⁹⁷ *ibid.*:144

⁹⁸ *ibid.*

Mørkets Mystik og fuld af Undren over for alt det, man ikke forstår.

Knud Rasmussen 1921⁹⁹

Bemærk at Rasmussen først præsenterer den gængse forestilling om grønlænderen som barnlig, uskyldig og naiv. Herefter sættes eskimoerne i bås med "alle naturfolk", og afhængigheden af naturen beskrives; klimaet, stormene, mørket. Dermed præsenterer han endnu en kliche og sætter eskimoerne i scene som nogle der er "fulde af undren over for alt det, man ikke forstår". Rasmussen beundrer eskimoernes livsduelighed og livsglæde trods de hårde odds¹⁰⁰. Men han regner dem alligevel (i hvert fald i starten af sin karriere) for børn eller naturfolk "i hvis spejl han kan se sin egen civilisation på godt og ondt".

4.4 PETER HØEG OG DEKONSTRUKTIONEN VS. GENTAGELSEN AF STEREOTYPIEN

Peter Høegs *Frk. Smillas Fornemmelse for Sne* udkom i 1992 og handler om den halvt grønlandske, halvt danske kvinde Smilla Qaavigaaq Jaspersen der på egen hånd efterforsker baggrunden for den grønlandske dreng Esajas' død. Romanens plot er således en kriminalhistorie som dog indeholder en del science fiction-elementer idet Smilla i løbet af sin private efterforskning kommer på sporet af et par danske videnskabsmænd der eksperimenterer med en parasitorm fundet i en meteorsten der ligger i Grønland. Romanen opnåede en usædvanlig succes, og allerede i 1997 var den udgivet i 24 lande, solgt til yderligere ti samt filmatiseret af Bille August. Høeg har uden tvivl kendt til både Edward Saids orientalisme og postkolonialismen¹⁰¹, og der er elementer i bogen der peger i retning af et forsøg på dekonstruktion af den traditionelle danske fremstilling af Grønland. Resultatet er dog at Høeg gentager den etablerede diskurs snarere end at levere modhistorier¹⁰², idet dansk og grønlandsk opstilles og fastholdes som hinandens modsætninger. Ved at lade Smilla rumme både grønlandske og danske egenskaber personificerer hun

⁹⁹ Hastrup 2010:578-79

¹⁰⁰ *ibid.*:608

¹⁰¹ Thisted 2002:314

¹⁰² Jf. Thisted 2003:30

hybriditeten, men bogen igennem er hun splittet og rodløs, og hybriditeten skaber således intet "third space". Smillas danske far repræsenterer vestlig videnskab og rationalitet, mens den afdøde grønlandske mor var fanger og i kontakt med naturen. Smilla er som vestlig og akademisk ekspert i glaciologi den ultimative mimicry¹⁰³. Det vakte også begejstring i Grønland at en grønlandsk kvinde indtog hovedrollen i en moderne roman, men mange grønlændere var til gengæld skuffede over at dette ikke gentog sig i filmen hvor Smilla blev spillet af Julia Ormond, og den eneste grønlandske skuespiller var Esajas alkoholiske mor, Juliane¹⁰⁴. Høeg sætter Danmark op som en vidensmagt, mens Grønland, som stort set ikke optræder i bogen, fremtræder som et fantasiland og grønlænderne som indehavere af en særlig intuition samt uforstående over for abstrakt tænkning¹⁰⁵. "Faktisk kan romanen læses som en øvelse i eksotisk nostalgi, som et værk der, trods alle sine gode intentioner, aldrig introducerer læseren for en grønlænder, der faktisk bor i Grønland, og betragter de arktiske territorier som et fantasiland og en fremmed livsform"¹⁰⁶.

Høeg gentager flere af de topoi som kan ses i mange af de danske grønlandsfiktioner, bl.a. de forsvundne nordboere, den fulde grønlænder, selvmordet, kærlighedsforholdet mellem en dansk mand og en grønlandsk kvinde, grønlænderen der mister sit sprog i Danmark etc¹⁰⁷. Der kan også findes flere referencer til Knud Rasmussen samt Thorkild Hansen¹⁰⁸.

Høeg har dog som nævnt enkelte elementer der bryder med det sædvanlige koloniale blik på Grønland. Parasitormen symboliserer i Newmans optik et postkolonialt opgør med den "imperiale renhedsretorik"¹⁰⁹, ligesom der er talrige eksempler på brud med de konventionelle kønsroller. Gennem Smillas efterforskning af Esajas død præsenteres læseren for et relativt omfattende persongalleri af biroller, hvoraf mange bryder med læserens forventninger, fx den feminine skibsreder der taler med "en tynd, lys alt" og går i højhælede

¹⁰³ Hauge i Barlyng (red.) 2004:243

¹⁰⁴ Thisted 2003:30

¹⁰⁵ Thisted 2002:322

¹⁰⁶ Newman 2004:10

¹⁰⁷ Jf. Hauge 2004:239

¹⁰⁸ Jf. Thisted 2002:332

¹⁰⁹ Newman 2004:17

cowboystøvler¹¹⁰. En anden mand der tillægges traditionelt feminine egenskaber, er Smillas underbo, Peter Føjl, som oftest omtales som mekanikeren. Han bistår Smilla i opklaringsarbejdet, og undervejs indleder han og Smilla et (overvejende seksuelt) forhold. En af sexscenerne mellem Smilla og mekanikeren er et eksempel på de ombyttede kønsroller. Her forsøger Smilla at trænge ind i mekanikeren med sin klitoris. Mekanikeren laver mad, rødmer, har let til tårer og er generelt den passive i forholdet, mens Smilla selv er aggressiv, trænet i nærkamp samt bevæbnet med en skruetrækker, samtidig med at hun indtager en morrolle over for Esajas samt er meget optaget af sit tøj og ydre. Også Smillas mor indeholder både feminine og maskuline egenskaber idet hun jagede som en mand samtidig med at hun ammede Smilla. Disse åbne køns kategorier "understreger modstanden mod fastlåste kategorier"¹¹¹ i tråd med at romanen også er "hinsides modsætningen kolonisor-koloniseret"¹¹². Disse få elementer er dog ikke nok til at opveje den orientalisering der sker af Grønland, og Thisted konkluderer at

Although the novel thus in its construction is meant as an attack on Danish colonial policies in Greenland, it ends up by repeating in its deep structure the marginalization and exotization of the colonized as the colonizers "Other" (...) the novel must therefore be described as a piece of "arctic orientalism".

Thisted 2002:319

¹¹⁰ Høeg 1992:188

¹¹¹ Newman 2004:17

¹¹² Hauge 2004:239

5 ANALYSE

5.1 LEINE OG DET GRØNLANDSKE

5.1.1 STIL OG KOMPOSITION

Kalak er skrevet i første person præsens. Dermed præsenteres læseren for begivenhederne i takt med at de sker, og vi dumper ofte ind i begivenhederne uden optakt, hvilket øger spændingen på samme måde som loop-strukturen der udgøres af at bogen indledes med slutningen, hvorefter vi præsenteres for hele forhistorien. Mange kapitler starter in medias res, fx kapitel 5 der indledes med:

Jeg vågner ved at Lærke rusker i mig.
Der er nogen ved døren.
Jeg stønner, sætter mig op på sengekanten og gnider mig i øjnene, kigger på vækkeuret. Halv seks. Det banker igen, en række hurtige smæld, en knyttet hånd der kalder. Jeg står op, trækker bukserne på og går nedenunder.

Leine 2007:139

Som læser møder man indtrykkene samtidig med Kim; først Lærke der rusker, derefter en lyd ved døren, og først efter Kim har sat sig op og konstateret hvad klokken er, finder vi ud af at der bliver banket på døren. Brugen af linjeskift samt de mange verber bidrager til følelsen af spænding, og den handlingsprægede konkrete beskrivelse levner ikke meget plads til Kims refleksioner. Sproget afspejler således Kims mentale tilstand. Fokus er på begivenheder og dagligdags ting, hvilket overskygger tanker om fx faren og ungdomsårene i København. Kims far nævnes af og til hvis der kommer et brev, men netop kun i tilfælde hvor en ydre omstændighed udløser tanken. Når Kim står på ski, er han hverken forfalden til minder om sin barndom eller refleksioner omkring sit forhold til Lærke, derimod messer han på grønlandsk de transitive verber: "Jeg elsker dig. Jeg elsker jer. Jeg elsker dem. Du elsker mig. Du elsker hende. Du elsker dem. Hun elsker mig." (p. 90¹¹³). I takt med

¹¹³ Denne og følgende sidehenvisninger refererer til Leine 2007

sprogindlæringen ændres han som menneske (p. 89), og hans moralbegreber opløses hurtigt. Kort efter ankomsten konstaterer Kim at han relativt let ville kunne gå hele vejen med de grønlandske piger, men "jeg gør det ikke. Jeg er gift, jeg har børn. Jeg har aldrig været Lærke utro" (p. 87). Kort tid efter erkender han dog at "renhedens epoke er forbi. Men samtidig er det en befrielse" (p. 92). Den aften går han i byen og er Lærke utro for første gang.

Den bankende hånd er en genkommende figur i bogen og kan ses som en metafor for Kims traumer, som han nægter at konfrontere sig selv og sin far med. Både Kim og læseren ved at der ligger noget under overfladen som truer med at komme frem når som helst, og bankelydene repræsenterer denne påmindelse. På side 127 sidder Kim i sin stue med familien da Karina, Kims elskerinde som han har forsøgt at komme af med uden held, banker på døren. "Jeg kan ikke give slip på hende, ikke helt, for jeg er ikke i stand til at afvise et menneske der elsker mig betingelsesløst. Og jeg ved at hvis Karina forsvinder, så kommer der noget andet og sætter sig på min skulder (...) Det banker på døren. En. To. Tre." Igen befinder vi os i centrum af begivenheden og oplever handlingen i realtid gennem Kims øjne. En anden bankescene er bogens indledende hvor Kim befinder sig på hospitalets toilet. "Jeg har ikke hørt skridtene. Men denne skarpe banken på døren kan jeg ikke undgå at høre. Og stemmen kræver et svar" (p. 16). Igen kan den insisterende banken ses som metafor for at noget er på vej til at vise sig for Kim.

Bogen er som nævnt fortalt af Kim. I analysen er det dog essentielt for forståelsen at skelne mellem den erindrende (fortællende) Kim og den erindrede (fortalte) Kim – samt naturligvis den empiriske forfatter, Kim Leine (herefter blot Leine), som har iscenesat såvel den fortællende som den fortalte Kim. Især i fremstillingen af det grønlandske er det vigtigt at holde sig for øje at den fortalte og fortællende Kims syn på grønlændere ikke nødvendigvis er den samme som Leines. Dette vil blive uddybet i afsnit 5.1.5. Forholdet mellem de to fortællende og fortalte instanser udgør en grundpræmis for bogen, idet den fortællende Kim ofte afslører sig selv som endnu ikke helt afklaret med sig selv. Fx fortæller den erindrede Kim hvordan han ønsker at distancere sig selv fra sine landsmænd (p. 101), mens Leine gennem den iscenesættende instans, den erindrende Kim, viser hvordan det i virkeligheden er sig selv Kim ønsker at distancere sig fra, hvilket læseren fornemmer pga. den

incestuøse baggrund samt den iscenesættende instans' ironiske distance til den fortalte Kim.

5.1.2 VEJEN TIL GRØNLAND

Kim bliver sygeplejerske fordi han ser det som en måde at komme til Afrika på. "Det er et land man kan forsvinde i, og dukke op fra et halvt liv senere som sejrherre eller udbrændt. Vende hjem som storyteller." (p. 67). Her ses en kraftig reference til Karen Blixen, som gentages da Kim læser højt af *Den afrikanske farm* på plejehjemmet (p. 69). Leine ekspliciterer således at han anskuer fortællingen som en del af den postkolonialistiske niche i dansk litteratur. Samtidig kan hans omtale af Afrika som "et land" ses som eksempel på hvordan han homogeniserer og reducerer det ukendte og eksotiske – en reduktion der i øvrigt også ses i receptionen af en af ny dansk litteraturs store postkoloniale succeser, nemlig Jakob Ejersbos bøger om Tanzania der i manges omtale går under navnet "Afrikatrilogien".

Lærke og Kim er "enige om at vi vil til Afrika når jeg er færdig med uddannelsen" (p. 78), men i den følgende linje sidder de et fly på vej mod Grønland uden at det nogensinde kommenteres at det blev Grønland i stedet for Afrika. Det er ganske typisk for Leines fremstilling af Kim at store begivenheder nærmest sniger sig ind i teksten uden at gøre opmærksom på sig selv. Som læser oplever man at tingene sker uden at man får lejlighed til at tage stilling til det, og visse begivenheder går ikke op for én før nogle linjer senere. Fx er linjen "[Min verden] handler om børnefødsler, bleskift og at finde den bedste modermælkserstatning" (p. 77) den måde hvorpå Kim fortæller at han er blevet far til to børn. Det er en besynderlig negligering af børnene som senere i teksten flere gange fremhæves som det vigtigste i hans liv (fx jf. reaktionen da Soré truer ham med at ramme ham gennem hans børn, p. 138). Det giver indtryk af at tingene bare "sker" for Kim uden at han træffer et valg eller tager ansvar for sine handlinger. Denne ansvarsfralæggelse kendetegner både Kims handlinger og Leines fremstilling af andres handlinger. Hvor Kims far fralægger sig eksempelvis ansvaret for det incestuøse forhold til Kim med ordene "Man er vel kun et menneske" (fx p. 23), fralægger Kim sig også ansvaret ved at anføre at lungekræft skulle være en redning (p. 145), og at urinprøverne er hans sikkerhed for ikke at

vende tilbage til misbruget (p. 321). På samme måde vælger Kim at rejse til netop Ammassalik fordi de dér har en skarp kontrol med medicin (p. 291), mens det mest drastiske tilfælde er da han efterlader sine fixeremedier på toilettet på hospitalet for at blive "frelst fra [sig] selv" (p. 332). Kim nyder følelsen af at hans liv afgøres af andres valg. Da han frier til Ellen, føler han en "fatalistisk lykke" ved det han har sat i gang (p. 164). "Nu sker der snart noget der er afgørende for mit liv, og der er intet jeg kan gøre ved det" (p. 165), tænker Kim spændt. Ellen afslår, og Kim er lettet, men han er tilsyneladende afhængig af at skabe drama i sit liv, samtidig med at han ikke er i stand til selv at påtage sig ansvaret. Hans handlinger vidner om at han på et eller andet plan er bevidst om at hans liv ikke fungerer som det er, men han kan ikke håndtere at se det i øjnene eller at gøre noget ved det, og derfor forsøger han gang på gang at lægge ansvaret i andres hænder, velsagtens i håb om at der på et tidspunkt vil indtræffe en konsekvens der kan få hans liv til at skifte spor. At flytte til Grønland er også et sådant forsøg på at ændre bane, men opholdet i Grønland ender med at give liv til nogle af de dæmoner der rumsterer i Kim, i stedet for at rydde dem af vejen.

5.1.3 MØDET MED GRØNLAND

Mødet med Grønland indledes med at Kim og hans familie strander i Søndre Strømfjord pga. vejret. Hermed introduceres vi for Grønlands barske klima som afgørende for menneskers muligheder. Gennem bogen støder vi flere gange på problematikken om syge mennesker der ikke får den fornødne hjælp fordi vejrforholdene umuliggør fx helikopterflyvning. Et af bogens dramaer udspiller sig da også da Kims datter Marie er blevet angrebet af hunde, og Kim og co. må trodse vejret for at komme på hospitalet (p. 165). Det barske klima cementeres i bogen (og *Tunu*, se afsnit 5.1.9) som en grundlæggende præmis for livet i Grønland. I lufthavnen taler Kim med en mand der repræsenterer Kims modsætning, idet han fortæller om danskerhadet blandt grønlænderne (p. 80), et fænomen som Kim ellers ikke refererer til på noget tidspunkt. Det står klart at manden i lufthavnen med Kims øjne udgør prototypen på den dansker Kim vil undgå at blive. Mens Kim og hans familie venter på at vejret slår om, ser de tv på hotellet, hvor Leine kortfattet får

opsummeret verdenspolitiske begivenheder i Berlin, Sovjet, Ungarn etc., men "det er alt sammen så fjernt" (p. 81). Handlingen stadfæstes således tidsmæssigt, samtidig med at vi får fornemmelsen af at disse begivenheder nærmest er uden betydning for Kim. Han lever et liv fuldstændig isoleret fra resten af verden, og især i Grønland er han afskåret fra verdens gang. Den eneste begivenhed – ud over opsummeringen af slutfirsernes internationale politik – der refereres til i løbet af bogen, hvis handling strækker sig over 25 år, er fødslen af en dansk prins. Dette forstærker oplevelsen af både Kim og Grønland som værende på kanten af resten af livet i en helt isoleret verden der har nok i sig selv, og det forstærker indtrykket af Kim som et menneske der er så fyldt op af sine egne dramaer at han ikke ænser verden omkring sig. De eneste småpolitiske bemærkninger handler om andelen af grønlandske arbejdere i forhold til danske (p. 225) eller danske myndigheders syn på grønlandske traditioner (p. 99). End ikke hjemmestyrets indførelse ti år før Kims ankomst til Grønland eller vejen mod selvstyre som blev opnået fem år efter romanens afslutning, nævnes med ét ord. Hvor er den reflekterende, politisk diskuterende grønlænder? Det er ikke Grønlands politiske situation, men menneskene der interesserer ham. Det styrker indtrykket af at Kim ikke er interesseret i Grønland, men af sig selv, samt at Leine ønsker at fortælle Kims historie og ikke Grønlands. Grønland er en kulisse, og grønlænderne statister i fortællingen om Kim.

Nuuk beskrives som lange rækker af betonblokke: våde, ramponerede og affaldsstinkende og præget af det hvileløst skiftende vejr (p. 81-82). Det er gråt, trist, koldt, livløst. Men Kim lærer at elske det. Han føler måske sit indre afspejlet i det trøstesløse ydre? Kim er så indstillet på at livet i Grønland skal være en frisk start at han ønsker at bagagen fra Danmark skal forsvinde, så han kan blive "befriet fra ejendele der er imprægneret med fortid og Danmark" (p. 82). Igen ønsker han at ydre omstændigheder skal befri ham fra et ansvar; bagagen skal forsvinde ud i den blå luft, i stedet for at Kim skal træffe et bevidst valg om at skille sig af med den og anskaffe sig nye møbler.

På hospitalet er læger og sygeplejersker danske, mens sygehjælpere, rengøringsassistenter og patienter er grønlandske (p. 83). Danskerne beskrives som værende ved at vænne sig til stedet eller til tanken om at forlade det (ibid.), dvs. alle

er på gennemgang, og ingen af dem taler grønlandsk. Ved frokosten taler de danske kolleger om problemer (bolig, mad, børn), mens det grønlandske personale taler lavmælt og griner ved den anden ende (ibid.). Endnu hører Kim hjemme hos danskerne, men rollerne er allerede tydeligt fordelt: Danskerne er overordnede, ligeglade med grønlandsk kultur og alvorlige, mens grønlænderne er underordnede, glade og ubekymrede.

Kim og hans familie får en lejlighed i Blok 4 i Nuuks ghetto, Sletten. Området er præget af grå beton, afskallet maling, knuste ruder, kvinder med vasketøj, mænd med rifler og bloddryppende dyr, partering af sæler og rensdyr på betongulvet, skraldeposer i opgangen, barnegråd, jubelskrig, grønlandsk popmusik, brag og stilhed (p. 84). Beboerne tilhører de laveste sociale klasser, og Kims familie er eneste danske. Børnene er talrige og ikke til at skelne fra hinanden. Boligblokkene på Sletten er gengivet på bogens forside, mens titel og forfatternavn er skrevet med en graffitilignende skrift, hvilket således fra første side signalerer at det er det moderne, socialt belastede og fattige Grønland der er kulissen¹¹⁴. Efter et par måneder indtræffer der dog et drastisk vendepunkt i Kims syn på det nye hjem: Blok 4 er i virkeligheden et lille samfund, "en bygd på højkant", og børnene finder sig hurtigt til rette med legekammerater og fremmede ord. En "brysk og næsten familiær elskværdighed" (p. 88) og en hidtil ukendt intimitet mellem fremmede får Kim til at glemme danskerhadet og volden som han er blevet advaret mod.

5.1.4 KIMS TILEGNELSE AF GRØNLANDSK KULTUR

"At tale grønlandsk er at ændre sin måde at tænke på, ændre sit billede af verden. Jeg bliver et andet menneske når jeg taler grønlandsk" (p. 89). Og det er præcis hvad han stræber efter; at blive et andet menneske, hvilket er kernen i alle hans grønlandske bestræbelser. I udsagnet "Hvis jeg havde forestillet mig at grønlandsk var en slags natursprog, så bliver jeg skuffet" (ibid.) ligger det implicit at netop denne forestilling ville være oplagt, og det lykkes det ham på denne måde at gentage fordømmen om grønlandsk som naturfænomen og om at det grønlandske samfund er uciviliseret, hvorefter han afviser fordømmen. Tilegnelsen af det grønlandske

¹¹⁴ Jf. Thisted 2011:6

sprog sker i takt med at Kims forsøg på assimilation i den grønlandske kultur intensiveres. Kim terper bøjningerne af verbet 'elske' umiddelbart inden han er Lærke utro første gang og dermed kommer et skridt tættere på den parforholdsnorm der fremstilles som den typisk grønlandske.

En anden vej til grønlandskheden er maden. Kim gør et stort nummer ud af at spise den grønlandske mad der serveres på hospitalet. Sammen med de sproglige bestræbelser bliver maden et af "redskaberne i min integration, midlerne til at distancere mig selv fra mine landsmænd (...)" (p. 101), ræsonnerer den erindrende Kim, mens Leine gennem hele bogen viser os at det slet ikke er danskerne som folkefærd Kim vil distancere sig fra, men derimod sig selv. Kim sammenkæder sin nationalitet med sin identitet – hvilket han allerede gør da han som teenager i Danmark definerer sig selv som norsk over for de nye klassekammerater (p. 55) – og håber at han ved at tale et andet sprog og bo et andet sted kan skifte sin identitet som incestoffer ud. Det er interessant at han ikke ved afrejsen fra Danmark aflægger sig sin danske identitet og i stedet præsenterer sig som nordmand i Grønland. En sådan manøvre kunne måske have gjort ham mere ligeværdig med grønlænderne, idet han så ikke ville repræsentere kolonimagten Danmark, men derimod Norge som trods tidligere koloniale bestræbelser i Grønland i 1930'erne deler fortid med Grønland som underordnet Danmark. Norskheden repræsenterer dog den indremissionske menighed han som teenager flygtede fra og rummer således ikke muligheden for et nyt og bedre liv.

Kim kan godt selv mærke at forsøget på grønlandsk assimilation bliver lidt for ivrigt og demonstrativt. "Måske er der nogen der føler sig stødt, eller pinlig berørt, synes at jeg spiller komedie og er en nar" (p. 101). Det er især i kontrast til de andre danskere at Kim fremstilles som assimileret: Han er fx "værre end en grønlænder" ifølge de danske kolleger, når han spiser sælkød (p. 230), og udsagnet fremhæves af Kim som noget han er stolt af. Sammen med elskerinden Karina spiser han lever, hvad der får hende til at væmmes og kalde ham "kalak"; skide grønlænder (p. 100). I dette tilfælde siges det ikke som en kompliment, men da han senere redder Karina fra hendes selvmordsforsøg, giver hun ham den ultimative anerkendelse ved at sige at han var ligesom en grønlænder (p. 113). I mødet med døden viser Kim sit anlæg for grønlandsk mentalitet, og det er karakteristisk for bogens fremstilling af

Grønland at døden i form af selvmord og det grønlandske på denne måde forbindes. Også de unge mænd på værtshuset kalder ham "kalak" da han efter en ferie i Danmark vender tilbage til Grønland og beskriver Danmark som "hæsligt". "De griner indforstået. De har deres egne minder fra Danmark. Kalak, siger de. Det er det de kalder mig. Grønlænderen. Det er halvt spot, halvt respekt. Jeg bærer navnet med stolthed" (p. 125). Det halvvejs spottende kan belyses ved hjælp af Bhabhas begreb om mimicry, som er de indfødtes ironiske mimen af kolonimagten. Her er det dog ikke de indfødte der mimer, men derimod Kim der på tværs af de herskende magtstrukturer som han selv er med til at opretholde i andre sammenhænge (fx i forhold til kvinderne, se nedenfor), forsøger at mime grønlanderne. Han gør det med fuldt overlæg og uden antydningen af ironi, men grønlanderne accepterer ham kun delvist, hvilket demonstreres af at de kalder ham "skide grønlander" (jf. oversættelsen på bogens bagside). Betegnelsen er dobbelttydig, ligesom begrebet mimicry der dækker over en forstilt underdanighed som i virkeligheden er en slags fordækt oprør. I Kims mimen er der ikke spor af oprør mod andet end det danske som for ham er blevet symbolet på farens incestuøse overgreb. Over for det grønlandske er der ingen spot, men reaktionen fra grønlanderne vidner om at hans forsøg er gennemskuelige; det handler ikke om Grønland, men om ham selv. Det kunne lige så vel have været Afrika eller Orienten. Han fremhæver gang på gang at han anser Grønland som sit hjem (fx i flyet på vej mod Grønland: "Jeg er allerede hjemme" (p. 124)), og man får indtryk af at han er nødt til hele tiden at sige det højt til sig selv for at overbevise sig selv. De mange gentagelser får det til at virke en kende påtaget og alt for demonstrativt, som han selv anfører om indtaget af maden (p. 101). Men hvad er det grønlandske? Og på hvilken måde har Kim indoptaget den grønlandske kultur? Er det fordi han kan tale sproget? Fordi han spiser maden? Eller de mange forhold til de grønlandske kvinder? Hvor grønlanderne selv i identitetsdebatten i 1920'erne (jf. afsnit 3.4) diskuterede om det var sproget eller kajakerhvervet der udgjorde kernen i grønlandsk identitet, oplister Kim de tre hovedområder mad, sprog og kvinder som hjørnesten i hans egen tilegnelse af grønlandsk mentalitet. Selvom han efterhånden øger sin erfaring inden for disse tre områder, lykkes det ham dog ikke at lægge større afstand til danskheden end at han rejser hjem til Danmark med familien da børnene skal i skole (se nedenfor). Et fjerde

punkt hvor Kim nærmer sig den grønlandske mentalitet, består i isolationen fra andre mennesker som han udlever til fulde i bogens sidste del da han udvikler et omfattende misbrug af medicin. Denne isolation kan sammenkædes med den grønlandske myte om qivitoq, fjeldgængeren – et tema der er gennemgående i flere danske grønlandsfiktioner, hvilket jeg vil uddybe i afsnit 5.3.

Da Nuuk er blevet for velkendt for Kim, flygter han videre. Han ligger tilsyneladende stadig under for følelsen af at "fremmed er trygt, velkendt er truende" (jf. p. 30). Tilsyneladende er der ingen grund til at forlade Nuuk, ud over den kvinde han har et forhold til, Soré, som har større forventninger til Kim end han vil indfri. Østgrønland er "en arktisk version af den gamle drøm om Afrika og bushen (...) ensomhed. Vildmark" (p. 137). Kim tager dermed endnu et skridt væk fra civilisationen – og fra sit tidligere jeg: Som læge i bygden gør han ting der overskrider hans kompetencer, men han elsker det. "Aldrig før har jeg befundet mig så langt fra mit udspring" (p. 142). Lykken for Kim er at komme så langt væk fra sig selv som muligt. Men dette er "mit nye hjem, mit nye tilflugtssted" (ibid.). "Mine roller er talrige. Læge, tandlæge, sygeplejerske, sjælesørger, psykolog, socialrådgiver, jordemoder, laborant, bedemand" (p. 143). Det er dog alle roller der sætter ham i en overordnet position i forhold til grønlanderne, og som derfor indskriver ham i en traditionel magtstruktur.

5.1.5 GRØNLANDSKE KVINDER

Hovedvejen til det inderste af den grønlandske kultur går dog ikke gennem sproget, men gennem kvinderne eller rettere sagt "de grønlandske piger" (p. 87), et udtryk hvormed Kim straks klassificerer de grønlandske kvinder som underordnet ham selv.

Kims seksuelle erfaringer som teenager i Danmark er dels med en prostitueret, med hvem han ikke er i stand til at gennemføre et samleje, dels med en fuld grønlandsk pige han møder på Christiana (pp. 74-76). Hun hedder Eva og bor et sted hvortil Kim aldrig finder tilbage. Hun får i kraft af sit navn og sin uidentificerbare bopæl en nærmest mytisk status. Kim bliver i tvivl om hvorvidt hun overhovedet har eksisteret. Ikke desto mindre, eller måske netop derfor, er hun prototypen på Kims

forhold til sex og (grønlandske) kvinder. Sex introduceres som en upersonlig begivenhed, en forbrugs-relation. Og grønlanderen introduceres som fuld, liderlig og med et tilbagelænet forhold til monogami.

Til trods for at Kim kender og væmmes ved klicheen om hvid mand i tidligere koloni, er der alligevel "et eller andet med disse piger" (p. 88). Den første grønlandske kvinde (på Grønland) han er sammen med, er Arnaq som han kun kender i få timer, som det også var tilfældet med Eva. Men det bliver startskuddet til en lang tour de chambre gennem grønlandske hjem. Karina er hans første længerevarende relation til en grønlandsk kvinde. Forholdet foregår med Lærkes vidende og accept. Gennem Karina føres han gennem Nuuks natteliv (p. 97), men da Karina begynder at kræve mere af ham end den hidtidige triangulering mellem hende, Lærke og hospitalet hvor Kim arbejder, trækker han sig. Han fortsætter dog sine eskapader blandt de grønlandske kvinder. "Det føles så nemt. Jeg stiller mig ved baren, bestiller en øl og venter. Efter nogle minutter er der kontakt. Et blik er nok, en udveksling af smil, en tavs aftale tværs gennem et tilrøget lokale. Så står hun der. Gi'r du en øl, dansker?" (p. 133). Kim stereotypiseres som danskeren, mens kvinderne udgør en homogen masse, der kan scores så let som ingenting. Kim "kortlægger en hidtil skjult del af byen, den der ligger bag murene" (p. 132) og baner sig vej ind i den eskimoiske kultur gennem sex. Med ordet 'kortlægger' bindes der an til det postkoloniale begreb *mapping* som kan forstås både bogstaveligt og i overført betydning. Den konkrete kortlægning, analyse og katalogisering af et område er en del af den måde hvorpå kolonimagter underlægger sig et landområde (p. 184), og ved at anvende begrebet 'kortlægning' i ovennævnte sammenhæng, understreger Leine Kims rolle som hvid mand i koloni. Objektiviseringen af de grønlandske kvinder medvirker til at Kim distanceres fra disse, og med formuleringen "I disse nattemørke lejligheder erhverver jeg en større viden om grønlandsk mentalitet, sprog og skikke end alverdens bøger kunne have lært mig" (pp. 132-33) bliver grønlandsk kultur nok en gang til et analyseobjekt for Kim, mens grønlandsk mentalitet koges ned til et spørgsmål om sex. Ud over at være en vej ind i det grønlandske samfund har kvinderne den funktion at de overbeviser ham om at han er fysisk attråværdig for andre end sin far, men hvad enten Kims motivation er den seksuelle bekræftelse eller en higen efter kendskab til kulturen, kommer hans

forhold til og syn på kvinderne til at udgøre et eksempel på den nordientalisme, som er en pendant til Saids orientalisme.

In Orientalism, the East as a whole is 'feminised', deemed passive, submissive, exotic, luxurious, sexually mysterious and tempting; while the West is thought of in terms of the 'masculine' – that is, active, dominant, heroic, rational, selfcontrolled and ascetic. This gendering is evidenced by a specifically sexual vocabulary used by many Westerners when describing the Orient: the Orient is 'penetrated' by the traveller whose 'passions' it rouses, it is 'possessed', 'ravished', 'embraced' – and ultimately 'domesticated' by the muscular coloniser¹¹⁵.

I tråd hermed opfatter Kim det grønlandske som feminint og noget der skal indtages. Kvinderne beskrives som regel som aktive (nærmest aggressive), liderlige, og helt anderledes end de danske (repræsenteret ved den nærmest kønsløse Lærke). Dette bidrager til en yderligere eksotisering. De grønlandske kvinder er i kontakt med en ur-instinktiv seksualdrift, mens den danske kvinde blot er børnepasser og en utilstrækkelig hustru som end ikke passer sine huslige pligter. Kims udførelse af indkøb, madlavning etc. efter arbejdstid opvejer måske i hans egne øjne det svigt af familien som hans misbrug af kvinder, alkohol og senere medicin resulterer i. Den erindrede Kim betragter sig selv som en samvittighedsfuld familiefar, hvilket den erindrende Kim indirekte, men ved hjælp af en gennemgående ironisk distance til den fortalte Kim, modbeviser i resten af handlingen.

Det er påfaldende at der ikke er et eneste seksuelt forhold til en dansk kvinde i hele bogen som beskrives med samme lidenskab som mødet med de grønlandske kvinder. De eneste danske kvinder Kim har seksuelt samkvem med, er Lærke (hvor sex er "ok", forplantningsorienteret og derefter ikke-eksisterende) og den unge prostituerede med hvem Kim som teenager måtte opgive at gennemføre et samleje. Lysten er tilsyneladende afhængig af Kims status som den overlegne. Netop magtforholdet mellem Kim og kvinderne leder tankerne tilbage til det incestuøse forhold til faderen. "Kim tager disse kvinder, fordi han kan, fuldstændig ligesom

¹¹⁵ McLeod 2010:54

hans far tog ham, fordi han kunne, og til enhver tid vil påberåbe sig forholdets frivillighed”¹¹⁶. På denne måde – og i misbruget af først alkohol, senere medicin – gentager Kim sin fars misbrug.

Kims forhold til Lærke er præget af samme tilfældighed som kendetegner resten af Kims større livsvalg. ”Egentlig bryder vi os vist ikke om hinanden” siger han om Lærke (p. 70), men eftersom der ikke lige er andre i farvandet, og sex er ”ok”, bliver de et par, til trods for at det er en stående joke blandt deres (i øvrigt anonyme) venner. Det eneste følelsesbetonede Kim fortæller om Lærke, er at ”Vi får hinanden til at føle os trygge på en måde vi aldrig har været før” (p. 77), og i løbet af 23 linjer er Kim og Lærke blevet kærestes, flyttet sammen og har fået børn (ibid.).

Leine cementerer Kim som stereotypen hvid mand i tidligere koloni:

I barens spejl har jeg fået et glimt af mig selv, hængende over en øl som en barluder der venter på det store romantiske eventyr, men gerne tager til takke med en drink, en seng og penge til en taxa hjem (p. 133).

Alle samfundslag er til stede på natklubben; dansker og grønlander. ”Alle danser med alle, og bagefter går de hjem til hinanden og dyrker ubeskyttet transatlantisk sex” (p. 134). Det grønlandske samfund sættes i scene som ubekymret og sexfikseret.

Med sine rovdyragtige, evigt slikkende, suttende, sugende kvinder, der tigger om at blive taget hårdt, tydeliggør Leine stereotypen/ønskedrømmen om den seksuelt overdeterminerede og lettilgængelige eskimoiske kvinde. Men kommer han ved på den måde at fastholde koblingen mellem seksualitet og etnicitet ikke til at reproducere stereotypen, snarere end at dekonstruere den?

spørger Thisted¹¹⁷. Thistedes kritik er interessant fordi den stiller spørgsmål til hvorvidt Leine reproducerer eller dekonstruerer en grønlandsk stereotypi. Imidlertid betragter Thisted den empiriske forfatter, den iscenesatte førstepersons bevidsthed samt den fortalte person som én instans, hvilket gør kritikken

¹¹⁶ Thisted 2011:9

¹¹⁷ ibid.:15

unuanceret. Den erindrede og erindrende Kim er en klar reproducent af den grønlandske stereotypi på mange punkter, men det er en forenkling at se Leine som reproducent af disse stereotyper. Der er en væsentlig forskel på disse tre instanser som kommer til udtryk i den ironiske distance den erindrende Kim anvender når den erindrede Kim beskrives fx i baren (se ovenfor). Den manglende refleksion i den erindrende Kims beskrivelse og i den erindrede Kims oplevelser bør ses som en bevidst litterær stilisering der udstiller Kim mindst lige så meget som Kim udstiller grønlænderne. Om dette er hensigtsmæssigt i et postkolonialt øjemed, kan diskuteres, for hvad enten det er Kim eller Leine der stereotyperer, er det et faktum at det bliver disse stereotyper der repræsenterer grønlænderne i Leines bog. At Leine har haft et formål og en litterær pointe med at lade Kim opfatte grønlænderne stereotyp, er højst sandsynligt, men at dette samtidig influerer på den generelle fremstilling af det grønlandske er også ret sandsynligt. Hvorvidt Leine burde have vægte fremstillingen af Kim eller medansvaret for synet på grønlænderne, og hvorvidt forfatterens ønske om at fremstille en persons kvaler med at frigøre sig selv frigør ham fra at nuancere et samfundsbillede, er et spørgsmål jeg vil se nærmere på i diskussionen, afsnit 6.2.

5.1.6 GRØNLANDSKE MÆND

ENOK

En af de eneste mænd der indgår i handlingen, er Enok. Han introduceres som "min nye ven" (p. 144-48), arbejder i butikken og er assistent for kommunefogden og har således en underordnet position i forhold til Kim. Han har dog nogle særlige grønlandske kompetencer (slædekørsel og fangst) som han vil lære Kim hvis denne vil lære ham at køre bil. På denne måde udveksler Kim sine kompetencer tillært i det moderne samfund med de klassiske grønlandske dyder som Enok introduceres som indehaver af. Enok er "forgabt" i Marie, og hun viser ham større velvilje end andre voksne. Denne særlige relation til Marie viser Enok som en følsom mand med appel til den lille pige, og således forbindes han også med noget barnligt. Enok er desuden ejer af de hunde der angriber og skambider Marie. Det forbinder ham med naturens vildskab og ukontrollable kræfter. Det beskrives hvordan han sejler til fastlandet

med dårligt sigte, uden kompas eller navigator fordi han kender vejen, zigzaggende mellem isskoster og skær. Dette beskriver ham som en naturmand i kontakt med sit element. På hospitalet føler Kim ingenting, men Enok er knust. "Han græder, gemmer ansigtet i hænderne, han kan ikke se nogen i øjnene" (p. 148). Han er i bedre kontakt med sine følelser end Kim, åben og tillidsfuld, i modsætning til Kim der er lukket og kontrolleret. Kim trøster ham som en forælder, hvilket cementerer den ulige relation. Enok – som er den ene af de to grønlandske mænd der beskrives i romanen – er således karakteriseret ved at besidde de traditionelle grønlandske fanger-egenskaber, han har noget barnligt i sig, han optræder sammen med de vilde hunde og er i kontakt med sine følelser. En gennemført grønlandsk stereotyp.

Som ovenfor beskrevet skal stereotypiseringen ses som et udslag af den erindrede Kims oplevelse, og ikke som Leines opfattelse af grønlændere. Man kan argumentere imod den bevidste fremstilling af disse stereotyper ved at anføre at der er tale om en *erindringsroman*, men idet Leine har undladt blot at kalde sin bog "erindringer", har han åbnet op for at dele af den er fiktion. Leine kunne således have ladet Enok lære Kim at bruge en computer i stedet for en slæde. Det kunne have været Kims egne hunde der angreb Marie. Enok kunne også have været forsynet med et andet erhverv som fx kommunefoged i stedet for assistent for kommunefogden. Når jeg trods den ovenfor anførte skelnen mellem empirisk forfatter samt iscenesat fortæller alligevel hævder at Leine i en vis udstrækning gentager de stereotype billeder af grønlænderne, er det fordi han i kraft af genrebetegnelsen har haft mulighed for at tilføje fiktive elementer. Der kunne have været flere forskellige typer af grønlandske mænd, men Leine har valgt kun at portrættere Enok og sætte ham i relation til barnlighed, vildskab, natur og en underordnet stilling. At Enok beskrives så endimensionelt kan altså ikke undskyldes med at "sådan var han bare". Thisted anfører at "Grønlandske mænd som mestrer det moderne samfund, er overhovedet ikke trådt i karakter i Leines fremstilling"¹¹⁸, hvilket er en relevant kritik. Hvad Thisted ikke medtænker, er dog at Leine formentlig har valgt at lade den Kim fremstille grønlænderne så endimensionelt med fuldt overlæg. Kim er et menneske fuld af selvhad, og han har svært ved at finde

¹¹⁸ Thisted 2011:19

ud af både sig selv og andre mennesker. Derfor kan han have et behov for at se grønlænderne som enkle mennesker. Denne opfattelse af Grønland som det "enkle" er gennemgående i fremstillingen af Grønland (jf. afsnit 4.1), og det er tydeligvis enkeltheden Kim søger da han flygter fra Danmark og den konfliktfyldte relation til faren. Den erindrede Kim har et udtalt behov for at kunne overskue hverdagen og sine medmennesker, og et led i dette selvterapeutiske ophold i Grønland er at bevare et forenklet syn på de mennesker der omgiver ham, trods det drama der udspiller sig for øjnene af ham.

Enoks livshistorie (pp. 151-52) er også en kliche: Som barn gik han i skole i Danmark et år, hvor han mistrivedes og ikke kunne holde på kniv og gaffel, ikke kunne tale sproget, var syg af hjemve og ikke grinede i et år. Da han kom hjem, blev han bebrejdet at han var blevet for dansk, og han savnede fraværet af pligter etc. Nu er oplevelsen skrumpet ind til et fjernt og ubehageligt minde. Enok mener ikke at det er sært at mange danskere bliver "lidt underlige" når de kommer til Danmark. Det skyldes nemlig – ifølge Enok – at danskernes byer vender sig væk fra havet, og når de kommer til Grønland, konfrontreres de med dette hav og bliver derfor mærkelige. Enok kommer her til at repræsentere naturen over for kultur, og han fremstiller danskerens møde med Grønland som det forvirrede kulturmenneskes møde med det oprindelige; med den natur og de rødder der er gået tabt i civilisationens navn. Enok bliver Kims bindeled til et liv der er mere klassisk grønlandsk end det byliv han havde i Nuuk, hvor han paradoksalt nok blev kaldt "kalak". I bygden i Østgrønland lærer han at skyde sæler, fange laks og køre slæde, men her kaldes han "Nakordsa", lægen – autoriteten, den uddannede, danskeren.

Det er interessant at der i Leines anden grønlandsbog, *Tunu* (2009), optræder en Enok der til forveksling kunne minde om Enok i *Kalak*. At der er tale om den samme, kan ikke afvises idet de to Enok'er har flere fællestræk. Enok i *Tunu* er dog gift med en anden kvinde. Her kan der dog være tale om sjusk fra Leines side, hvilket underbygges af at en kvinde i *Tunu* omtales skiftevis som både Agnethe og Agathe¹¹⁹. Mistanken om at Leine ønsker at skabe en forbindelse mellem bygden i

¹¹⁹ Leine 2009: 176 og 182

Tunu samt Kims oplevelser i *Kalak*, styrkes af referencerne til fx Anda¹²⁰. Under alle omstændigheder er Enok både i *Tunu* og *Kalak* en mand der vækker sympati, og som mestrer de klassiske grønlandske kompetencer udi kajak og naturkendskab.

ANDA

Den 70-årige Anda er den anden grønlandske mand der portrætteres i bogen (pp. 252-56;276-77), og en af de få Kim kalder "ven". Det er dog alt andet end et jævnbyrdigt venskab. Kim er lægen der konstant tilkaldes af den hypokondriske Anda. Trods aldersforskellen er Kim den voksne, og Anda er barnet. Anda indeholder lidt af den gamle grønlænder idet han er søn af den sidste åndemaner, hvorfor han er på dårlig fod med resten af byen, tolker Kim. Anda er forhippet på at fremstå intelligent, men Kim latterliggør ham ved at beskrive hvordan Anda ikke forstår et kompas og overbærende siger til Kim "du er jo dansker. Jeg er grønlænder" (p. 254), af hvilken grund Anda mener at han selv bedst ved hvor nord er, trods Kims kompas' påstand om det modsatte. Anda repræsenterer i lighed med Enok den anskuelse at der er fundamentale forskelle mellem danskere og grønlændere, og en af dem er at grønlændere har et etnisk betinget instinkt for fx verdenshjørnerne, mens danskere er afhængige af tekniske hjælpemidler som ikke er lige så gode som den grønlandske fornemmelse. Anda mener selv at han kan tale flere sprog, men Kim sår tvivl om dette faktum ved at beskrive at han ikke forstår når Anda taler dansk. Anda omtales i en nedladende og overbærende tone som om han var et barn. Kim beskriver hvordan han lyver og prøver at bilde ham ind at han har feber ved at varme et termometer på en kogeplade. Da han bliver inviteret til middag hos Kim, er han stolt som et lille barn og står hos Kim og vinker til folk ud af vinduet så alle kan se at han er til middag hos Lægen. Andas forbindelse til åndemanerne og hans tiltro til at penicillin kan kurere alt, er medvirkende til dette billede af Anda som underlegen i forhold til Kim. At Kim alligevel kalder ham "ven", siger noget om hvor få af disse Kim har.

¹²⁰ *ibid.*:85

5.1.7 FREMSTILLINGEN AF DET GRØNLANDSKE

Mændene "med grønlandske tostavelsernavne, Takki, Effa, Kunuk, Eli" (p. 98) har en ceremoniel og ældgammel værdighed, og selvom Kim præsenterer dem som "eneste bud på en grønlandsk stolthed, et modspil til dansk embedsvælde og grønlandske politikere" (ibid.), lykkes det ham alligevel at fremstille dem lidt nedladende og ikke mindst stereotypet. Det eneste bud på en grønlandsk stolthed er altså mænd med "tostavelsernavne" på et værtshus. Den grønlandske kultur konnoteres ofte med den ældgamle arv. Mændene får deres værdighed gennem traditionen, mens boligforholdene med flere generationer sammen er "endnu et levn fra storfamiliernes tid" (p. 132). Ordet "levn" frem for eksempelvis arv bidrager med en negativ klang. Og det er nemt at tolke som om det er grønlænderne og deres kultur der er levn fra tidligere tider. Trods de negativt ladede ord er det alligevel tydeligt at Kim nærer en beundring for disse maskuline fangere der inkarnerer fantasien om den ædle vilde, og det er i høj grad på basis af denne fantasi at Kims solidaritet med grønlænderne er bygget¹²¹.

Kims billede af det stereotype Grønland folder sig også for alvor ud gennem hans arbejde i bygden. Vi præsenteres for den ene historie efter den anden omhandlende vold, druk, mord, teenagegraviditeter, selvmord og misbrug. Bygden sammenlignes med Sodoma (p. 192), og selvmorderne beskrives nærmest som en kult der sætter grønlænderne i forbindelse med noget hedensk. Kim anfører at ti procent af befolkningen drikker konstant, 20 procent i perioder, og resten er afholdsmænd (p. 250), og at det er de første 30 procent han beskæftiger sig med. Således får Leine indskudt at der faktisk er grønlændere der ikke drikker – de optræder bare stort set ikke i bogens handling, om end de må have optrådt i Kims liv i de femten år han i alt opholdt sig i Grønland. At de ikke vurderes relevante af den erindrende Kim, siger noget væsentligt om den erindrede Kims syn på og opfattelse af Grønland. Essensen af Grønland er for Kim de mennesker der drikker, slås, misbruger og horer – og det er de mennesker Leine som forfatter vælger at præsentere bogens læsere for, vel vidende at han indskriver sig i en lang række af bøger der netop fremstiller

¹²¹ jf. Thisted 2011:8

grønlænderne sådan, jf. kapitel 4. Det fremgår netop af bogen at Kim på et ophold i Danmark læser alt om Grønland, og Leine må derfor antages – hvis man skal tage det selvbiografiske element bogstaveligt – at være helt bevidst om den danske litteratur der findes om Grønland. Når Leine lader Kims fokus være på disse historier, er det naturligvis ikke for bevidst at fremstille Grønland som negativt, men fordi det er disse historier der forstærker indtrykket af Kims vej mod depression og misbrug. Hans nedtur bliver tydeliggjort fordi den foregår i dette miljø der spejler Kims indre. Det ændrer dog ikke på resultatet som er at Grønlands-stereotypien gentages. En enkelt stereotypi der gøres op med, er dog klicheen om den udbredte incest i Grønland. Som sygeplejerske i Grønland støder Kim ikke på nogen incest-tilfælde, mens hans eget store incest-traume er uløseligt bundet til Danmark hvor han har færdes blandt diverse udkantseksistenser såsom homoseksuelle, småkriminelle, transer, misbrugere, alkoholikere, psykisk syge, prostituerede, udlændinge, ”eller bare forvirrede eller utilpassede mennesker på vej til eller fra en katastrofe” (p. 46). Hermed skabes en kontrast til billedet af Grønland som hjemsted for de utilpassede og Danmark som den velfungerende kolonimagt.

Efter et par år, i alt syv år efter ankomsten til Grønland, flytter Kim og hans familie tilbage til Danmark. ”Dette er ingen flugt”, ræsonnerer den fortællende Kim (pp. 168-69), mens det står klart for læseren at det er lige dét det er. De flytter for børnenes skyld for at de kan få ”en ordentlig skolegang” (noget der åbenbart ikke kan opnås i Grønland), og for at finde ud af ”hvad de er”. Eftersom denne opdagelse kun kan ske i Danmark, må man formode at der i virkeligheden menes at de skal finde ud af at de er *danskere*, ikke grønlandere. Flytningen er således en flugt fra samt en nedvurdering af det grønlandske for selvom Kim selv stræber efter den grønlandske identitet, vil han ikke byde sine børn at vokse op som grønlandere. Desuden var ”livet for let”, de var for tilfredse i bygden i Grønland. ”Livet måtte være et andet sted” (p. 169). Kim definerer således livet som ’problemer’. Man skulle tro han ville nyde fraværet af disse og det såkaldt nemme liv i Grønland – som dog alligevel ikke var godt nok til børnene – men hans afhængighed af følelsesmæssig action gør at han gang på gang opsøger problemerne i stedet for at navigere udenom. Det danske beskrives enkelte gange positivt, fx da gæsterne til Maries konfirmation fylder huset med ”deres danskhed” (p. 290) og jager spøgelse på

flugt. Her er det danske pludselig noget godt og trygt. Oftest er Danmark dog associeret med noget negativt, fx er himlen over Danmark som gammelt opvaskevand (p. 323). Der går da heller ikke mere end fire måneder på Langeland før Kim begynder at længes efter Grønland igen: "Fjeldenes profiler har ridset sig ind i min nethinder og står i grel kontrast til disse pløjemarken" (p. 178). Kim har dog som sædvanlig svært ved at træffe en beslutning, og det bliver Lærke der sender ham af sted fordi hun ikke kan holde ham ud.

5.1.8 PÅ VEJ MOD FJELDET

Da Kim rejser alene til Grønland, mens børnene går i skole i Danmark, begynder det for alvor at gå galt. Forårets komme, som er ensbetydende med afrejse til Danmark, føles som "at sidde bag rattet i en bil i høj fart på vej mod en frontalkollision, og ikke kunne beslutte sig for om man skal undvige til højre eller venstre" (p. 186). Kim kan godt selv fornemme at han er på kollisionskurs med noget foreløbig udefinerbart. Hans venskab med Søren kan ses som et varsel for hvor Kim er på vej hen (pp. 247-49; 275). Søren er dansk læge, fraskilt og med børn i Danmark. Han er misbruger, hvilket han betror Kim, og han kommer til at fungere som Kims hjælper, først lægefagligt og senere personligt i forbindelse med Kims misbrug da han udskriver piller til Kim som kan dæmpe hans abstinenser under et besøg i København (pp. 278-81). Det er kendetegnende for Kims relationer at dette venskab opstår som en slags hjælperelation, hvor det i starten er Kim der støtter Søren da denne har selvmordstanker, men hvor det senere bliver Søren der hjælper Kim. Søren fungerer dog mest af alt som en spejling af Kim og et varsel.

Måske som en erkendelse af hvor han mentalt er på vej hen eller måske for at afværge det, som et sidste forkrampet forsøg på at blive et nyt menneske, skifter han hele sin garderobe ud: "Den nye Kim er en sort Kim" (p. 229). Forandringen er dog udelukkende udvendig, men breder sig også til hårvæksten (p. 270), idet han anlægger fuldskæg og lader håret gro langt nok til en hestehale. Han bevarer en vis selvironi og stiller sig selv spørgsmålet om han er viking eller junkie (p. 300), men er tilsyneladende ude af stand til selv at besvare det, hvilket viser at han trods sine

bestræbelser på at ændre sig ikke har noget egentligt mål. Han vil bare være noget andet end det han er, og flygter til sidst ind i misbruget af medicin (efter tidligere at have forsøgt sig med misbrug af sex og alkohol). Dette misbrug vil jeg behandle nærmere i afsnittet om fjeldgængertemaet, 5.3.

5.1.9 *TUNU*

I *Tunu* er fremstillingen af grønlandere forsøgt nuanceret, idet de skiftende fortællere har forskellige holdninger og indstillinger til grønlanderne. Vi møder både de "ægte" grønlandere; fangeren der kæntrer i sin kajak, den halvstuderede hiv-ramte kvinde der har været i Danmark og er vendt hjem igen, og den som teenager voldsdømte Asser der nu er skolepedel; og forskellige typer af danskere i Grønland, fx den halvracistiske lufthavnschef, den smånaive sygeplejerske der minder en del om Kim i *Kalak*, samt de to skolelærere Peter og Christoffer. Desuden indgår islændinge og færingere i perifere roller som i forholdet til grønlanderne svarer til de danske mænd; nationaliteter som i øvrigt er påfaldende fraværende i *Kalak*.

Det er i høj grad de samme temaer der tages op som i *Kalak*; misbrug af sex, stoffer, alkohol og andre mennesker. *Tunu* foregår dog kun over et enkelt år, og trods tragiske delhistorier er der også mere optimistiske fortællinger som fx dværgen Eleonora der mentalt er et af de sundeste mennesker i Leines grønlandsunivers. *Tunu* indeholder også den molboagtige historie om lokumstømmerne der låner en trackmaster af lufthavnschefen, men ved et uheld kører den i søen. Umiddelbart fremstår de enkelte fortællinger som smånoveller, men i løbet af bogen bindes de sammen til en større fortælling. Sygeplejersken Jesper og hans korrespondancer med søsteren og distriktslægen er det bærende element, men Jespers historie er samtidig den mindst interessante idet han minder så meget om Kim at han virker lidt som en gentagelse. Han er ikke forsynet med en baggrund, og hans motiv for at rejse til Grønland står derfor hen i det uvisse. Han træder dog i Kims fodspor når det kommer til eskapader blandt bygdens kvinder samt det distriktslægen definerer som "bygdekuller" (Leine 2009:69).

Vi introduceres til bygden med beskrivelsen af en kortaften hos den kommende lokalpolitiker:

Bredt ud imellem dem er en sort affaldssæk med bunker af kød og fisk. Skåle med gæret sælspek udsender en osteagtig lugt. Kvinderne sidder med benene i V-form og vrider tørfisk i strimler, dypper dem i det afsmeltede grønlig spæk og putter dem i munden.

Leine 2009:8

Således er scenen ridset op; den traditionelle indtagelse af spæk og tørfisk på gulvet i køkkenet, mens der spilles om penge i stuen, hvor halvnøgne småbørn ligger rundt omkring og sover, og kvinderne udveksler sladder om nabobygden.

Som det også beskrives i *Kalak*, er vejret en afgørende faktor for livet i bygden, og det barske klima bidrager til indtrykket af en hård og udsigtsløs hverdag. "Dagen for Emanuels afrejse oprinder sammen med en vældig snestorm. Al flyvning i distriktet aflyses. Stormen varer i fire dage. Da den endelig løjer af, og landingsbanen er blevet ryddet for sne, er tiden på hospitalet forpasset. Eksperten der skal rette en kikkert mod Emanuels indre, er rejst nordpå, og han må få en ny tid om nogle uger" (p. 18¹²²). I dette tilfælde er Emanuel ikke synderligt optaget af aflysningen, for faktisk vil han helst undgå lægen: "Jeg bliver her, det har jeg sagt hele tiden. Men sygeplejersken biver nok sur på os. Så lad ham blive sur, siger Emanuel. Det må han selv om, den slags mennesker ved ikke hvad der er vigtigt" (p. 20).

Den udbredte skepsis over for lægernes kompetencer kommer også til udtryk da Gedion er døden nær af kulde, og familien vil behandle ham med snemassage, mens sygeplejersken Jesper insisterer på en varmedunk (p. 122). "Han har flere gange antydnet at hvis han havde fået snebehandlingen, der er et anset og velafprøvet middel, ville han have haft sin fulde førlighed i dag" (ibid.). En psykologhenvisning betragtes som en stående vittighed (p. 78). Dog betragtes penicillin som vidundermidlet der kan kurere alt: "Penicillin, penicillin, det er det evige omkvæd. De færreste har begreb om forskellen på kræft og infektion, men alle har en stålsat tro på at penicillin kan klare det hele" (p. 151), som det også er tilfældet med Anda i *Kalak* (Leine 2007:255). På helbredsfronten skildres grønlændernes således som

¹²² Denne og følgende sidehenvisninger refererer til Leine 2009

naive, traditionsbundne, uoplyste og smådumme. Sygeplejermedhjælperen, den midaldrende halvt grønlandske Amalie, raser over "(...) den blinde dumhed der skubber disse uvidende mennesker i døden som får. Der var en gang hun troede hun kunne opdrage folk, men det er flere årtier siden" (p. 153).

Der er dog i de mange delhistorier mindre elementer der bryder med klicheerne. Et eksempel er skolepedellen der som teenager begyndte at drikke og "kom til at slå en mand ihjel i fuldskab" (p. 23), og som fik fem gode år i Nuuk (med antabusbehandling og fast arbejde) som straf. Nu bor han i et faldefærdigt hus og må overnatte på skolen under en storm. Her læser han "*Krig og Fred* af Tolstoj, i to tykke bind, han har længe gerne villet læse den" (p. 28), hvilket ikke just er hvad man forventer af en fortrukket grønlandsk pedel.

Andre klicheer flourer i bogens handling, som da et uvenskab sammenlignes med en blodfejde (p. 80); et begreb der giver middelalderlige associationer, og beskrivelsen af den initiativrige Salomon der åbner bygdens første "Diskutek" (p. 83) hvor indbyggerne kan se amerikanske actionfilm eller porno – en tilnærmelse til det moderne vestlige som udstilles i sin naivitet ved stavfejl som også betitler kapitlet. Vi møder også Marius der til en koncert i forsamlingshuset låner en bas og spiller Metallica-numre med det optrædende band (p. 113), samt Justine der har læst sociologi på RUC i to år, hvilket kommer bag på lokalpolitikeren Sejer der betragtede hende som en social taber (p. 133), og som dermed repræsenterer mange danskeres fordomme om bygdegrønlandere. Således optræder der mindre elementer der bryder med den helt traditionelle forestilling om bygdegrønlanderne, men det store billede er alligevel klichefyldt, og de fleste af de eksempler der indeholder elementer af en vestlig livsstil, er mislykkedes på enten den ene eller anden måde og beskrives nedladende og som et naivt forsøg på at imitere noget fremmed.

Kvinderne i Tunu fremstilles helt i tråd med kvinderne i *Kalak*. Sygeplejersken Jesper forelsker sig i den (lidt for) unge Asta der på tragisk vis dør på hans klinik, men hun forvandles til "et fjernt og skyldblandet minde, erstattet med en armé af skrammede kvinder" (p. 188). De grønlandske kvinder er ikke så nemme at have med at gøre, og distriktslægen advarer ham:

Men kvinderne heroppe kan godt være lidt vanskelige for en dansker. De er vant til at være dem der har bukserne på i et forhold, og for meget føleri og kærlighed kan de ikke holde ud (...) Gemytternes uforenelighed, kender du det udtryk? Det er noget jeg tit har set hos blandede par.

Leine 2009:201

Søsteren skriver: "(...) pas nu på de slemme grønlandske damer. Jeg har hørt at de spiser sådan nogle som dig til morgenmad" (p. 34). De grønlandske kvinder er rå, direkte og nærmest dyriske. Og Jesper er både fascineret og skræmt af dem. "Han burde lære af disse kvinders brutalitet, gøre sig hård som dem, lægge fortiden bag sig, være ligeglad med fremtiden, udøve den samme koldsindige sorgløshed i livet som de gør" (p. 190).

Den danske skolelærer Peter har et kortvarigt forhold til den grønlandske Sara, men han er egentlig ikke interesseret i hende, før hun dropper ham til gengæld for Jesper. Efter hun har besøgt Peter, tænker han at hun bare vil have sex: "Det var vel derfor hun kom. For at få noget. Umættelig" (p. 50). Peter er et eksempel på en dansker der ikke formår at leve sammen med grønlænderne. Ikke desto mindre vil han gerne have det til at se sådan ud og lader andre tro at han og Sara er kærester.

John er imponeret. Det er så flot du har en grønlandsk kæreste, siger han. Kommer ind på livet af folk og sådan. Peter fortæller ikke at han og Sara ikke længere er kærester, at sygeplejersken har taget hende for næsen af ham, og at det muligvis er derfor han fantaserer om at anskaffe sig en riffel. Han svarer, ja, det er jo meget naturligt når nu man bor her.

Leine 2009:143

Peter videreformidler klicheen om danske mænds sexeventyr i den tidligere koloni i en samtale med et familiemedlem: "Du får sikkert masser af det gode, har jeg ret? Ja, det går fint med det, siger Peter. Jeg vidste det! Brøler fætteren ned i røret. Din gamle gris, jeg kommer sgu og besøger dig uden familien" (p. 144). Peter bekræfter fætteren i hans indtryk af Grønland som et sexparadis for hvide mænd, samtidig med at han forsøger at vise sig politisk korrekt over for sin kollega.

Peter har et distanceret forhold til de mennesker han har valgt at bo side om side med. Han laver en model af landskabet i papmache – som han i ly af mørket stjæler på skolen, selvom han bebrejder Asser at også han forsyner sig med sløjdmaterialer herfra (p. 51), hvilket er kendetegnende for Peters holdning til sine medmennesker – og objektificerer dermed sine omgivelser på en måde der gør det aktuelt at inddrage begrebet mapping. Peter kortlægger omgivelserne og kommer derfor til konsekvent at forholde sig til dem på en distancerende og objektificerende måde. Beskrivelsen af hvordan han udforsker landskabet og leder efter en gammel eskimograv, hvor han respektløst stikker hånden ned til skelettet (p. 53), er en model for hvordan man ikke lærer grønlænderne at kende som mennesker. Han lader Sara låne sin stue til at holde kaffemik, men deltager ikke selv.

Folk kommer og går fra tidlig eftermiddag til sen aften, de sidder på gulvet i køkkenet hvor store portioner med ossobuco og culottesteg og kogt kød og fisk er spredt ud over affaldssække, de sidder overalt i den lille stue og gumler kage og ryger cigaretter. Peter opholder sig ovenpå i sit soveværelse. Han arbejder på sin model.

Leine 2009:55

Her har Peter ellers en oplagt mulighed for at lære sine naboer at kende, men selvom Saras brødre som han tidligere har opfattet som truende og spydige (p. 50), nu er kammeratlige og venlige (p. 55), fravælger han det menneskelige samvær og isolerer sig i stedet på førstesalen og arbejder på den stiliserede udgave af bygden.

Peters manglende interaktion med grønlænderne er kendetegnende for danskerne, med undtagelse af Jesper der gennem sit job kommer i kontakt med de fleste af de lokale – og i nærkontakt med de fleste af kvinderne. ”Lufthavnen ligger tre km væk, en enklave af fortrinsvis dansk arbejdskraft på den anden side af passet, som dyrker begrænset eller ingen omgang med bygdebefolkningen”(p. 58). Lufthavnschefen, Franzen, som udlåner lufthavnens trackmaster for at løse bygdens problemer med lokumstømningen, men som ender med at blive invalideret af forsøget på at hive trackmasteren op af søen, retter al sin vrede og frustration over situationen mod grønlænderne: ”Kan I ikke se hvad I har gjort, eller fatter I det ikke? De har åbenbart ikke evnen til at føle skyld eller ansvar for noget. Jeg lærer aldrig at

forstå jer, tænker Franzen, og jeg har fanden tage mig heller ikke lyst til det" (p. 64). Han har af og til lyst til at slå dem ihjel: "De hader os jo. Og jeg hader dem." (p. 61). Danskerne er flygtninge i bygden (p. 17) og involverer sig kun med lokalbefolkningen for at dyrke sex (som tilfældet Eleonora og Jørgen, p. 46-47).

For nogle går kulturmødet galt, fx for Peter og Leifur, "islændingen, der går stadig historier om ham, og stedets danskere bruger ham som reference på hvor galt det kan gå"(p. 48), og Jesper ender også selv med at få "bygdekuller" og flytter ind til byen, dog ikke af egen fri vilje.

Den ofte nedladende tone er dog også blandet med respekt: "De er lavet af et særlig stof, dette bygdefolk. En dansker ville lægge sig ned og vente på slutningen" (p. 203). Grønlænderne er rå, hårdføre og grundlæggende anderledes end danskere.

Olafur (...) kigger på fodboldpigerne. Han smiler for sig selv. Fire af dem har han været sammen med. De er stærke kvinder, man kan tage dem og så bede dem om at gå, og de gør det uden at mukke. Forbilledligt efter hans mening. Olafur føler en dyb respekt for den grønlandske kvinde, det bliver han ved med at fortælle sine venner på Island. Han ville ikke have noget imod at gifte sig med en. Dette skridt forhindrer hans allerede etablerede ægteskabelige forpligtelser derhjemme ham dog i at tage. Men han nyder at komme herover, og foråret er den bedste tid på året på disse breddegrader.

Leine 2009:181

Som i *Kalak* præsenteres kvinderne som indgangen til bygden, og det grønlandske fremstilles som noget der kan erobres gennem sex. Samtidig beskrives kvinderne også som brutale, koldsindige, aggressive og nærmest maskuline. Det er kvinderne der tager Jesper og ikke omvendt. Jesper bliver "offer" for den rå grønlandske mentalitet der sammenkædes med de barske omgivelser. Det er skellet mellem naturmennesker (sex, instinkter, drifter) og kulturmennesket (følelser, spekulationer) der går igen i *Tunu*. Hvor kolonier ofte feminiseres og "skal indtages" som den passive part¹²³, er Grønland i dette tilfælde maskulin og aktiv, og Jesper er

¹²³ Jf. McLeod 2010:54

den naive og bløde dansker der drømte om fred til at male "inden Grønland tog hans uskyld" (p. 149). På denne måde bryder *Tunu* med mange gængse fremstillinger af tidligere kolonier, men samtidig indskriver fremstillingen sig i en anden tradition, nemlig den at skellet mellem grønlandere og danskere, naturmennesket og kulturmennesket, er uomgængeligt og uovervindeligt. Gemytterne er uforenelige, som distriktslægen konkluderer (p. 201). Dog er der varslere om at grønlanderne står over for store forandringer: "Det er nye tider, siger Sørine. Du ved, de siger at alt er ved at forandre sig. Dyrene bliver forvirrede, isen forsvinder, alting kommer ud af balance" (p. 139). Dyrene og isen sættes i centrum for grønlandernes verdensopfattelse, og med formuleringen "du ved, de siger..." gøres bygdegrønlanderen afmægtig og afhængig af andre. Grønlanderen er offer for forandringerne, moderniteten og udviklingen og fratages agency i forhold til at forbedre situationen. Håbløsheden forstærkes ved at lokalpolitikeren Sejer vælger politikken for pengenes skyld; Justine som havde potentiale til at forbedre sine fremtidsudsigter med en uddannelse, har aids; Asser der læser *Krig og Fred* går stadig på druk i flere måneder hver sommer, og de eneste lysglimt i håbløsheden er de halvudstødte Eleonora og Markus der er hhv. dværg og talehæmmet og altså hæmmet og dermed diskvalificerede som forbilleder for resten af bygden.

5.2 ANDRE NYE DANSKE GRØNLANDSFIKTIONER

5.2.1 SULTEKUNSTNERINDE

Lotte Inuks delvist selvbiografiske roman, *Sultekunstnerinde*, fra 2004 handler om Charlotta der som barn flytter med sin mor til Grønland. Her bliver hun teenager og kæmper med tanker om veninder, drenge, spirende seksualitet og forældrekonflikter, samtidig med at hun tilhører en dansk minoritet i et grønlandsk samfund. Romanen foregår sidst i 1970'erne i årene op til hjemmestyrets indførelse, og det er nærliggende at se Charlottas personlige kamp og udvikling som en parallel til Grønlands første skridt på vejen mod selvstændighed, idet hjemmestyret indføres samtidig med at Charlotta udskrives fra hospitalet efter at have været indlagt med anoreksi. Grønland og Charlotta følges således ad på vejen mod frihed, og man kan

se Grønlands indførelse af hjemmestyre som en pendant til den gradvise løsrivelse Charlotta ønsker fra sin mor. Bogens primære fokus ligger på Charlottas udvikling af seksualitet og identitet, hendes forhold til moren, veninder og kærester, de første erfaringer med alkohol og sex samt udviklingen af en alvorlig spiseforstyrrelse. Dog fylder den grønlandske kulisse uundgåeligt meget i Charlottas bevidsthed, bl.a. fordi en stor del af hendes identitetsudvikling handler om at være dansk blandt grønlandere og om fx at ønske sig sort hår i stedet for lyst.

Med mit eget gullige hår og umiskendeligt gråblå øjne er det sværere at tricke overbevisende, også selvom min mor heldigvis ser mere og mere til denne her flotte og helt rigtige, en del yngre grønlandske kæreste. Med vinteren mørkner mit hår trods alt noget, og Malou og jeg sammenligner ihærdigt hårfarve, tæller sorte strå blandt lysere og mener det går fremad dag for dag, går så længe med uvasket hår som muligt fordi det synes mørkere på den måde og øver os flittigt på pigerne i parallelklassernes slang og særlige udtale af visse vigtige, danske ord.

Inuk 2004:131

Charlottas fascination og efterligning af de grønlandske piger fylder en stor del af hendes identitetsudvikling og bidrager til hendes følelse af at være forkert.

Havde jeg blot selvsamme blod rindende i mine årer; om jeg vidste hvad disse drenge vidste, tænkte og følte! Om jeg kunne vågne op en morgen og tale deres sprog, kende deres historie, dechiffrere deres koder. Om de små hår der mod min vilje og med skæbnesvanger hast vokser frem på min køn kunne være ligeså kulsorte og glatte og fine som de grønlandske pigers, under bruseren i gymnastiksalen. Hvilken indlysende skønhed og perfektion! Netop sådan bør et menneske se ud.

Inuk 2004:132

Som *Kalak* starter *Sultekunstnerinde* midt i nedturen, og Charlotta beskriver i drømmelignende sekvenser der er krydset med oplevelserne fra tiden i Grønland, hvordan hun oplever mørket og isolationen.

Charlotta er splittet mellem sin danske baggrund og den grønlandske virkelighed hun lever i, men også hendes kønsidentitet er flydende, hvilket afspejles i navnet.

Hun foretrækker Charlie, men kaldes også både Lotta og Charlotta. Hun leger drengelege og finder i Grønland hurtigt sammen med tre drenge fra klassen. Charlottas mor er også en normbryder idet hun enlig mor i 1970'erne rejser alene til Grønland, er kæreste med en yngre grønlandsk mand samt fotograf. Disse åbne køns kategorier gentages gennem hele bogen og bidrager til fornemmelsen af at alle kategorier er i opbrud: dansk/grønlandsk, kvinde/mand, barn/voksen. Moderens fotografering bringer det postkoloniale begreb *mapping* i spil idet hun objektificerer grønlænderne og det grønlandske landskab ved at kortlægge det. Dette er dog en af de eneste eksempler på at danskerne optræder som den dominerende part i forholdet mellem danskere og grønlændere. Charlotta oplever som barn den omvendte situation hvor hun som dansker er uønsket og eksotisk. Som nyankommet omringes hun af grønlandske børn der "leger med mig som med en stor dukke, rører ved mig og rykker i mine ører og min næse og mit hår, mens de griner og spørger mig om ting de ved jeg ikke kan svare på eller i det hele taget forstå (...)" (p. 36), og Charlotta har lignende eksotiske forestillinger om hvilke grønlændere hun vil møde: "Jeg troede (...) at de alle ville kaste én mørke uransagelige blikke og have spændende mærkværdige navne; navne man ikke kunne udtale og blev nødt til at spørge nogen om, hvilken mystisk urgammel betydning de mon havde" (p. 15), ligesom hun forventer at grønlænderne har "en sjette sans af en slags; det har jeg fået at vide engang at mange der er født her i landet har" (p. 20), men disse eksotiserende og generaliserende forventninger til grønlænderne forsvinder efterhånden som Charlotta lærer grønlænderne at kende. Den positive opmærksomhed der bliver hende til del ved ankomsten, bliver dog senere negativ, og Charlotta føler sig uønsket.

Jeg er ikke ønsket her, den ting står klart selv på de så dejlige dage. Vi er ikke ønskede her og især ikke en som jeg; med mit stride næsten hvide hår og min karikaturisk lyserøde hud er jeg i besiddelse af udseendet der inkarnerer selveste den pure urgamle Fjende; jeg er mig det bevidst hvor jeg går og står. Jeg ville gøre klogest i at rejse min vej, lade mig opløse og forsvinde væk, det ville være det bedste for os alle hér, når jeg nu ikke evner at vågne op en morgen og bare være forvandlet til en

sorthåret skønhed med slægtstræet i fineste uplettede orden, hvor inderligt jeg end måtte ønske jeg kunne [...]
 - Tag hjem, råber det fra små indspiste grupper af piger under gangbroerne eller på hjørnet oppe ved Centret, når Malou og jeg går forbi: - Grimme danske ludere, tag hjem hvor I kom fra.

Inuk 2004:165

Charlotta må derfor konstant passe på ikke at "afsløre for alle og enhver, hvor dum og uomtvisteligt fremmed og uintegreret en unge man er" (p. 122). Der er dog flere eksempler på at de danske og grønlandske unge finder et fællesskab på tværs af etnicitet, fx Charlotta og hendes veninde Maliaraq eller de grønlandske drenge Charlotta og veninden Malou bliver kærestes med, og trods beskrivelsen af den negative stemning vendt mod danskere er danskere og grønlændere i *Sultekunstnerinde* beskrevet som en langt mere sammenblandet flok end det fx er tilfældet i *Tunu* og *Kalak*. I *Sultekunstnerinde* består Charlottas omgivelser af mennesker som så – i anden række – har en enten grønlandsk eller dansk nationalitet. Selvom Charlotta er bevidst om at hun repræsenterer den gamle fjende og kolonimagten, får vi ikke det koloniale syn på grønlænderne, hvilket måske skyldes Charlottas alder. Ved at lade den unge næsten barnlige Charlotta fortælle historien berører Inuk aldrig for alvor koloniasator-temaet direkte, måske fordi Charlotta, trods sine mange refleksioner omkring sig selv og sine omgivelser, er så ung og så centreret i sin egen situation og begivenhederne. Inuk lader Charlotta fortælle om skellet mellem grønlændere og danskere set indefra – og det er et helt andet billede end Leines. Selvom Charlottas historie er domineret af Charlottas egne problemer, er fortællingen som helhed ikke præget af forfald og elendighed, og billedet af Grønland er ikke lige så dystert som det Leine fremviser i *Kalak* og *Tunu*. Kim er mere fordærvet og kynisk end Charlotta, dels i kraft af sin alder, dels sin incestuøse baggrund, men selvom de begge færdes i verdener af misbrug, sex, alkohol og identitetskriser, og selvom Leine af flere fremhæves for at være solidarisk med de skildrede grønlændere, er Inuks billede af Grønland mindre eksotiserende, og grønlændere og danskere skildres ikke som fundamentalt forskellige, sådan som det til en vis grad sker i *Kalak* og *Tunu*. Hvor Kim i *Kalak* har behov for at omgive sig med enkle mennesker, hvorfor Leine har valgt at lade den

erindrede Kim opfatte grønlænderne som simple stereotyper, har Charlotta i højere grad behov for at finde fællesskab, venskaber og samhørighed med sine omgivelser, og hun omgives af unge by-grønlændere. Hverken Leines eller Inuks bøger er bøger med Grønland i hovedrollen. Det er måske sigende for de danske grønlandsfiktioner generelt at Grønland bare er en kulisse, og grønlænderne statister – det er de ting ved Grønland der passer ind i historien, der fokuseres på.

Selvom det grønlandske udseende bliver idealet for Charlotta, forcerer hun ikke den grønlandske assimilation på samme måde som Kim i *Kalak*. Dog begynder hun at lægge afstand til det danske.

De danske drenge i byen ænser man ikke, de kunne nærmest ligesåvel ikke eksistere iblandt os. Her eksisterer grønlandske piger og danske piger, og grønlandske drenge. Nogle grønlandske drenge kan kun lide grønlandske piger, andre kan også godt lide danske. For at vinde deres hjerter og deres eftertragtede blikke skal man prøve at opføre sig så grønlandsk, så sejt og cool og streetwise som muligt; man skal spise lokal mad og lege ufortrødent hvor som helst i fjeldet og helt nede ved isen og ikke være bange for noget (...)

Inuk 2004:130

Malou begynder at ryge, men ikke Charlotta selvom hun er bevidst om at "dette vil få mig til at se svagere og pænere og danskere og kedeligere ud end hende" (p. 180-81).

Charlottas danskhed bidrager til følelsen af forkerthed som øges i takt med at hun møder forskellige former for seksuelle overgreb eller forsøg herpå. "Jo mindre, jo lettere, jo mere tappet for tyngde man er i denne verden, jo mindre vil man have at bekymre sig om og kunne *gøre for*; hvilken forbløffende og samtidig så indlysende klar og ligetil en erkendelse at gøre." (p. 251). "Kulden, savnet, ensomheden, rastløsheden, hjælpeløsheden; de endeløse skoletimer, de indholdsløse søndage, de troløse hjerteveninder. Kærlighedssorgen, nederlagene, forventningerne, tvivlen, utaknemmeligheden, lussingerne, længslen, Gabriel, tørsten, sulten!!! Sulten." (p. 203). Skylden over overgrebene, det ødelagte venindeforhold forårsaget af Charlottas erkendelse af sin egen spirende homoseksualitet samt det anstrengte

forhold til moderen resulterer i den spiseforstyrrelse der sender Charlotta på hospitalet i den fysiske verden og ud i fjeldet i den mentale.

Nu findes der ikke længere skove i verden, nu findes der bare ørken af is og fjeld. Og jeg er faret vild i dette fjeld. Jeg er faret vild ude i fjeldet; jeg ved ikke længere hvilken vej jeg kom fra eller hvilken det var meningen jeg skulle gå, jeg går omkring i cirkler.

Inuk 2004:62

Efter bruddet med veninden Malou løber Charlotta bogstavelig talt ud i fjeldet (p. 227), og det er også her hun mentalt befinder sig som indlagt hvor hun mister bevidsthed og skjuler sig for resten af verden. "Der findes et sort blødt mørke bag mine øjenlåg, et mørke hvori der egentlig er behageligt at være. Jeg lever i dette mørke nu, har jeg mon søgt det, eller er det blevet mig påtvunget?" (p. 5).

5.2.2 SIDSTE REJSE

I Carsten Jensens roman fra 2007 om kunstmaleren Carl Rasmussen præsenterer Jensen os via Carl i overvejende grad for det syn på Grønland og grønlænderne som var fremherskende i sidste halvdel af 1800-tallet hvor Carl Rasmussen levede. Carl vælger som den første danske maler at rejse til Grønland i 1870'erne hvor han i tråd med foregående årtiers danske maleres forherligelse af danske bønder maler de grønlandske fangere som lykkelige naturbørn. Rasmussen var ikke en del af det moderne gennembrud der anført af Georg Brandes gjorde op med småborgerlighed og idyllisering, og Rasmussen sætter ingenting under debat i sine malerier. Det grimme og det aparte tager han afstand fra, og i Danmark maler han ukontroversielle maritime motiver. Dette gentager sig i Grønland hvor han dog føler at han finder en særlig inspiration, repræsenteret ved den koboltblå farve som minder ham om hans ungdoms kærlighed, Henrietta. Da han tyve år senere rammes af en livskrise, vælger han på ny at rejse til Grønland for at genfinde inspirationen.

Var det for at finde en modvægt, en kraft endnu stærkere end den, der her var på spil? Måske søgte han en sjæl, et blik, eller han ønskede blot igen at gå på en gengroet sti,

han alt for tidligt havde forladt? Han vidste det ikke. Han vidste blot, at han måtte af sted, og at kaptajnens ord om havnearbejderne, der langs Yangtse-flodens bredder og på Københavns kajer reagerede ens og straks stak i løb, når en ubærlig byrde blev lagt på deres skuldre, vakte en forunderlig genklang i ham.

Jensen 2007:20

Jensen skaber med Carl en upålidelig fortæller og giver læseren hints om tingenes rette sammenhæng "bag om ryggen" på Carl. Som læser er man derfor oftest et skridt foran Carl, også i erkendelsen af at rejsen til Grønland er en flugt fra ham selv mere end en søgen efter inspiration. Samtidig med at Carl mere eller mindre anskuer sin første rejse som en kunstnerisk succes, er der også ting han ved han undslog sig for tyve år siden: "Tog han nu derop igen for på ny at lade sig friste? Tog han til Grønland for at gøre hvad han ikke havde vovet for tyve år siden?" (p. 230). På sin første rejse søgte Carl efter den eskimoiske sjæl, men hans malestil afspejler det distancerede forhold han bevarer til grønlænderne under hele sit ophold.

På hans malerier skilte ingen sig ud fra de andre. Ansigterne var nærmest blot tilbehør til kroppen. Hvad enten han malede grønlænderne på vandet i en konebåd, i kåd, tumlende flok ned ad en fjeldside eller på rad og række som tilskuere til en åndemaners sanglege, formåede han ikke at fange nogen individuelle træk. Det blev en hel rutine for ham at gengive den runde mongolske hovedform, øjnenes smalle sprækker, de høje kindben, dækket af et tykt fedtlag, det stride altid ensartede sorte hår, også det uden individuelt fald eller farve. Han malede dem helst på afstand, hvilket afspejlede et meget virkeligt forhold. Han kom dem aldrig nær i nogen egentlig forstand.

Jensen 2007:141

Rutinen hvormed han afbilder deres hovedform, øjne etc., samt hans mangel på fornemmelse for individuelle træk spejler den orientaliserende holdning som Hauge benævner nordorientalisme. Grønlænderen reduceres til en stereotyp der rutinemæssigt males på samme måde på alle malerier.

Eskimoerne havde han jo ikke forstået. Hvordan ville han se dem denne gang? Ville han finde deres sjæl, eller ville der åbenbare sig hemmeligheder for ham af den slags, der altid fik ham til at lukke øjnene fast i? Ville han denne gang vove at se?

Jensen 2007:231

Han ønsker at se dem som individer og er til en vis grad bevidst om sin egen begrænsning samt om at det samme kan være tilfældet i grønlændernes syn på danskere (jf. p. 242), og afslører her et mere nuanceret syn på grønlænderne. Det viser sig under opholdet på Grønland at det portræt han i de mellemliggende tyve år har betragtet som sit mest vellykkede, og som forestiller en lille pige med de i Carls malerier sjældne individuelle træk, har ført til denne piges sindssyge og efterfølgende qivitoq-skæbne, hvilket han anklages for ved sin tilbagevenden til stedet. Begivenheden forklares af Carls danske kontakter som overtro og tosseri, men Carl føler sig skyldig og har måske overtaget lidt af den eskimoiske folketro om at et menneskes sygdom skyldes andre menneskers onde vilje (p. 246). "Eskimoerne var jo mennesker som han. Men finde deres sjæl kunne han ikke" (p. 142). Dog har han fundet Maliaraq's sjæl og ødelagt den.

Romanen er fortalt i tredje person, men synsvinklen ligger udelukkende hos Carl. Det grønlandske præsenteres således for læseren gennem Carls tanker samt hans samtaler med andre mennesker. Ingen grønlændere kommer til orde, og intet grønlandsk beskrives uafhængigt af Carl. Det er derfor naturligt at fremstillingen af det grønlandske harmonerer med 1800-tallets syn på Grønland. Forskellige holdninger repræsenteres, både den racistiske og nedladende samt den mere sværmeriske naturfolksidylliserende og -eksotiserende som Carl selv repræsenterer (jf. p. 135).

En af Carls rejsefæller nuancerer fremstillingen af grønlænderne ved at fremføre at "grønlænderne har et lyst og muntert sind. Men de har også det modsatte" (p. 246-47), hvormed han kritiserer Carls tendens til kun at anskue grønlænderne som lykkelige naturbørn. Denne rejsefælle, lægen Mørk, beskriver derefter for Carl den uhumskhed og det både fysiske og moralske fordærv der trives i grønlændernes græstørvshytter i vinterhalvåret, et fordærv der kan sammelignes med storbyens

slum, på trods af at "Vi er midt i Guds frie natur, hos et naturfolk, som sværmerne iblandt os anser for at være af en ædlere menneskelig støbning end vi selv" (p. 245).

Her kommer Carls eksotisering af grønlænderne frem i lyset:

Det var, som om han [lægen] med vold og magt ville gøre grønlænderen mindre og trivialisere ham, som om der ikke var nogen forskel på storby mennesket og naturmennesket. Og hvis der ikke var det, hvilken mening gav det så for Carl at komme her?

Jensen 2007:255

Hvis der ikke eksisterer en grundlæggende forskel mellem ham selv, repræsenterende storby- og kulturmennesket, og grønlænderne, naturfolket, kan Carl ikke finde sin identitet og sit formål og dermed sin kunst. Han har brug for grønlænderen som den postkoloniale Anden for bedre at kunne mærke sig selv. Samtidig med at han søger efter dette Andet, leder han dog også efter et sted at høre til.

Han havde boet og malet så mange steder. Han havde altid søgt efter et hjem [...] Længst havde han ledt i Marstal, hvor han dog slet ikke hørte til, og hvor hans hjemløshed var begyndt.

Jensen 2007:52

Den mystiske, måske synske Jonas som Carl under sit første besøg føler sig forstået af, kalder ham for "*angerlartoq*, 'han som vender hjem'" (p. 247). Carl betragter ikke Grønland som et hjem eller rejsen til Grønland som en hjemvenden, men Mørk siger til ham:

"Husk det nu, Rasmussen. Grønland er Deres genfødsel. Men først må De rejse under havet. Og det skal være dybt nede. Helt dernede, hvor solen er lille og ikke blænder."

Jensen 2007:253

Grønland er Carls mulighed for en personlig og kunstnerisk genfødsel. Det kræver at han satser noget af sig selv og kommer bag ved dagsiden eller sommersiden af grønlændernes tilværelse (p. 244), men det magter Carl ikke, deraf hans fiasko, og han konstaterer selv "Han kopierede sin første rejse, ikke andet" (p. 270).

Carl har blik for det dystre: Den grønlandske sommer "forekom ham kun at være et tyndt lag sminke han over et dødningsansigt. (...) Her begyndte dødsriget" (p. 27), men han undgår det konsekvent, både i kunsten og i resten af sit liv.

Han ville ikke leve op til det tilnavn, Jonas havde udstyret ham med, "ham, der vender hjem". Jo, han ville vende hjem, hjem til Marstal, men også vejen til hjemmet var nu en flugtrute. Som alt andet.

Jensen 2007:270

Grønland er i Jensens fortælling repræsentant for det oprindelige, det naturlige og det mytiske; en mulighed for genfødsel og kunstnerisk inspiration, et sted der rummer potentialet til at transformere et menneske. Jensen lader Carl og hans omgivelser repræsentere forskellige af de syn på Grønland der herskede i 1800-tallet, men lader ikke Grønland selv komme til orde. Man kan hævde at de unuancerede holdninger til Grønland svarer til den tid romanen foregår i, og at forestillingen om Grønland som transformator er Carls, ikke Jensens. Dog er der intet i romanen der peger på at Jensen ikke ukritisk overtager denne diskurs og skriver videre på den. *Sidste Rejse* er en roman om kunst, om den historiske person Carl Rasmussen og om en utilpasset eksistens, og Grønland er endnu en gang kulissen for denne fortælling om identitet og selvvalgt isolation og sættes derfor endnu en gang i forbindelse med identitetsproblemer, mødet mellem kultur og natur, og grønlanderen som repræsentant for det oprindelige som rummer muligheden for kulturmenneskets personlige forløsning.

5.3 FJELDGÆNGERTEMAET

Fælles for *Kalak*, *Tunu*, *Sultekunstnerinde* og *Sidste Rejse* er bl.a. fjeldgænger- eller qivitoq-temaet. I *Sidste Rejse* beskrives qivitoq'en som "den sjældne mennesketype, der vendte ryggen til fællesskabet (...) den, der menneskesky og melankolsk forsvandt ud i fjeldene for at være alene"¹²⁴, mens tilstanden i *Sultekunstnerinde* beskrives som en beruset eller tosset følelse som egentlig er dejlig, men som man

¹²⁴ Jensen 2007:140

ikke må søge over i for ofte fordi "så kunne noget ligesom springe inde i en og gå ud og så kunne det blive farligt. Så kunne man ende med at fortabes og blive forsvundet og forvist, ud i fjeldet hvor man måtte overleve alene og uvægerligt forvandles til en *qivittoq* [...]"¹²⁵.

Temaet har fascineret danskere i mange år¹²⁶, til trods for at mange andre af de grønlandske sagn og myter har været uforståelige for danskere. Det at isolere sig fra fællesskabet appellerer måske til de danske grønlands-forfattere, fordi selve Grønland i dansk optik fungerer som sådan et fjeld. Både Kim i *Kalak*, Jesper i *Tunu*, Charlotta i *Sultekunstnerinde* og Carl i *Sidste Rejse* har elementer af *qivittoq*'en i sig. Deres ophold i Grønland kommer til at fungere som en slags fjeldgænger, hvor melankolien dyrkes så det grænser til beruselse, og hvor fællesskabet forsages. Kim har i virkeligheden denne fjeldgængermentalitet med sig fra Danmark. Han har ikke noget personligt forhold til hverken klassekammerater (Leine 2007:62), mor eller lillebror, og Svend taler han kun personligt med én eneste gang. Som teenager kan han konstatere at det er perspektivet fra flyet, hvor alle mennesker er på afstand, der passer ham bedst (p. 61). Grønland kan således ikke tildeles eneansvaret for at Kim mentalt bliver fjeldgænger, men opholdet kommer til at fungere som en udløsende og forstærkende faktor for en udvikling der er påbegyndt i Kims ungdomsår.

Da hans misbrug – som kan ses som en metafor over fjeldgængertemaet – indledes, er han vendt alene tilbage til Grønland på et midlertidigt vikariat. Han får voldsomme smerter i først kæben og derefter benet og funderer selv over om det er psykosomatiske nødblus fra sjælen som skyldes savnet af børnene eller splittelsen mellem Grønland og Danmark (p. 203), men den selvreflekterende tankegang forårsager ingen ændringer i handlingsmønsteret. Det er som om han for længst har besluttet at lade stå til, trods splittelsen "på alle niveauer, mellem disse to kvinder, mellem Danmark og Grønland, pligten og lysten, virkeligheden og drømmen, mellem liv og død" (p. 215). Han fralægger sig endnu en gang ansvaret og lader det omfattende misbrug af medicin begynde. Relativt hurtigt er han helt på det rene med at han er blevet narkoman (p. 274), hvilket tyder på at han dels har givet op,

¹²⁵ Inuk 2004:49

¹²⁶ Jf. Thisted 2005:26

dels ubevidst har set det komme. Han drømmer at han bygger et hus uden vinduer (p. 192) og bemærker at "Jeg må være et af de ensomste mennesker i verden (...) Det er næsten som om man ikke eksisterede." (ibid.). Han dyrker sin ensomhed og melankoli og ved at virkeligheden snart vil indhente ham og kræve hans tilstedeværelse, "men det har ingen hast" (ibid.). "Med smerte følger fred. Det er her jeg hører til" (p. 193). Der er dog en lille del af Kim der ikke finder ro i misbruget, og som fx efterlader fixeredskaber på hospitalets toilet som et råb om hjælp. Vejen ud af misbruget og tilbage fra fjeldet er dog lang, for Kim drages stadig af ensomheden, og "tanken om at bevæge sig synkront med andre mennesker gør mig rædselsslagen" (p. 314).

Også Charlotta sender sig selv på en mental fjeldtur i takt med at spiseforstyrrelsen eskalerer. Hun isolerer sig fra sine omgivelser og indlægges til sidst på hospitalet hvor lægen som et misforstået forsøg på behandling fratager hende besøg fra hendes mor, hvilket udgør den sidste rest af kontakt med omverdenen. Charlottas fjeldgængereri svarer til beskrivelsen af qivitoq i *Sultekunstnerinde*, der netop er en beruset følelse som er dejlig, men som kan blive farlig hvis man søger over i den for tit. Kontrollen med maden er netop som et fix for Charlotta da hun oplever at indtagelsen af føde samt vægten er det eneste i livet hun kan kontrollere. Samtidig er hun fyldt af skam, jalousi, vrede og sorg som er de følelser Thisted karakteriserer som udløsende for qivitoq'en¹²⁷.

Carl er også en fjeldgænger i den forstand at han hele livet har svært ved at indgå i relationer til andre mennesker, og rejsen til Grønland er et forsøg på at slippe for både sig selv og omgivelserne, samtidig med at den symboliserer kolonisatorens syn på den koloniserede som repræsenterende det oprindelige og ægte naturlige som kolonisatoren gerne vil have del i for at finde inspiration til kunsten der dog ses som den hvide mands særlige domæne. Carl forventer en personlig og kunstnerisk forløsning ved sin ankomst til Grønland. Også Kim forventer at Grønland i sin egenskab af enkelhed og natur skal give ham, det komplicerede og avancerede kulturmenneske, en personlig forløsning, men skuffes ved en af sine ankomster til Grønland over at han ikke længere har den forbindelse til naturen som han tidligere

¹²⁷ Thisted 2005:24-25

har følt¹²⁸. Grønland fungerer for Kim både som helbreder og rusmiddel. Gennem samværet med de grønlandere som Kim opfatter som enkle ukomplicerede mennesker, og ikke mindst gennem sine seksuelle relationer til de grønlandske kvinder, lærer Kim at elske sig selv og helbredes dermed for sit selvhad. Dog har helbredelsen flere faser, og Kim indfanges af det han føler, er "det særligt grønlandske" og bliver afhængig af den menneskesky isolation som også er den der gør ham syg. Først da han står over for sit omfattende misbrug og tvinges til at tage stilling og et ansvar, bliver han i stand til at vælge livet, men han har med sin ansvarsfralæggelse tvunget sig selv helt ud til afgrunden før han har kunnet vælge. Og det er Grønland med dets oprindelighed, barske natur, vold og misbrug der udgør denne afgrund for Kim.

Både Carl, Charlotta og Kim kan dermed siges at repræsentere forskellige danske variationer over det grønlandske qivitoq-tema: Carl og Kim tager til Grønland som en del af deres flugt fra andre mennesker og fra sig selv. Heroverfor er der Charlotta der efter få år i Grønland udvikler en alvorlig spiseforstyrrelse som en vej til at forsvinde fra omverdenen og de mange udfordringer ved at stå midt i mellem to kulturer. Charlotta er den der har flest problemer med den hybride identitet. Kim opsøger den selv, og Carl opnår den aldrig. Kim forcerer forsvindingsprocessen ved at øge sit misbrug af stoffer, alkohol og sex – forskellige aspekter af hans misbrugsnatur som ironisk nok sætter ham i naturlig forlængelse af den far han forsøger at flygte fra. På denne måde kommer Grønland til at udgøre vejen til den danske fjeldgængermentalitet. Hvor grønlanderne går i fjeldet, tager danskerne til Grønland. Grønland repræsenterer således noget definitivt Andet end Danmark. Det er kendetegnende for dette syn at Kim oprindeligt vil til Afrika – ikke noget bestemt land, men blot Afrika, som om kontinentet er ét stort land. Her vil han forsvinde og dukke op igen som en anden. Da Afrika af en eller anden (for læseren uvis) grund ikke kan lade sig gøre, bliver det Grønland. Grønland tilvælges således af både Carl og Kim som en rejse til noget spændende, noget andet, noget transformerende og forløsende, noget eksotisk. Her er det relevant at bruge ordet eskimoeksotisme, som

¹²⁸ Leine 2007:330

Thisted introducerer, som en parallel til Saids orientalisme, og som en konkretisering af Hauges nordisme eller nordialisme.

6 DISKUSSION

I denne diskussion vil jeg forholde mig til to forskellige problemstillinger: For det første grønlandstemaets appel til danske læsere og Grønland i dansk bevidsthed, og for det andet forholdet mellem Leines kunstneriske fremstilling af Kim som et menneske der har behov for at anskue grønlænderne som enkle mennesker, og Leines samfundshistoriske ansvar som videreformidler af en grønlandsk stereotyp.

6.1 GRØNLAND I DANSK BEVIDSTHED

Inden jeg tog hul på dette speciale, havde jeg aldrig før interesseret mig for, endsige beskæftiget mig med Grønland, som forekom mig at være fjernt og uvedkommende. Kim Leines bøger havde jeg hørt om da de udkom, men jeg gad egentlig ikke rigtig læse om en narkoman i Grønland. Specialet afspejler forhåbentlig at jeg har opdaget at *Kalak* handler om andet end blot en narkoman i Grønland, og at min interesse for og bevidsthed om Grønland, og ikke mindst den postkoloniale relation til Danmark, er blevet vakt. Imidlertid er den ligegyldige holdning til Grønland ret udbredt blandt danskere. Mange (universitetsstuderende og -uddannede) mennesker bliver lidt overraskede når man nævner postkolonialisme i forhold til Grønland. Til trods for den megen omtale Kim Leine opnåede ved udgivelsen af især *Kalak*, kender meget få i min omgangskreds bogen. Ved en rundspørge blandt 40 bekendte der alle har tilknytning til danskfaget eller generelt er interesserede i litteratur, var der kun én der havde læst *Kalak*. Yderligere otte havde hørt om bogen, men ikke læst den. Hvorfor appellerer grønlandstemaet så lidt til danske læsere? Og hvorfor er bevidstheden om Grønland som dansk koloni så svag?

Danmark som den humane koloniasator er en fortælling der står stærkt i dansk bevidsthed, ligesom indtrykket af Grønland som noget trist og kedeligt. Det er sandsynligt at disse forhold udspringer af den tidligere omtalte uskyldsstrategi: For at legitimere Danmarks magtudøvelse i Grønland og for at fastholde handelsmonopolet gjorde man meget for at udbrede indtrykket af at Grønland var et

land i forfald. Danmark kunne således spille rollen som den humane kolonisator der pga. den hvide mands byrde udbredte civilisationen til de arktiske egne for de stakkels grønlanderes egen skyld. Den udbredte forestilling om grønlanderen som den ædle vilde der med civilisationens indtog er forvandlet til offer og alkoholiker, samt vittigheder om fulde grønlandere har i kombination med den manglende tilstedeværelse af Grønland og grønlandsk kultur i fx undervisning og medier (bortset fra *Nissebanden i Grønland*) medført at langt de fleste danskere ikke forbinder Grønland med andet end alkoholikere og julekalender. Er man politisk interesseret, ved man måske også lidt om Thulebasen, naturressourcer og bloktilskud, men jeg har oplevet endog meget politisk interesserede mennesker som nærmest var uvidende om at selvstyret blev indført i 2009.

Denne manglende interesse afspejler sig også i det forhold at det meste litteratur der omhandler Grønland, er skrevet af forfattere der har et personligt forhold til Grønland, fx Lotte Inuk eller Kim Leine der selv har boet der, eller Carsten Jensen der inddrager Grønland fordi det nu var dér den historiske Carl Rasmussen rejste til, og ikke pga. af en genuin interesse for Grønland. Jensen er ellers kendt for at have rejst i det meste af verden, men kan ikke svare på hvorfor han aldrig selv har været i Grønland¹²⁹. Peter Høeg er den interessante undtagelse der, så vidt jeg er orienteret, ikke selv har noget personligt forhold til Grønland, men som har skrevet den mest populære af de danske grønlandsfiktioner. Er der mon en sammenhæng? Høeg skriver om Grønland fra et meget dansk perspektiv, og selvom Grønland fylder meget i Smillas bevidsthed, foregår næsten intet af handlingen i Grønland, ligesom Smilla trods sin fornemmelse for sne (som jo netop er videnskabeligt verificeret, idet hun er glaciolog) er en meget vestlig dansk-grønlander. Bogen er i sin krimiform nem at gå til, og læseren konfronteres kun i mild grad med Danmarks koloniale fortid, mens *Kalak*, *Tunu* og *Sultekunstnerinde* i højere grad sætter fokus på de identitetsproblemer der opstår i kulturmødet, samt hverdagen fra Grønland, og derfor kan de måske virke mindre tilgængelige.

Fjeldgængertemaet i de danske grønlandsfiktioner er tegn på at Grønland stadig har en mytisk status i danskernes bevidsthed. Grønland er fjeldet, og det er i sig selv

¹²⁹ Sørensen 2008

en eksotisering af landet at antage at man ved at tage til Grønland kan finde noget særligt; en indre fred, en kunstnerisk inspiration eller en transformerende udvikling. Grønland iscenesættes som noget afgørende Andet end Danmark, og det forventes at landet er så fundamentalt anderledes at det uomtvisteligt vil ændre én som person.

Men når det kommer til stykket, er de beskrivelser, jeg leverer af Grønland, i virkeligheden projektioner af mine egne problemer. Det er ikke Grønland, men mig selv jeg beskriver. Men derved får jeg måske alligevel beskrevet Grønland. For romanen handler jo om, at jeg forsøger at tage den grønlandske identitet på mig,

siger Leine selv¹³⁰, og udsagnet kan ses som en forklaring på den forenkling og orientalisering der er gældende i Kims opfattelse af grønlænderne. Det handler i virkeligheden ikke om grønlænderne, men om Kims behov for en enkel verden han kan overskue – og for en ny og anderledes verden der kan forsyne ham med en ny start og en ny identitet. Der eksisterer naturligvis også den mulighed at livet på Grønland faktisk *er* mere enkelt. Måske *er* mødet med den barske natur forløsende og personlighedsudviklende? Omgivet af is og hav og et helt andet klima kan et menneske der er vant til storbyens larm, muligvis godt få et par nye perspektiver på livet – men dette legitimerer ikke det orientaliserende syn der lægges på grønlænderne.

6.2 KUNSTNERISK FRIHED VS. SAMFUNDSHISTORISK ANSVAR

Lad os antage at *Kalak* ikke handler om Grønland, men om Kim og hans helbredelse; hans vej ud af selvhad og ansvarsfralæggelse og til modenhed og selverkendelse. Kims omgivelser er Grønland, men i virkeligheden er de beskrevne personer, grønlænderne, blot spejlinger af Kims indre liv, og enkeltheden og de manglende nuancer skyldes Kims problemer med at forholde sig til komplekse mennesker, ligesom orientaliseringen af grønlænderne er forårsaget af Kims ønske om en ny identitet, hvorfor hans fokus er på de sider af det grønlandske liv der adskiller sig

¹³⁰ Sørensen 2008

mest fra vestligt liv. Når Leine skriver om massivt alkoholindtag og seksuelle udskejelser skyldes det at disse delelementer af en grønlandsk livsførelse forstærker indtrykket af Kims vej mod forfald, misbrug og selvlede, mens beskrivelser af slædekørsel, fisketure og dårlig hygiejne repræsenterer det enkle og anderledes liv som Kim ønsker, men ikke kan realisere pga. sin rastløshed og de indre dæmoner. Beskrivelsen af Nuuk som grå og trist skal ses som led i Kims selvhad; han elsker denne grimme ucharmerende by fordi han føler sig tilpas – han er så trist indeni at han føler sig hjemme i den frosne betonghetto.

Men er det problemfrit fordi det kan forklares således? Leine er ikke en litterær analfabet. Han kender til dansk litteratur, han er bevidst om dansk kolonihistorie. Har han ikke et medansvar for hvordan billedet af Grønland formidles i dansk litteratur? Kan en så unuanceret og stereotypiserende fremstilling af grønlændere og Grønland undskyldes med at det handler om ham selv, og at Grønland blot er et spejl?

Problemet er i mine øjne at Kim Leine står temmelig alene på scenen for danske grønlandsfiktioner, og Kims opfattelse af grønlænderne står derfor næsten uimodsagt. Det billede de fleste danskere har af Grønland, forstærkes af *Kalak* og *Tunu*. Det er de samme klicheer som kan genfindes i de sidste mere end 150 års litteraturhistorie: Grønlænderen er den oprindelige fanger, måske lidt enfoldig eller drikfældig. Kvinderne er dyriske og kan tages når som helst den hvide mand har lyst. Og det grønlandske samfund er rendt over ende af den vestlige civilisation og står nu som ofre for den danske kolonisering. Det kan oprigtig talt undre mig at Leine med sit personlige engagement i Grønland ikke har haft lyst til at skrive en bog der gjorde op med dette syn fremfor at gentage det. Ganske vist er det fortælleren Kim der anskuer grønlænderen således, men reflekterer en gennemsnitslæser over at en jeg-fortæller ikke nødvendigvis er identisk med forfatteren (en skelnen Thisted overser relevansen af i sin kritik, jf. afsnit 5.1.5)? Og over at Kim er et menneske der ser det han har behov for at se, og ikke nødvendigvis formidler den objektive sandhed? Der er en stor risiko for at det der står tilbage når *Kalak* er læst til ende, er en yderligere konsolidering af det efterhånden fasttømrede billede af det triste suicidaltruede Grønland som gør at de fleste danskere fravælger at læse *Kalak* i første omgang fordi Grønland er trist og uvedkommende i deres

bevidsthed. Ja, Grønland *har* problemer med alkohol, misbrug og selvmord. Og der *er* ganske givet grønlænderne der lever som traditionelle fangere i de små bygder, og som tror at penicillin kan kurere alting. Men der *må* også være andre historier at fortælle, og efter *Kalak* og *Tunu* synes jeg at Leine skylder Grønland at fortælle nogle af dem. Lotte Inuk fortæller om Grønland på en måde der præsenterer Nuuk på godt og ondt. Her er ikke så mange kajaker og slædehunde, men her er konsekvenser af koloniseringen, splittede identiteter og unge alkoholikere side om side med venskaber på tværs af etnicitet, og Grønland træder frem som et mangefacetteret samfund på vej mod selvstændighed. Var der flere beskrivelser af Inuks slags, ville Leines fremstilling ikke være problematisk, men da Grønland spiller så lille en rolle i dansk litteratur at endog en af Danmarks mest berejste skribenter ikke selv kan svare på hvorfor han ikke har været i Grønland (jf. ovenstående), kan der være grund til at overveje om ikke forfatterne har et medansvar for den danske bevidsthed om Grønland. Dette ansvar svigter Leine. Man kan naturligvis indvende at når bogen ikke er blevet en læsersucces, er det begrænset hvor mange mennesker dette vil berøre. Men jeg ser også *Kalak* som et tegn på den diskurs der hersker i Danmark. Bogen udløste en debat omkring spørgsmålet om forholdet mellem erindringer og fiktion, men det lader til at være acceptabelt at fremstille grønlandske kvinder udelukkende som sexobjekter. Hvordan ville reaktionen have været hvis Jakob Ejersbo havde beskrevet seksuelle eskapader i Tanzania og de afrikanske kvinder som dyriske og villige og de afrikanske mænd som enfoldige, barnlige og i pagt med naturen? Ville man da have talt mere om postkolonialisme og patroniserende stereotyper?

Min ærinde i denne diskussion er selvfølgelig ikke at plædere for at forfattere skal være 100 % politisk korrekte og udvælge deres emne og fokus ud fra hvad der er i samfundets interesse. Det vil naturligvis være dræbende for litteraturen som kunstart. Dog har jeg ønsket at udtrykke en undren over Leines valg og at problematisere det forhold at Leine lader sin hovedperson gentage den samme kliche som adskillige andre danske forfattere før ham.

7 KONKLUSION OG PERSPEKTIVERING

Jeg har analyseret *Kalak* med udgangspunkt i begreber hentet fra postkolonialistiske teorier og igennem analysen vist hvordan det grønlandske fremstilles. Der er en del grønlandske stereotyper der går igen i Leines fremstilling, og grønlænderne beskrives generelt som naturmennesker, ofre, stakkels eksistenser etc., mens Kim som "hvid mand i tidligere koloni" lever op til alle, inklusiv sine egne, fordomme. Kim er autoriteten der indtager en overordnet position i forhold til grønlænderne, hvad enten det er kvinderne der iscenesættes som villige sexobjekter, eller mændene der på alle områder fratages autoritet, og hvis eneste værdighed består i deres baggrund som oprindelige naturfolk. Fremstillingen sker dog med en "kærlig" undertone. Man fornemmer at Kim holder af grønlænderne og Grønland, og den unuancerede opfattelse af grønlænderne fremstår ikke illoyal eller fordømmende.

Når man har konstateret at synet på grønlænderne er forenklet og reducerende, er det dog vigtigt at holde sig for øje at Kims opfattelse af grønlænderne ikke nødvendigvis er Leines, men at der er en afgørende forskel på den empiriske forfatter og jeg-fortælleren. I virkeligheden er der tale om tre instanser, idet den iscenesatte førstepersonsbevidsthed, den erindrede person og den iscenesættende forfatter har væsentlige forskelle. Leine er "instruktøren" der lader fortælleren holde en ironisk distance til det tidligere jeg der oplever mødet med grønlænderne. Det er altså gennem en iscenesat bevidsthed at Leine lader Kim fortælle, og Leine bør ikke tillægges Kims holdninger. At Kim har en forenklet opfattelse af grønlænderne kan forklares ved hjælp af hans baggrund som bl.a. incestoffer og hans behov for at finde en ny identitet. Mødet med Grønland og en anderledes kultur bliver hans mulighed for en ny start, og gennem det grønlandske sprog og de seksuelle eskapader lykkes det ham at overvinde det selvhad der har præget hans tilgang til livet. Dog kommer han helt ud på kanten af tilværelsen, idet hans misbrug af kvinder og alkohol til sidst eskalerer i et narkotisk misbrug af medicin, og først da han tvinges til at vælge mellem liv og død, lykkes det ham at tage ansvar for sit eget liv.

Kims misbrug kan ses som en metafor over den grønlandske qivitoq-myte, idet han både fysisk og mentalt isolerer sig selv fra andre mennesker og står på randen af sindssyge. Qivitoq-temaet er udbredt i danske grønlandsfiktioner og kan også ses i Leines *Tunu* samt Lotte Inuks *Sultekunstnerinde* og Carsten Jensens *Sidste Rejse*. Lidt forenklet kan man sige at hvor grønlænderne forsvinder i fjeldet når de af vrede, sorg eller jalousi flygter fra deres omverden, tager danskerne til Grønland. Grønland står i dansk litteratur som det fjeld man kan forsvinde i og – i nogle tilfælde – vende tilbage fra som et nyt menneske.

Denne reduktion af Grønland (Grønland = fjeld) vidner om den orientalerende tilgang mange danskere har til Grønland. Den tidligere koloni anskues som noget fundamentalt anderledes, og grønlænderne som Den Anden. Denne arktiske orientalisme, eskimoorientalisme eller med Hauges ord nordientalisme medfører at Grønland fremtræder som en transformerende instans der med sit klima og oprindelige befolkning kan forløse det komplekse europæiske kulturmenneske. Dette er en orientalisering der præger synet på Grønland i flere sammenhænge, og mange danskere har en holdning til Grønland der afspejles i at landet opfattes som fjernt og uvedkommende, mens grønlænderne opfattes som enten den fortabte alkoholiker eller den ædle vilde der kører rundt på hundeslæde og ikke selv er i stand til at tage stilling til fx naturressourcerne. Danmarks tidligere status som kolonimagt er af de fleste danskere fortrængt eller legitimeres ud fra fortællingen om den hvide mands byrde og Danmark som human kolonisator. Imidlertid er det en vigtig nuancering af Danmarks fortid at Grønland vitterligt blev koloniseret, og at denne kolonisering ikke altid var lige human, om end grønlænderne ikke blev slagtet som fx indianerne. Derfor kan det også være relevant at læse dansk litteratur med postkolonialistiske briller på, selvom Grønland ikke har spillet den store rolle i dansk litteratur. Ofte er det i fraværet at man kan finde sporene efter koloniseringen, og det kan derfor give mening at læse fx H.C. Andersen¹³¹ eller Grundtvig¹³² med postkolonialismens begreber i baghovedet. Men især i nyere dansk litteratur er det relevant at inddrage postkolonialistiske teorier, om end de

¹³¹ Oxfeldt, Elisabeth (2004): "Han er jo næsten hvid", i Barlyng, Marianne (red.): *Spring*, nr. 22, Forlaget Spring

¹³² Hauge 2001:397-403

ikke er udviklet til en dansk kontekst. I mødet mellem gammel- og nydanskere kan begreber som orientalisme, den Anden, mimicry og hybriditet være en god mulighed for at få sat fokus på fænomener der ellers vanskeligt lader sig italesætte. Hybriditeten betegner den identitetssplittelse der opstår i mødet mellem to kulturer. Kim søger målrettet hybriditeten eller ønsker ligefrem at komme ud over den og assimilere sig i grønlandsk kultur, mens Charlie fanges i vakuemet mellem den danske og den grønlandske kultur, uden dog at skabe sig et frugtbart "third space". Rasmussen oplever aldrig rigtig denne hybriditet fordi han ikke er i stand til at gøre sig modtagelig. Han holder sig konstant på afstand og forbliver altså observatør.

Meget dansk litteratur – dels de nyere grønlandsfiktioner som behandles i dette speciale, mens også fx Knud Romers *Den der hvisker er bange for døden* og Lone Aburas' *Føtøksøen* – kan med fordel anskues ud fra de postkolonialistiske begreber som fx hybriditet og den Anden, men også en bredere optik end den postkolonialistiske kan være frugtbar da det både er køn, etnicitet, magtrelationer etc. der er på spil, og som betinges af hinanden. Kims forhold til de grønlandske kvinder handler fx både om køn, etnicitet og status og kan ikke belyses fyldestgørende hvis man udelukkende ser på den postkoloniale del, ligesom Charlottas identitetskrise handler lige så meget om køn og seksualitet som hendes etniske minoritetsstatus. Jakob Ejersbos bøger om Tanzania er naturligvis også et oplagt eksempel på dansk litteratur der kan læses postkolonialt. Her tematiseres den hvide kolonisators møde med kolonien, og også her er køn, magt og etnicitet vigtige parametre for interaktionen.

Det er interessant at der tilsyneladende sker en opblomstring af litteratur der beskæftiger sig med globale perspektiver samtidig med den markante parallelbevægelse der udgøres af fx Helle Helle (*Rødby-Puttgarden*) og Jens Smærup Sørensen (*Mærkedage*) hvor det lokale er i centrum. Den nationale skildring fylder ikke meget i dansk litteratur, og de to tendenser – den lokale og den globale – kan ses som en reaktion på den nedbrydning af nationale grænser der forårsages af globalisering. Det eksplicit nationale mister domæne, samtidig med at det spiller en stor rolle i fx Leines og Inuks romaner. Nationaliteten som identitetsmarkør er

intakt, mens – eller måske fordi? – de nationale grænser har stadig mindre betydning.

8 BIBLIOGRAFI

8.1 PRIMÆRLITTERATUR

Leine, Kim (2007): *Kalak*, Gyldendal

Leine, Kim (2009): *Tunu*, Gyldendal

Inuk, Lotte (2004): *Sultekunstnerinde*, Tiderne Skifter

Jensen, Carsten (2007): *Sidste Rejse*, Gyldendal

Pontoppidan, Henrik (1887): *Isbjørnen. Et portræt*, Gyldendal

Høeg, Peter (1995, originaludgave 1992): *Frøken Smillas Fornemmelse for Sne*,
Munksgaard/Rosinante

8.2 SEKUNDÆRLITTERATUR

Ashcroft, Bill, Gareth Griffiths og Helen Tiffin (2000): *Post-Colonial Studies: The Key Concepts*, Routledge

Bhabha, Homi (2006 [1994]): *The location of culture*, Routledge

Bryld, Tine (2010): *I den bedste mening*, Gyldendal

Gaustad, Morten og Kirsten Thisted (2004): "Forord", i: Barlyng, Marianne (red.):
Spring nr. 22, pp. 5-8

Hastrup, Kirsten (2010): *Vinterens Hjerte: Knud Rasmussen og hans tid*, Gads Forlag

Hauge, Hans (2007): "Introduktion", i: Hauge, Hans (red.): *Postkolonialisme*, Aarhus
Universitetsforlag, pp. 7-34

Hauge, Hans (2003): *Post-Danmark. Politik og æstetik hinsides det nationale*,
Lindhardt og Ringhof

- Hauge, Hans: "Postkolonialisme", i: Fibiger, Johannes, Gerd Lütken og Niels Mølgaard (red.): *Litteraturens Tilgange*, Gads Forlag, pp. 369-405
- Hauge, Hans (2004): "Det grønlandske spøgelse" i: Barlyng, Marianne (red.): *Spring. Tidsskrift for moderne dansk litteratur*, nr. 22, 2004: Postkolonialisme, Forlaget Spring, pp. 237-255
- Huggan, Graham (2001): *The Postcolonial Exotic: Marketing the Margins*. Routledge
- Kleivan, Helge (1969/70): "Culture and Ethnic Identity. On Modernization and Ethnicity in Greenland", i *Folk* bd. 11-12, pp. 209-234
- Kleivan, Inge (1961): "Digteren B.S. Ingemann og Grønland", i *Tidsskriftet Grønland* nr. 7, pp. 241-69
- McLeod, John (2010, originaludgave 2000): *Beginning Postcolonialism*, Manchester University Press
- Nayer, Pramod (2010): *Postcolonialism – a guide for the perplexed*, Continuum
- Newman, Judie (2004): "Postkoloniale parasitter" i: Barlyng, Marianne (red.): *Spring. Tidsskrift for moderne dansk litteratur*, nr. 22, 2004: Postkolonialisme, Forlaget Spring, pp. 9-27
- Pedersen, Poul Aarøe (2010): "Kommission bør kulegrave kolonilevn", i: *Politiken* 15. september 2010
- Riis, Signe Vestergård (2004): "Fra postkolonialisme til postnationalisme" i: Barlyng, Marianne (red.): *Spring. Tidsskrift for moderne dansk litteratur*, nr. 22, 2004: Postkolonialisme, Forlaget Spring, pp. 180-195
- Said, Edward (2002, originaludgave 1978): *Orientalisme. Vestlige forestillinger om Orienten*, Roskilde Universitetsforlag
- Sørensen, Rasmus Bo (2008): "Dette er ikke Grønland", i: *Information*, 20. februar 2008
- Thisted, Kirsten (2002). "The Power to Represent. Intertextuality and Discourse in

- Smilla's Sense of Snow," i: Bravo, Michael og Sverker Sörlin (red.)
Narrating the Arctic. A Cultural History of Nordic Scientific Practices.
Canton: Science History Publications, pp. 311-342
- Thisted, Kirsten (2003): "Danske Grønlandsfiktioner", i *Kosmorama* nr. 232, pp.
32-67
- Thisted, Kirsten (2005), "Postkolonialisme i nordisk perspektiv: relationen
Danmark-Grønland", i Bech, Henning og Anne Scott Sørensen (red.):
Kultur på kryds og tværs, Klim, s. 16-43.
- Thisted, Kirsten (2006a): "Eskimoeksotisme - et kritisk essay om
repræsentationsanalyse", i: Lene Bull Christiansen et al. (red.) , *Jagten
på det eksotiske*, Kult 3, Institut for Kultur og Identitet, RUC, s. 61-77.
- Thisted, Kirsten (2006b): "Over deres egen races lig", i *Antropologi*, nr. 50
(2004/2006), pp. 131-147
- Thisted, Kirsten (2011): "Gi'r du en øl, dansker?" i: Schimansky, Johan, Henning
Wærp og Cathrine Theodorsen (red.): *Reiser og ekspedisjoner i det
litterære arktisk*, Tapir Akademisk Forlag (under udgivelse)
- Thomsen, Hanne (1998): "Ægte grønlandere og nye grønlandere - om forskellige
opfattelser af grønlandskhed", i: *Den jyske historiker*, nr. 81, pp. 21-55.
- Wisker, Gina (2007): *Key Concepts in Postcolonial Literature*, Palgrave Macmillan